

У нумары:

Слова Божае па-беларуску

Першае перакладное выданне Евангелля пад патранатам царквы — сведчанне паўнаважнасці нашай мовы.

Стар. 2

«Адчуваць рытм жыцця...»

Беларускі прафсаюз работнікаў культуры сцвярджае сябе.

Стар. 4

Кнігі для пазакласнага чытання

Працяг распачатай у «ЛіМе» гутаркі пра школьныя бібліятэкі.

Стар. 5

Ніхто не хоча ў маргіналы?

Агляд красавіцкіх нумароў часопісаў «Польмя», «Маладосць» і «Нёман».

Стар. 7

Як быць крытыкам?

«Кандыдацкі мінімум» ізноў здаюць Лада Алейнік, Ігар Запрудскі, Марыя Шамякіна ды Ірына Шаўлякова.

Стар. 12-13

ПАЧАЛАСЯ ПАПІСКА НА II ПАЎГОДДЗЕ 2008 г.

Для індывідуальных падпісчыкаў:

1 месяц — 6720 руб.
Падпісны індэкс — 63856

Ведамасная падпіска:

1 месяц — 8710 руб.
Падпісны індэкс — 638562

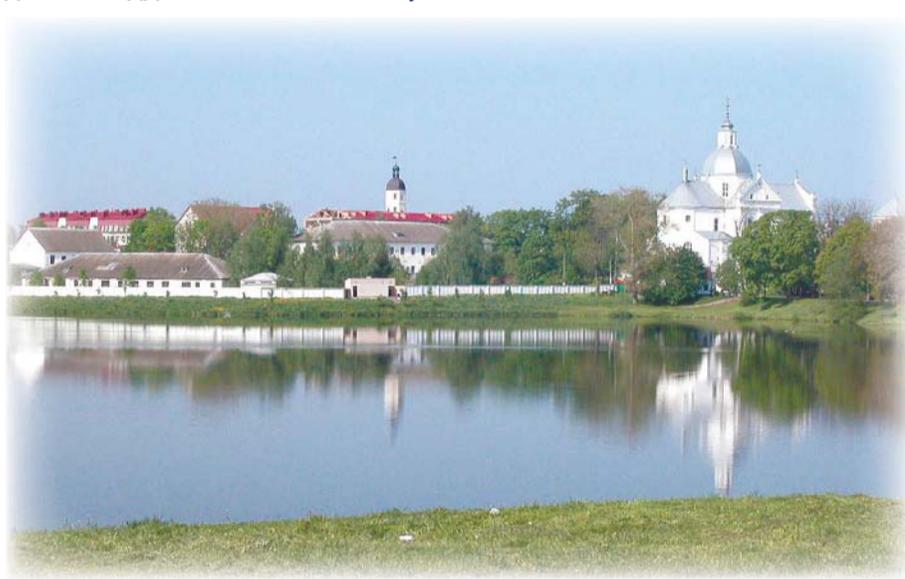
Індывідуальная льготная падпіска для настаўнікаў: другое паўгоддзе, на 1 месяц — 4500 руб. Падпісны індэкс — 63815

Льготная падпіска: 1 месяц — 6820 руб. Падпісны індэкс — 63880

Каб год для вас быў неблагім — падпішыцеся на «ЛіМ»!

Сталіца муз — Нясвіж

Сёння ўрачыста адкрываецца XIII свята мастацтваў «Музы Нясвіжа». Галоўная адметнасць у тым, што гэты творчы праект заслужанага калектыву Нацыянальнага канцэртнага аркестра Беларусі на чале з маэстра Міхаілам Фінбергам, падтрыманы Міністэрствам культуры краіны, Мінскім аблвыканкамам, Нясвіжскім райвыканкамам, прымяркоўваецца да 600-годдзя Белавежскай пушчы.

Першая фестывальная імпрэза адбылася яшчэ напярэдадні: учора ўвечары гасцямі нясвіжскай сцэны былі маладзечанцы — артысты Мінскага абласнога драматычнага тэатра. Яны паказалі гістарычную драму Уладзіміра Драздова «Паланез на развітанне» ў рэжысуры нашага вядомага майстра Віталія Баркоўскага.

А следам за Мельпаменай завіталі ў сваю сталіцу апякункі вытанчаных мастацтваў Еўтэрпа і Палігмнія ды адна з іх самых строгіх і мудрых сёстраў — Клію, муза гісторыі. Раніцай 16 мая адбылося іх сімвалічнае спатканне ў Нясвіжскім гісторыка-краязнаўчым музеі — месцы правядзення навукова-практычнай канферэнцыі «Шэсць стагоддзяў беларускай музыкі». Гаворка на такую грунтоўную тэму

невпадкова разгарнулася насустрач юбілею, да якога ўжо рыхтуецца Нацыянальны парк «Белавежская пушча».

Шэсць стагоддзяў таму ў гэтым дзівоным лясным краі пачалі ўводзіцца першыя элементы запаведнасці (аховы). Само ж азначэнне «Белавежская пушча» з'явілася ў літоўскіх ды польскіх граматах у 1409 годзе. «На вялікай гістарычнай дыстанцыі бачна, што Белавежская пушча сталася своеасаблівым сімвалам Беларусі, сапраўднай брамай на шляху з Захаду на Усход і з Усходу на Запад, якая ўзвышаецца на скрыжаванні славянскіх, агульнаеўрапейскіх культурных традыцый. Гісторыя пушчы неадрыўная ад гісторыі айчыннага мастацтва, у тым ліку і музычнага, — мяркуе навуковы кіраўнік канферэнцыі,

прафесар Вольга Дадзімава. — Так, шматлікія артэфакты складаюць гукавы кантэкст гісторыі Белавежскай пушчы. Вельмі сімвалічна, што яго ўзнаўленне адбываецца менавіта ў Нясвіжы, дзе захоўваюцца і творча ўзнаўляюцца шматвяковыя традыцыі айчыннага мастацтва».

Адраджэнню «тукавага кантэксту гісторыі» паспрыялі выканаўцы і аранжыроўшчыкі асноўнай праграмы — «Музыка Белай Вежы». Яе падрыхтавалі ўсе камерныя калектывы Нацыянальнага канцэртнага аркестра, Дзяржаўны камерны хор Беларусі (кіраўнік — Наталія Міхайлава), гурт паліянічай музыкі «Бекас» з Драгічына (кіраўнік Аляксандр Шаўчук).

Чым яшчэ парадуюць «Музы Нясвіжа»?

У гарадской ратушы сёння — юбілейны канцэрт Ансамбля салістаў на драўляных духавых інструментах (кіраўнікі Барыс Нічкоў і Генрых Гедэльтар), створанага ва ўлонні Нацыянальнага канцэртнага аркестра 15 гадоў таму. Заўтра збяроўца II Музычная асамблея (пад навукова-творчым кіраўніцтвам прафесара Мікалая Волкава), прысвечаная праблемам развіцця і дасягненням беларускай школы выканальніцтва на медных духавых інструментах. Многіх прывабляць экспазіцыя жывапісу і графікі знаных майстроў Георгія ды Наталі Паплаўскіх — «Паравіны года», вернісаж дзіцячага малюнка заўсёднай нясвіжскага фесту — выхаванцаў студыі выяўленчага мастацтва з Мазыра, якой кіруе Святлана Купрыянава. Увечары 17 мая аркестр пад кіраўніцтвам Міхаіла Фінберга запрасіць публіку на яскравы песенны карнавал — і гэта будзе апафеозам свята.

Дарэчы, адбываецца фест напярэдадні Міжнароднага дня музеяў (а ціпер яшчэ і «Еўрапейскай ночы музеяў»), які Беларусь, разам з усім культурным светам, адзначае 18 мая. Месяц таму быў дзень, сучасны яму сваёй духоўнай сутнасцю і грамадскім розгаласам: Сусветны дзень аховы помнікаў і гістарычных мясцін. У нашай свядомасці абедзве даты збліжаныя года. Асабліва, калі трапляеш у атмасферу горада-музея і сталіцы муз — Нясвіжа...

Святлана БЕРАСЦЕНЬ
Фота Віктара Кавалёва

Ёсць свая лінія!

лася такая разнастайнасць тэхнік, багацце фактур, што дэманструе новае пакаленне творцаў. У той жа час, графічнае мастацтва ўсё больш звяртаецца да падсвядомасці глядача, робіцца больш абстрактным, закадзіраваным і універсальным па мове, страчаючы нацыянальную, рэгіянальную адметнасць; вы-

магае дадатковага тлумачэння аўтарскай сімволікі. Аднак сапраўдны талент ніколі не згубіцца ў лабірынтах фармальнага пошукаў.

Журы адзначыла дыпламамі рознай ступені многіх удзельнікаў конкурсу. Сярод іх Раман Сустаў, Іван Сямілетаў (Беларусь), Алег Дзенісенка (Укра-

іна), Юргіта Герлікайтэ, Тадас Гіндрэнас (Літва), Андрэс Талі, Пітэр Алік, Вівэ Толі (Эстонія), Віда Стэфановіч (Сербія), мастакі з Аўстрыі, Германіі... Галоўным прызам узнагароджана Катажына Крочак (Польшча).

Графічнае мастацтва надзвычай арганічна існуе ў прасторы бібліятэкі. Знаёмства з новай выстаўкай, якая разгорнута ў трох галерэях НББ да 5 чэрвеня, уключаецца ў экскурсійную праграму. А гэта значыць, тысячы наведнікаў маюць магчымасць пазнаёміцца з тэндэнцыямі сучаснага мастацтва не праз глянцавыя каталогі ці праз мультымедыяныя пасрэднікаў, а непасрэдна спрычыніўшыся да яго лепшых узораў, прасачыўшы метамарфозы традыцый, адчуўшы поды свежых творчых ідэй.

Лана ІВАНОВА

На здымку: старшыня конкурснага журы народны мастак Беларусі Георгій Паплаўскі ды аўтар і куратар праекта «Арт-лінія» Фёдар Ястраб.

Фота Кастуся Дробава

Конкурс для юных літаратараў

Мінскае гарадское аддзяленне грамадскага аб'яднання "Саюз пісьменнікаў Беларусі" аб'явіла літаратурны конкурс сярод навучэнцаў сярэдніх школ, ліцэяў і гімназій г. Мінска. Конкурс праводзіцца сумесна з Камітэтам па адукацыі Мінскага гарадскога выканаўчага камітэта. Мэта конкурсу — выяўленне юных талентаў і далейшая арганізацыя вучобы найбольш здольных літаратараў. Канкурсантам прапанаваны наступныя тэмы:

- мой родны горад Мінск;
- мая Радзіма — Беларусь;
- матуля родная мая;
- родная прырода;
- вольная тэма.

Да разгляду прымаюцца творы на беларускай або рускай мове (вершы, абразкі, аповяданні), створаныя самастойна, арыгінальныя па змесце.

Работы, набраныя на камп'ютэры, дасылаюцца школамі або асабіста ўдзельнікамі конкурсу на адрас: **220004, Мінск, пр. Пераможцаў, д. 11, п. 1217. Мінскаму гарадскому аддзяленню Саюза пісьменнікаў Беларусі (з указаннем прозвішча, імя, імя па бацьку, даты нараджэння, месца вучобы, адраса, тэлефона).**

Журы, у склад якога ўвайшлі вядомыя пісьменнікі, вызначыць пераможцаў па дзвюх узроставай катэгорыях удзельнікаў (да 14 гадоў і 15—18 гадоў).

Лаўрэаты конкурсу будуць узнагароджаны дыпламамі Мінскага гарадскога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі і прызамі. Самыя лепшыя творы мяркуецца надрукаваць у альманаху "Маладзік". Найбольш здольныя творцы будуць запрошаны на творчы семінар літаратараў сталіцы.

Конкурс праводзіцца да 5 кастрычніка 2008 года.

Зямля талентаў

У інфармацыйна-выставачным цэнтры Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Якуба Коласа НАН Беларусі адбылася выстава дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва творцаў Віцебскай вобласці. Выстава гэта не зусім звычайная. Усе экспанаты, прадстаўленыя тут, зробленыя рукамі людзей, што маюць праблемы са зрокам.

Экспазіцыя стала магчымай, дзякуючы даўняму супрацоўніцтву бібліятэкі з Цэнтральным праўленнем ГА "Беларускае таварыства інвалідаў па зроку". Для таго, каб сабраць на выставу 180 прац больш як 30 чалавек, яе арганізатарам давялося аб'ехаць усю багатую на таленты віцебскую зямлю. У выніку — на выставе былі прадстаўлены самыя разнастайныя жанры народнай творчасці. Карціны з малаўзнічымі кветкамі, птушкамі, замілаванымі парамі, вырабы з дрэва, саломкі, тканін... На адкрыцці мерапрыемства вядучая адзначыла падабенства выставы з "Горадам майстроў" падчас Міжнароднага фестывалю мастацтваў "Славянскі базар у Віцебску" і ўласцівыя віяблянам асаблівы дух і настрой на творчасць.

Гэта ўжо другая выстава абласнога фармату ў межах новага этапу супрацоўніцтва Беларускага таварыства інвалідаў па зроку і Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Якуба Коласа. У лістападзе мінулага года была прэзентаваная Гродзенская вобласць. А ў снежні аматарам мастацтва раскрыюцца таямніцы Міншчыны.

Ганна КОТ

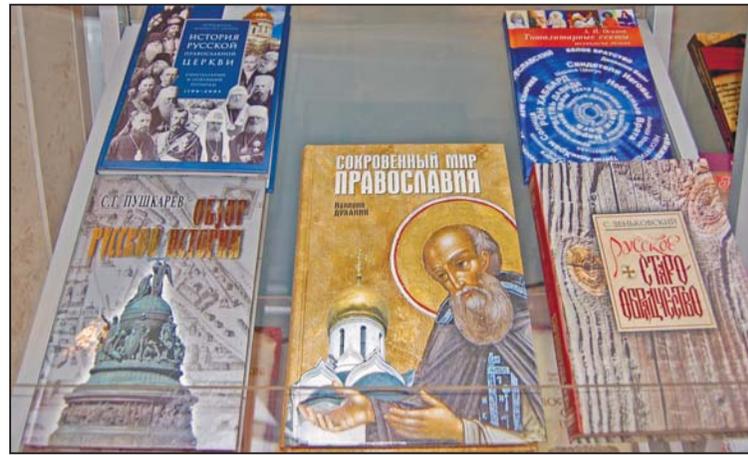
Слова Божае па-беларуску

У галерэі "Лабірынт" Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі сумесна з Выдавецтвам Беларускага Экзархата была праведзена тэматычная кніжная выстава праваслаўнай літаратуры, прысвечаная Светламу Хрыстому Уваскрэсенню.

Цэнтральнай падзеяй сустрэчы стала прэзентацыя першага выдання поўнага беларускага перакладу Евангелія для службовага ўжытку, выкананага Беларускай біблейнай камісіяй. "Свяшчэннае пісанне мае розныя функцыі, але галоўная — богаслужбовая, — адзначыў ва ўступным слове адказны сакратар Беларускай біблейнай камісіі прафесар Іван Чарота. Не менш важная функцыя сцвярдзення нацыянальнай мовы. Бо мова, якая не мае перакладзенага Свяшчэннага пісання, не можа лічыцца паўнаўартаснай". На пачатак XXI стагоддзя на Беларусі існавала 13 варыянтаў перакладу Свяшчэннага пісання, але ўсе яны былі аўтарскімі.

Новае ж Евангелле, праца над якім ішла 13 гадоў, з'яўляецца першым выданнем беларускамоўнага Свяшчэннага пісання, якое ажыццявіла праваслаўная царква.

Рэдактар Выдавецтва Беларускага Экзархата Віктар Папоў прэзентаваў таксама два новыя выданні. Кніга "Заступніца дзяржаўная", якая працягвае серыю праваслаўнай літаратуры для падлеткаў, прысвечана іконам, а таксама цудатворным іконам, якія працягваюць сваё заступніцтва ў нялёгка для нашай Айчыны часы. Другая кніга — "Плышчэўскія" Аляксандра Зяноўева — распавядае пра двухсотгадовую гісторыю роду беларускай сям'і святароў Плышчэўскіх. Двое з прад-

стаўнікоў гэтага роду, Міхась і Зміцер, былі кананізаваныя як свяшчэннамучанікі ў гады ганення на праваслаўную царкву. Выхад кнігі з'яўляецца значнай падзеяй для беларускай праваслаўнай царквы, паколькі літаратуры па гісторыі беларускага праваслаў'я выдадзена мала і шмат значных гістарычных фактаў да-

гэтуль застаюцца без належнай увагі.

Прэзентацыі новых кніг суправаджаліся выступленнямі ансамбля "Шчодрэ", мужчынскага квартэта Дома міласэрнасці, а таксама хору "Ліра" сярэдняй школы № 66.

Ян АКУЛІН

Фота аўтара

Літаратурная сустрэча з Мікалаем Чаргінцом

Напрыканцы красавіка ў Беларускім дзяржаўным тэхналагічным універсітэце адбылася літаратурная вечарына з удзелам старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі Мікалая Іванавіча Чаргінца.

Нягледзячы на сваю велізарную занятасць, вядомы беларускі пісьменнік і палітык знайшоў час для сустрэчы з выкладчыкамі і студэнтамі БДТУ. Удзельнікі вечарыны са шчырай зацікаўленасцю слухалі выступ Мікалая Чаргінца. Аповед гасця быў не толькі пра творчасць, але і пра сучасную палітычную сітуацыю ў Беларусі. Мікалай Іванавіч акрэсліў асноўныя кірункі дзейнасці беларускага ўрада, патлумачыў ролю нашай краіны на міжнароднай арэне, распавёў пра супрацоўніцтва Беларусі з іншымі дзяржавамі.

Акрамя таго, М. Чаргінец падрабязна асвятліў дзейнасць Саюза пісьменнікаў Беларусі, акрэсліў мэты і задачы арганізацыі. Асабліва ўразілі моладзь факты біяграфіі Мікалая Іванавіча. Распавядаў ён пра творчасць, новыя выданні, сцэнарыі для фільмаў.

Няма нічога дзіўнага, што пасля такога насычанага і жывога выступлення ўзнікла сапраўдная чарга студэнтаў да мікрафона, каб задаць свае пытанні. Удзельнікі вечарыны цікавілі і палітыка, і біяграфія аўтара, і яго творчасць, таму М. Чаргінец цэлую гадзіну адказваў на шматлікія пытанні сваіх чытачоў.

Напрыканцы сустрэчы са шчырымі словамі падыякі за цікавую вечарыну выступіў рэктар Беларускага дзяржаўнага тэхналагічнага універсітэта прафесар Іван Міхайлавіч Жарскі.

Пасля заканчэння вечарыны чытачы доўга не адпусkali старшыню Саюза пісьменнікаў Беларусі, бо ўзнікла доўгая чарга сярод жадаючых падпісаць кнігі ў аўтара. На подпіс Мікалаю Іванавічу студэнты універсітэта прынеслі як новыя выданні, так і вельмі зачытаных кнігі мінулых гадоў.

Вольга КОВАЛЬ, выкладчык БДТУ

Узнагарода для «Батлейкі»

Мінскі абласны тэатр лялек "Батлейка" ўзнагароджаны спецыяльнай прэміяй Мінскага аблвыканкама за высокія творчыя дасягненні. У ліку дасягненняў — своеасаблівае візітоўка калектыву — спектакль "Казкі з куварка". Яго паставіў у 1996 годзе вядомы рэжысёр Алег Жутжда, галоўныя ролі выконваюць Таццяна Чаеўская, Міхаіл Асановіч, Уладзімір Уладзька. За 12 год існавання спектакль атрымаў 4 дыпламы і браў удзел у 7 тэатральных фестывалях у Расіі, Малдове, Украіне, Польшчы, Італіі...

У планах тэатра — пастаноўка "Сказкі о царе Салтане". А яшчэ ляльчнікі плануецца паўдзельнічаць у тэатральным фестывалі ў Аўстрыі.

Юлія МОНІД

На геафак — у поўным складзе

Геаграфічны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта наведалі ўжо многія пісьменнікі, але каб столькі іх адразу прыйшло на сустрэчу са студэнтамі, — такога яшчэ не здаралася.

Гэта было своеасаблівае выязное пасяджэнне рэдакцыі часопіса "Польмя". Супрацоўнікі старэйшага літаратурнага выдання краіны завіталі да будучых геаграфіў, каб бліжэй пазнаёміць іх са сваёй працай, распавесці пра рэдакцыйныя планы, выслухаць заўвагі і прапановы.

Адкрываючы сустрэчу, намеснік дэкана факультэта Міхаіл Кухарчык яскрава прадэманстраваў, што "Польмя" для геаграфіў — часопіс не чужы, бо ў сваім уступным слове ён даволі эрудзіравана нагадаў студэнтам асноўныя этапы станаўлення і развіцця выдання. Пра павязь палымянцаў розных пакаленняў, пра лёсы першых супрацоўнікаў рэдакцыі, жыццё многіх з якіх трагічна і заўчасна скончылася ў сталінскіх ГУЛАГах, пра значную ролю часопіса ў прапагандзе нацыянальнай літаратуры і яе сённяшні стан распавёў прысутным галоўны рэдактар "Польмя" Мікола Мятліцкі. Яго аповед арганічна дапоўнілі іншыя супрацоўнікі: Уладзімір Марук, Марыя Шамякіна, Пятро Сабіна, Вадзім Спрынчан і Анатоль Зэкаў. Не абышлося ж, вядома, і без паэтычнага слова.

Наталля АЛЯКСАНДРАВА

Летапіс добрых спраў

У культурным і духоўным жыцці Міншчыны адбылася важная падзея. Аблвыканкам сумесна з абласным аддзяленнем Саюза пісьменнікаў Беларусі правялі прэзентацыю новай кнігі "Гордость земли Минской", якая прысвечана 70-годдзю стварэння двойчы ардэнаноснай Мінскай вобласці.

Кніга унікальная, таму што ў ёй упершыню прадстаўлены 18 нарысаў пра самых-самых таленавітых і гераічных людзей. Але такой лічбай не вычэрпваецца колькасць тых, хто самааддана працай славіць наш прыгожы край.

Пранікнёна гаварыў пра знакамітых людзей Міншчыны на прэзентацыі старшыня аблвыканкама Л. Крупец. Загым выступіў старшыня абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Р. Сакалоўскі ды іншыя яе ўдзельнікі. А на мерапрыемства былі запрошаны начальнікі ўпраўленняў выканкама, ідэалагічныя работнікі раёнаў, журналісты рэгіянальных СМІ, спевакі, музыканты.

У зале на ганаровым месцы сядзелі героі нарысаў: франтавікі, Героі Сацыялістычнай Працы, Героі Беларусі, вучоныя ды іншыя знакамітыя людзі вобласці. Леанід Фёдаравіч Крупец кожнаму ўручыў кнігу і букеты кветак, пажадаў трымаць арыенцір на ўзмацненне патэнцыялу буйнейшага рэгіёна Беларусі. Не засталіся па-за ўвагай і аўтары нарысаў. Кветкі і апладысменты для іх — шчырае ўдзячнасць.

У вобласці шмат таленавітых людзей, якія працуюць у самых розных сферах, памнажаючы славу Міншчыны. Гэтая думка гучала ў многіх выступленнях. Магчыма, гэты летапіс добрых спраў і здзяйсненняў будзе прадоўжаны.

Анатоль СМАЛЯНКА

Паэзія — гэта святло

Цікавая сустрэча адбылася ў Буда-Кашалёўскай цэнтральнай бібліятэцы: на гэты раз сюды завіталі пісьменніцы Ганна Атрошчанка і Лідзія Возісава. Гамяльчанак прывяло ў раённы гарадок моцнае жаданне, каб моладзь не цуралася роднай мовы, шанавала сваю культуру, ведала свае карані, спадчыну...

Пісьменніцы прачыталі новыя творы, адказалі на шматлікія пытанні прысутных.

Выступілі і актыўныя мясцовага літаратурнага аб'яднання "Натхненне". Са сваімі вершамі прысутных пазнаёмілі Міхаіл Новік і Алена Шульга. Як паведаміла дырэктар РЦФС Ірына Ахрэменка, на пасяджэнні ў літаратурную гасцёўню прыходзяць людзі рознага ўзросту. Але вялікая ўвага надаецца творчай моладзі. І не дзіўна. Бо беларуская паэзія — гэта своеасаблівае святло, якое сарвае душу і сэрца, дапамагае спасцігаць культуру свайго народа.

Ганна СЯМЁНАВА

Паэту — з павагай ад землякоў

У пярэдадзень Вялікай жыхары Бялыніччыны ўшанавалі памяць аднаго з лепшых сваіх землякоў — паэта Віктара Хаўратовіча. Па ініцыятыве сяброў літаратурнага аб'яднання "Натхненне", якое дзейнічае пры райгазеце "Зара над Друццю" і якое каля дваццаці гадоў узначальваў Віктар Кандратавіч, пры падтрымцы райвыканкама на фасадзе дома № 14 па вуліцы Мічурына, дзе жыў пісьменнік, была ўрачыста адкрыта мемарыяльная дошка.

Віктар Хаўратовіч нарадзіўся ў 1934 годзе ў вёсцы Стары Сінін Магілёўскага раёна, але як творца адбыўся і пасталеў на бялыніцкай зямлі, з якой парадніўся ў 1970 годзе, пераехаўшы сюды на сталае жыхарства і працуючы прапрабамам Бялыніцкай ПМК — 241.

Ён будаваў жыллё, вытворчыя аб'екты ў Бялынічах і ў вёска раёна, пісаў вершы.

На Бялыніцкай зямлі найбольш глыбока раскрыўся паэтычны талент Віктара Хаўратовіча. У 1983 годзе выйшаў першы зборнік яго вершаў "Сонца на кельме", а ў 1990 — зборнік лірыкі "Зямныя колеры і гукі". Паэзія В. Хаўратовіча непарыўна знітавана з яго працоўным, жыццёвым вопытам, а лірычны герой многіх вершаў з'яўляецца будаўніком-рамонтчыкам, які любіць сваю зямлю, жыццё, імкнецца ўласнай працаю змяніць іх да лепшага. Характэрнымі для творчасці паэта з'яўляюцца таксама матывы сялянскага жыцця,

у якіх гучыць павага да людзей вёскі, тэма Вялікай Айчыннай вайны і патрыятызму простага чалавека, любоў да матчынай мовы і роднай Беларусі.

Ён рупна і дбайна ўзначальваў літаб'яднанне "Натхненне", быў выбраны першым старшынёй раённай арганізацыі рэспубліканскага ТБМ імя Ф. Скарыны, з ахвотаю наведваўся ў школы, запрашаў на сустрэчы з землякамі пісьменнікаў са сталіцы, дапамагаў бялынічанам торыць свой шлях у нацыянальную літаратуру...

Не выбіраў ён і для сябе лёгкіх шляхоў. Да самага свайго скону жыў сумленна, без зайздрасці, стараўся дапамагчы іншым.

...Пра Хаўратовіча-бацьку, пісьменніка, будаўніка, грамадскага дзеяча, настаўніка, сябра шчыра ўспаміналі тыя, хто быў поруч з ім: сын Уладзімір, які прыехаў на адкрыццё мемарыяльнай дошкі з Масквы, старшыня прафкама ПМК-241 Валеры Максімаў, член Саюза пісьменнікаў

Беларусі Мікалай Падабед, сябра літаб'яднання "Натхненне" Ала Войлакава, дацэнт МДУ імя Аркадзя Куляшова Яраслаў Клімуць, начальнік ідэалагічнага аддзела райвыканкама Ірына Фурсава...

Кожны чалавек сваімі крокамі, заўважыў Мікола Падабед, пакідае след на зямлі, а паэт вершамі — яшчэ і след у душах людзей.

Уладзімір Хаўратовіч, сын паэта, які працуе журналістам у Маскве, згадаў бацькаву працу над вершамі, удаканална веданнем ведання роднай мовы, расказаў пра яго сяброў-пісьменнікаў.

Нядаўна Уладзімір Віктаравіч вярнуўся з Харватыі. У бібліятэцы тамашняга ўніверсітэта славянскіх культур ён пабачыў шмат беларускіх часопісаў, кніг нашых пісьменнікаў, сярод якіх і два баць-

кавы паэтычныя зборнікі. — Значыць, — падагуліў Уладзімір Хаўратовіч, — беларуская літаратура паранейшаму запатрабавана, вывучаецца за мяжой.

Начальнік ідэалагічнага аддзела райвыканкама Ірына Фурсава назвала адкрыццё мемарыяльнай дошкі паэту значнай і знакавай падзеяй у культурным жыцці Бялыніччыны. Яна таксама паведаміла, што вырашаецца пытанне аб заснаванні для пачынаючых паэтаў Магілёўшчыны літаратурнай прэміі імя Віктара Хаўратовіча.

Прачулы радкі ў знак паэты ад тых бялынічан, якім дапамог у свой час на літаратурнай сцежцы Віктар Хаўратовіч, прачытала Ала Войлакава.

...Пасля паўтара тыдня халадэчы і слоты акурат у дзень адкрыцця мемарыяльнай дошкі паэту Віктару Хаўратовічу над Бялыніччынай засвяціла цёплае, сапраўды, вясновае сонейка. Відаць, сама неба, з якім выдуць гутарку паэты, вітала гэту падзею ў культурным жыцці Магілёўшчыны.

Міхась КАРПЕЧАНКА

На здымку: сын паэта, маскоўскі журналіст Уладзімір Хаўратовіч каля мемарыяльнай дошкі ў гонар бацькі.

Фота Андрэя Кунцэвіча

Наўздагон

Сумніўная ісціна ў ролі аксіёмы

Ганна Патапава з Кіева надрукавала ў часопісе "Нёман" артыкул "Мы ўсё яшчэ разбрасваем камяні", у якім між іншым піша: "Порушэнне святых вчэрашніх не спосабуе ют веру в святыхні сегодншыне. У "просвешчаемого" таким образом молодого человека естественно возникает вопрос: "За что же уважать своего отца... старших вообще, если их принципы ложны, а их герои — преступники?" Мудрые французы празднуют День Парижской коммуны. И слава Богу, что мы отмечаем День Великой Октябрьской революции. И политика здесь вовсе не при чем..." (№ 3, 2008, с. 110). Гэтыя словы можна зразумець як заклік да прымірэння "чырвоных" і "белых". Мы адзначаем і рэлігійныя святы, і рэвалюцыйныя накіпталы Дня Кастрычніцкай рэвалюцыі (апосты ў Расіі лічыцца днём прымірэння).

А Жана Капуста, напрыклад, зразумела словы Г. Патапавай павойму. Яна піша: "Артыкул Г. Патапавай характарызуецца супярэчліваасцю некаторых выказванняў... напрыклад, Г. Патапава, з вялікім абурэннем адзначаючы прапагандаванае заходняй масавай культурай разбурэнне маральных нормаў у сучасным славянскім свеце, піша: "И слава Богу, что мы отмечаем День Великой Октябрьской революции". Калі пакінуць па-за ўвагай нават тое, наколькі дзіўна сплучыліся ў адным сказе словы "Бог" і "Кастрычніцкая рэвалюцыя", то пытанне выклікае наступнае: а ці не з той самай рэвалюцыі пачалося ў славянскім свеце нечуваннае дагэтуль знішчэнне маральных нормаў і гуманістычных прыярытэтаў, і дыскрэдытацыя паняццяў роднасці, сям'і, аўтарытэту бацькоў, заканамерным працягам чаго ў сучаснасці сталася акурат тая небяспечная працява, якая выклікае такую заклапочанасць аўтаркі?" ("ЛіМ", 11.04.08, с. 7).

Калісьці нас без асаблівых доказаў упэўнівалі, што ўсе нашы бядоты — ад сацыялізму, і пачаліся ў Кастрычніку 17-га. Я з недаверам ставіўся да КПСС, у якой ніколі не быў, і дужа лёгка ўсім гэтаму павяржыў. Але адмаўленне ад сацыялізму выклікала масавае збядненне (нашны грашовыя зберажэнні адшлі кучцы жулікаў), разгук злачынасці, росквіт парнаграфіі і г. д. У такіх умовах працягваць дзяўбці, што вінавата Кастрычніцкая рэвалюцыя можа той, хто так нічога і не зразумеў. Ж. Капуста можа, вядома, мець на ўсё свой погляд і публічна выказаць яго. Але як з доказамі? Навучаныя горкім вопытам, мы ўжо не верым розным глуштвам. Між тым сам "ЛіМ" піша: "I вось перамены грывнулі! Бастыёны накіптал "ЦК нашай партыі" і розных там галоўлітаў зніклі. Што мы ўсё атрымалі? У Расіі насельніцтва за год памяншаецца, прыкладна, на 800 тысяч чалавек. У нас — на 20 — 25 тысяч" (18.04.08, с. 7). Працягласць жыцця зменшылася, і смяротнасць не кампенсуецца нараджальнасцю. А дагэтуль, калі нібыта была "дыскрэдытацыя паняццяў роднасці, сям'і", нараджальнасць нашым перавышала смяротнасць. Статыстычныя дадзеныя — гэта ўпартыя факты, а не чыйсьці погляд. Захворванне сифілісам сярод падлеткаў на Беларусі ўзрасло за некалькі год (з 1989 г.) у 50 (!) разоў ("СБ", 09.10.1999, с. 17). Вядома, што гэта звязана і з "нечуваным дагэтуль знішчэннем маральных нормаў", ды толькі ў выніку не рэвалюцыі, а кантррэвалюцыі, як некаторыя вызначаюць т. зв. перабудову і постперабудову.

Памылка Ж. Капусты ў тым, што яна сумніўна — прынамсі — тэзіс аб шкоднасці Кастрычніцкай рэвалюцыі падала як аксіёму, г. зн. тое, што не патрабуе доказаў. І выйшла, што яна — за далейшае раскіданне камянеў замест іх збірання.

А. ІВАНЧАНКА

«Фальклор і сучасная культура»

На філалагічным факультэце Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта па ініцыятыве кафедры беларускай літаратуры і культуры, кабінета-музея народнай культуры адбылася II Міжнародная навукова-практычная канферэнцыя "Фальклор і сучасная культура".

З прывітальным словам да ўдзельнікаў і гасцей канферэнцыі, сярод якіх былі вядомыя вучоныя-фалькларысты Беларусі, Расіі, Украіны, Чэхіі, Польшчы, звярнуліся дэкан філалагічнага факультэта І. Роўда, яго намеснік С. Важнік.

Адкрываючы пленарнае пасяджэнне, загадчык кафедры беларускай літаратуры і культуры Т. Шамякіна, засяродзіўшы асноўную ўвагу на значэнні народнай культуры ў сучасным грамадстве, падкрэсліла, што ўсебаковы, комплексны падыход да вывучэння вуснай народнай творчасці — важнае зыходнае тэарэтычнае палажэнне айчыннай фалькларыстыкі як навукі.

Доктар філалагічных навук А. Недавец у сваім дакладзе "Захаванне багацця фальклорнай спадчыны Палесся" выказаў заклапочанасць праблемай захавання культурнай спадчыны беларускага народа ў сітуацыі змянення абставін жыцця вялікіх груп людзей, запазычання асобных элементаў культуры суседніх народаў, дыфузіі моўных і культурных з'яў.

Прафесар Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта В. Новак у сваім выступленні спыніўся на мясцовых асаблівасцях веснавога каляндарна-абрадавага фальклору Жлобіншчыны.

Фальклорнай спадчыне Хоцімшчыны быў прысвечаны навуковы даклад загадчыка кабінета-музея народнай культуры прафесара І. Казаковай. У рамках канферэнцыі адбылася таксама прэзентацыя яе манаграфіі "Фальклорная спадчына Магілёўшчыны (Хоцімскі раён)".

У рамках канферэнцыі працавалі шматлікія секцыі: "Фальклор: традыцыі і сучаснасць", "Літаратура і фальклор", "Фальклор — культура — адукацыя" ды інш. Вядомыя вучоныя, маладыя даследчыкі, студэнты звярталіся да шматлікіх праблем бытавання і развіцця нацыянальнай культурнай спадчыны, захавання традыцыйнага духу багатага народа, эвалюцыі жанраў вусна-паэтычнай творчасці ў кантэксце грамадска-гістарычнага развіцця.

У завяршэнні перад удзельнікамі і гасцямі навуковай канферэнцыі выступілі студэнцы калектыву філалагічнага факультэта Белдзяржуніверсітэта — фальклорна-этнографічны гурт "Багач" і тэатр-студыя "Летуценнік" пад кіраўніцтвам прафесара І. Казаковай. Прысутным быў прадэманстраваны дакументальны фільм "Аўсень" пра адраджэнне старажытных абрадаў на Хоцімшчыне.

Таццяна БЕЛЬСКАЯ

Кожны вынік — пачатак

Вось і закончыўся прэміяльны сезон для сродкаў масавай інфармацыі. Напрыканцы красавіка ў Палацы Рэспублікі былі падведзены вынікі чацвёртага Нацыянальнага конкурсу "Залатая Ліцера" і адбылася цырымонія ўзнагароджання пераможцаў.

Прэмія было шмат. Нават калі наўпрост пералічваць пераможцаў, уганараваных "Залотой Літэрай", то ўражае сама колькасць выданняў. Аднак зрабіць гэта трэба, паколькі ў шасці намінацыях ёсць часопісы і газеты, якія сапраўды вылучаюцца сярод іншых сродкаў масавай інфармацыі, як дызайнам, так і зместам. Функцыі ж журы выконвалі навукоўцы, літаратары, крытыкі, літаратуразнаўцы, а права назваць лепшых з лепшых было прадастаўлена вядомым грамадскім дзеячам, у ліку якіх: старшыня камісіі Савета Рэспублікі па міжнародных справах і нацыянальнай бяспецы, старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі Мікалай Чаргінец, міністры адукацыі, культуры і інфармацыі Аляксандр Радзькоў, Уладзімір Матвейчук, Уладзімір Русакевіч, рэктар Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў Рычард Смольскі, дэкан факультэта журналістыкі БДУ Сяргей Дубовік ды іншыя.

У гэтым годзе ў намінацыі "Рэспубліканскія перыядычныя выданні" лепшай грамадска-палітычнай газетай па выніках конкурсу прызнана "Советская Белоруссия", а сярод намінантаў друкаваных выданняў для дзяцей і моладзі, для адпачынку, спорту і турызму, рэкламных і галіновых у ліку лепшых: "Зорька", "Белорусская военная газета "Во славу Родины", "Делаем сами", "Гастронам".

З усёй колькасці прадастаўленых на разгляд журы часопісаў, якія выдаюцца ў нашай краіне, статуэтку "Золотой Литеры" сярод грамадска-палітычных, літаратурна-мастацкіх, дзіцяча-юнацкіх, навукова-папулярных, спецыялізаваных, для адпачынку, спорту і турызму атрымалі: "Планета", "Вясёлка", "Наука и инновации", "Милиция Беларуси", "Where Minsk", а лепшымі між намінантаў абласных, раённых, гарадскіх і шматтыражных газет названы "Гродзенская праўда", "Лунінецкія навіны", "Вечерний Брест", "Транспортник столицы".

Сярод пісьменнікаў і журналістаў шмат таленавітых аўтараў. Таму, вядома ж, цяжка было вызначыць лепшых сярод лепшых. Аднак журы, нягледзячы на складанасць сітуацыі, палому першыняства аддала Віялеце Дралюк, уласнаму карэспандэнту газеты "Советская Белоруссия" па Гомельскай вобласці, Сяргеню Грыбу, рэдактару аддзела газеты "Звязда", Юрыю Іванову, загадчыку аддзела фотаілюстрацыі газеты "Культура" і Ігару Давыдзку, мастацкаму рэдактару газеты "Советская Белоруссия".

На вечарыне, прысвечанай ушанаванню лепшых друкаваных выданняў, а таксама іх распаўсюджвальнікаў, "Золотой литеры" ўдасноены таксама газеты "Рэспубліка", "Шлях перамогі" (Вілейка), часопіс "Малышок", УП "Могилёвсоюзпечать", ОАО "Минскжелезобетон".

Валянцін БАРЫСЕВІЧ

«Адчуваць рытм жыцця...»

У Беларускам прафсаюзе работнікаў культуры

Мікалай ШАЙЦОЎ на адукацыі — рэжысёр. Акрамя гэтага яшчэ палітолаг і менеджэр-эканаміст. Скончыў Ленінградскі дзяржаўны інстытут культуры, Мінскую вышэйшую партыйную школу, Мінскі інстытут кіравання аграрна-словым комплексам. Працаваў інструктарам, дырэктарам Дома культуры, загадчыкам аддзела Ельскага райкама КПБ Гомельскай вобласці, загадчыкам сектара культуры ў Гомельскім абкаме КПБ, першым сакратаром Нараўлянскага райкама КПБ Гомельскай вобласці, старшынёй Нараўлянскага райвыканкама, памочнікам Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па культуры. З'яўляўся старшынёй Камісіі па адукацыі, культуры, навуцы і навукова-тэхнічным прагрэсе Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь. Зараз — старшыня Цэнтральнага камітэта Беларускага прафсаюза работнікаў культуры.

Ягоны невялікі кабінет на праспекце Пераможцаў, 21, (большы пакінуў для супрацоўнікаў) размешчаны на сонечным баку, і ў ясныя дні тут надзвычай чэпала. Хочацца гаварыць не аб працы, а пра адпачынак. Між іншым, па прызначэнні Мікалая Міхайлавіча, адпачынак цяпер адно з актуальнейшых і спрэчных пытанняў. “Унесеныя істотныя змяненні ў рэгламентаванне працоўных адпачынакаў, іх працягласць — для каго, як і раней, не меншая, а для каго не больш як 24 дні — не зусім зразумелыя многім нашым працаўнікам, — значае старшыня. — Таму і тэлефануюць, прыходзяць са скаргамі”. Згадваючы нядаўнія пастановы, а таксама былыя напрацоўкі нашых прафсаюзаў, калі пры іх дапамозе можна было атрымаць і бясплатную пуцёўку на аздараўленне, і матэрыяльную дапамогу, і паскорыць атрыманне жылля, мы разважаем з Мікалаем Шаўцовым пра ролю прафсаюзаў у сённяшнім жыцці.

— І праўда, апошнім часам багата прыходзіла наведнікаў па пытаннях, звязаных з адпачынкам — асабліва ж з дзіцячых школ мастацтваў, музычных школ. Па сутнасці, работнікаў сферы адукацыі падзялілі на два гатункі. Настаўнікі сістэмы Міністэрства адукацыі Беларусі атрымлівае 56 адпущных дзён, а ў нас, у сферы культуры, — толькі 24, — дадае Мікалай Міхайлавіч. — Мы накіравалі ў Савет Міністраў краіны просьбу, таксама звярнуліся ў Парламенцкую камісію, у Міністэрства культуры Беларусі. Адбылося пасяджэнне ўзгадняльнай камісіі — хутка гэтае пытанне, спадзяёмся, будзе вырашана.

Дык якім жа катэгорыям насельніцтва можна разлічваць на тое, што іх правы будуць абароненыя?

— Найперш тым, якія знаходзяцца на бюджэтным фінансаванні. Не забывайцеся, што сёння ўжо і работнікі культуры зарабляюць, хоць і невялікія, бюджэтных сродкі. Хоць так званы астатчыны прынцып фінансавання, пра які мы гаварылі і раней, — дагэтуль тут застаецца.

— І калі гаварыць пра заробкі, магчымаць павышэння тарыфных ставак і акладаў, то варта ўдакладніць: у 2000 годзе сярэдняя месячная зарплата работнікаў культуры складала каля 70 працэнтаў ад сярэдняй

зарплаты па краіне. Сёння яна складае 83 працэнты...

— Трэба сказаць, што ўсе прагнозы паказчыкі, якія планаваліся на мінулыя гады, выкананы. І пра гэта гаварыў міністр культуры Уладзімір Матвейчук на Пленуме Цэнтральнага камітэта Беларускага прафсаюза работнікаў культуры. Дарэчы, у нас склалася добрая практыка, калі на пленумах, прэзідыумах і калегіях падводзяцца вынікі сумеснай дзейнасці, паколькі паміж Міністэрствам культуры Беларусі і Беларускам прафсаюзам работнікаў культуры падпісана тарыфнае пагадненне. Упершыню таксама сталі падводзіцца вынікі сумеснай дзейнасці па ахове працы і тэхніцы бяспекі, па пытаннях эканоміі і беражлівасці паліўна-энергетычных рэсурсаў.

Вы вядзеце за сабою інтэлігенцыю нашай краіны, ад слова прафсаюзаў залежыць многае, у тым ліку і развіццё адносін паміж творцамі і дзяржавай. Заўважна: прафсаюз работнікаў культуры значна вырас. За кошт чаго?

— Так, пасля апошняга з'езда, а ён праходзіў у чэрвені 2005 года, наш прафсаюз павялічыўся больш як на 15 тысяч членаў. За кошт чаго расцём? Найперш за кошт так званай матывацыі. Нарэшце мы сталі дабівацца, каб наймальнікі заключалі калектыўныя дамовы з работнікамі сферы культуры, дзе шмат якія палажэнні прапісваюцца — да прыкладу, права на дадатковы адпачынак, пэўныя формы матэрыяльнага заахочвання і інш. Рэгулярна сталі праводзіць вучобу з прафсаюзным актывам па пытаннях працоўнага заканадаўства — людзі вельмі дрэнна яго ведаюць.

Апошнім часам адбылася пэўная рэструктурызацыя прафсаюза — з гарадской арганізацыі ў рэспубліканскую перайшлі газеты “Беларусь сёння”, “Звязда”, “Рэспубліка”, 2 музеі, 2 тэатры ды іншыя.

— Так у нас павялося раней, што трэцяя частка прафсаюза работнікаў культуры краіны ўваходзіла ў Мінскі гаркам. З-за таго, што абласной арганізацыі няма, у Мінскую гарадскую ўваходзілі ўстановы горада, вобласці, і 64 арганізацыі рэспубліканскага узроўню. Як кажуць, “валавы збор” вялікі, але каб дайсці да кожнай арга-

нізацыі, не хапала часу. Між іншым, цяпер кожны чацвер усе без выключэння супрацоўнікі, у тым ліку і старшыня ЦК Беларускага прафсаюза работнікаў культуры, выязджаюць у пярвічныя арганізацыі — для сустрэч з выбарным прафсаюзным актывам і з радавымі членамі прафсаюза. Мы павінны лепш адчуваць рытм жыцця.

Відавочна: гісторыя прафсаюзаў цесна звязаная з гісторыяй краіны. Раней прафсаюзы — аўтарытэтная грамадская структура, затым — перабудоўва... Ці свецердзіць сябе ў грамадстве прафсаюзы ізноў?

— Бясспрэчна, шмат мы маем недахопаў. Прыкладам, калі раней можна было атрымаць бясплатную альбо льготную пуцёўку на адпачынак, то сёння ўсё вырашаецца намнога складаней. Я, як старшыня прафсаюза, выказваўся з гэтай нагоды, але мы вырашылі і нават ФПБ прыняла пастанову — кошт нашых прафсаюзных пуцёвак для членаў прафсаюзаў і іх сем'яў зараз на 15 працэнтаў таннейшы. Таксама адбудзецца зніжэнне на 10 працэнтаў кошту на пэўныя тавары і паслугі. Да слова, калі вы паселіцеся ў нашу гасцініцу “Арбіта” — прафсаюзную, то кошт яе для членаў прафсаюзаў будзе на 10 працэнтаў таннейшы.

Дзе яшчэ ёсць такія прафсаюзныя гасцініцы?

— У Мінску — гасцініцы “Турыст” і “Арбіта”. У Віцебску, Гомелі, Гродна таксама яны ёсць. Пакуль, праўда, адпаведны дакумент, які замацуе гэта палажэнне, не падпісаны, але чакаем, што на бліжэйшым прэзідыуме гэта будзе зроблена. Можна, нават, калі сауна на тэрыторыі гасцініцы альбо нейкая аздараўленчая база — то льготы павінны распаўсюджвацца і на іх. Што да пуцёвак, то калі раней іх кошт зніжаўся толькі на зімовы час, то цяпер вырашана пытанне аб выкарыстанні скідак у санаторыях увесь год. Бо вы ж ведаеце, быў час, калі нашыя здраўніцы запаланілі масквічы ды піцерцы — ім гэта было намнога танней, чым нашым людзям. Прафсаюзы ж радаваліся: запаўняюцца баз адпачынку ёсць!

Як жа адбываецца працэдура набывання такой пуцёўкі? Завычай перад адпачынкам чалавек звяртаецца ў турагенцтва. А калі ён член прафсаюза...

— Кожны член прафсаюза мае права на такую прафсаюзную пуцёўку. Іншая справа — як разварочваюцца гаркамы ды пярвічныя арганізацыі. Мы прасілі, каб гаркамы і райкамы прадставілі нам неабходныя заяўкі на ўсе айчыныя санаторыі. Усе гэта зрабілі, а вось Мінск чамусьці заявіў: у нас няма патрэбы. І гэта ў той час, калі актыўна ідуць работы па рэканструкцыі і аднаўленні прафсаюзных санаторыяў. Таму што яны ў такім стане былі... Ну, скажам, “Беларусачка” — летась увялі ў строй трэці яе корпус. Выдатныя ўмовы, мэбля, суперсучаснае дыягнастычнае абсталяванне. Зараз будаўнікі працуюць у санаторыі “Крыніца”, адзін корпус якога быў зачынены 10 гадоў таму. Год таму пабудавалі спартыўную базу ў Ратамцы. Там адначасова знаходзіцца вучэбны цэнтр падрыхтоўкі прафсаюзных кадраў, цэнтр “Алімпіец” на базе Мінскага мора, дзе мы праводзім спартакіяды.

Менавіта праз прафсаюзныя саюзы найлепш арганізуюцца людзей, нават з розных краін. Бо людзі, якія працуюць, адно аднога добра разумеюць. Ці аднаўляюцца зараз міжнародныя стасункі?

— Для нас гэта з'яўляецца актуальнай тэмай. У 2006 годзе ў Беларусі было праведзена пасяджэнне Кансультатываўнага Савета прафсаюзаў работнікаў культуры былога СССР. Яны азнаёміліся з нашай краінай. Толькі што гамяльчане прыехалі з Чарнігава, дзе падпісалі пагадненне з іхнімі прафсаюзамі. Брэсцкі абкам выязджаў у Закарпацце. Запланавана наша паездка ў Кіеў — дзе таксама падпішам пагадненне з Украінай. Мінскі гаркам збіраецца ў Латвію. Віцебская вобласць наладжвае стасункі са Смаленскай. І мы пашыраем гэтую працу. Першае, што мы імкнемся зрабіць — вядзём размову аб абмене вопытам. Нас цікавіць, што ў іх у калектыўных дамовах запісана, якія прадугледжваюцца ільготы, як аздараўляецца насельніцтва. Між іншым, ва Украіне ў санаторыях амаль кожны дзень канцэрты, выступленні — чаго ў нас няма, на жаль. Дык вось зараз плануем на базе санаторыя “Нарач” зрабіць выязное пасяджэнне прэзідыума з удзелам турыстычных арганізацый, каб пагаварыць менавіта пра культурнае абслугоўванне адпачываючых. Вось што мы прыоймем, у прыватнасці, ад украінцаў.

І на завяршэнне — ці не самае вострае пытанне. Зразумела, жыллёвае...

— Скажу адразу — зрухі ёсць. Да прыкладу, у Гродна быў створаны жыллёва-будаўнічы кааператыву работнікаў культуры — пабудавалі 86 кватэр, уручылі ключы і людзі жывуць у новабудаваным гмаху. Гэтак жа і ў іншых рэгіёнах. У Мінску таксама будуецца дама. Але каб сказаць, што на рэспубліканскім узроўні федэрацыя будзе жыллё і выдаткоўвае яго шараговым членам — таксама немагчыма. Наша долевае будаўніцтва мізэрнае. Хаця перспектыва ёсць. На Каменнай горцы ў Мінску будзе пабудаваны дом, Нацыянальнай кінастудыі “Беларусьфільм” узводзяцца тры шматпавярховыя дамы. Што да тэлебачання — то там ужо перарызалі стужкі пры адкрыцці дома. Праўда, гэтага яўна недастаткова. Але перспектывы быць павінны.

Ірына ТУЛУПАВА
Фота аўтара

Шануем народныя святы

Імкнучыся далучыць юных грамадзян да багатай культурнай спадчыны беларускага народа, выклікаць у іх пачуццё цікаўнасці да каранёў продкаў, дзіцячая бібліятэка № 1 стварыла фальклорна-этнаграфічную студыю “Купалінка”. Актыўны ўдзел у рабоце студыі прымаюць вучні СШ № 1 г. Мінска на чале з класным кіраўніком Таццянай Мікалаеўнай Пякарскай. У госці да дзяцей часта прыходзяць фальклорысты, артысты народных калектываў, этнографы, пісьменнікі.

Многія заняткі студыі “Купалінка” прысвечаны святам беларускага народнага календара, бо менавіта яны з'яўляюцца важнейшымі праяўленнямі народнай духоўнай культуры.

Асабліва запамінальна і цікава прайшло пасяджэнне студыі, прысвечанае веснавым святам. Яно мела назву “Вяснулецка-краснулецка, мы цябе чакаем, мы цябе вітаем!” Адметнасцю мерапрыемства былі яго госці: захавальнік народных танцаў, фальклорыст, балетмайстар, вядомы дзеяч беларускай культуры Мікола Котаў, а таксама Рудзенскі народны фальклорны калектыву “Крынічанька”.

Мікола Котаў цікава і да сціпна распавёў дзецям пра гісторыю беларускіх свят і абрадаў, пра побыт і жыццё нашых продкаў.

Гучнымі апладысментамі сустраі ўдзельнікі студыі артыстаў фальклорнага калектыву “Крынічанька”. Народныя выканаўцы ў прыгожых нацыянальных касцюмах сваімі песнямі ўзрушылі дзяцей, падарылі ім непаўторныя ўражанні ад дакранання да цудоўнага свету народнай музыкі. Вясёлая народная песня не пакінула раўнадушнымі нікога. Вельмі зацікавілі дзяцей народныя музычныя інструменты. Спадабалася ім віртуознае гранне на драўляных лызках, з якім выступіў Мікола Котаў.

Свята скончылася, але студыя працягвае сваю работу і запрашае ўсіх на новыя сустрэчы з беларускай народнай культурай.

Марыя ФЕДАРЦОВА

«Маладосць» і будучыня літаратуры

Будучыня беларускай літаратуры залежыць у першую чаргу ад чытачоў. Калі наступныя пакаленні будуць цікавіцца прыгожым пісьменствам, будзе жыць і літаратура. А хто можа прывіць любоў да кнігі? Безумоўна ж, настаўнікі. Рэдакцыя часопіса “Маладосць” з нагоды юбілею выдання правяла творчую сустрэчу з будучымі настаўнікамі — студэнтамі філалагічнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Арганізатарамі і ініцыятарамі мерапрыемства выступіла кафедра гісторыі беларускай літаратуры. На сустрэчы, акрамя будучых філолагаў з розных курсаў і аддзяленняў, прысутнічалі выкладчыкі гэтай кафедры Т. Казакова (загадчык кафедры), У. Кароткі, М. Хаўстовіч, І. Багдановіч, В. Крычко, І. Запрудскі, а таксама госці з іншых кафедраў — В. Рагойша, М. Кенька, І. Саматычы ды іншыя. Супрацоўнікі “Маладосці” — Р. Баравікова, І. Клімковіч, В. Трэнас, А. Федарэнка, А. Чарота — пазнаёмілі прысутных з гісторыяй часопіса, распавялі пра сённяшні дзень выдання, планы рэдакцыі, а таксама пра сваю творчасць.

Аляксей ЦІМАФЕЕЎ

Кнігі па-за класнага чытання

Не, у загалюку тут памылкі арфаграфічнай няма. А зроблена гэта было нават наўмысна, каб акцэнтаваць увагу на асноўным. Асноўнае ж несудышальнае: спіс кніг, што застаюцца па-за ўвагай школьнікаў — бясконцы. У школьным партфелі зазвычай — толькі падручнік. Любімага томіка любімага аўтара там не знойдзеш. Не заўсёды пад рукою і абавязковыя (па праграме) творы мастацкай літаратуры. Чаму? У № 6 ад 8 лютага 2008 года публікацыяй "Установа павышанай увагі" "ЛіМ" распачаў гаворку пра дзейнасць школьных бібліятэк. Калі публічныя кнігасховішчы маюць багаты вопыт існавання ў грамадстве, гадамі напрацаваныя (у каго — больш, у каго — менш) стасункі з выдавецтвамі, кнігагандлёвымі арганізацыямі, то таямніца з таямніцай — само з'яўленне, набывццё статуса і камплектаванне літаратурай бібліятэк у школах.

Утвараецца новая школа — даецца жыццё і яшчэ адной кніжнай скарбніцы. Яе задачы найпачэсныя: дапамагчы вучням у навучальным працэсе, садзейнічаць павышэнню кваліфікацыі настаўніка, спрыяць самаадукацыі падлетка.

— Як зараз папаўняюцца фонды школьных бібліятэк?

— Напраўду гаворачы, няшмат бюджэтных грошай выдзяляецца на набывццё літаратуры. Вось напрыклад, за апошні год з упраўлення адукацыі мы атрымалі толькі 26 найменняў кніг, — расказвае Валянціна Фралова, — аднак, дзякуючы клопатам дырэктара нашай школы Таццяны Клімка, фонд бібліятэкі папоўніўся яшчэ на 152 найменні. Але невялікая колькасць — гэта не самая значная праблема. Мяне заўсёды цікавіць пытанне: якім чынам у адрозненне ад адукацыі размяркоўваюць кнігі паміж навучальнымі ўстановамі? Справа ў тым, што на паліцах нашай бібліятэкі можна ўбачыць энцыклапедыю "Памяць. Мінск", аднак колькасць розных тамоў не супадае: першага — два экзэмпляры, другога і трэцяга — па тры, чацвёртага — толькі адзін, пятага — ніводнага. На самай справе нам хапіла б і па адным экзэмпляры кожнага, бо кнігі гэтыя аб'ёмныя, з імі можна азнаёміцца толькі ў чыгальнай зале. З энцыклапедыяй "Рэспубліка Беларусь" — іншая гісторыя: мы маем толькі першы том яшчэ з 2005 г., а, між тым, выйшла ўжо чатыры. Наша бібліятэка мае дзве "Чырвоныя кнігі", але аднолькавыя — пра расліны, а павінна быць адна пра расліны і адна пра жывёл, значыць нейкая школа атрымала дзве кнігі

пра жывёл. Цяжкія абставіны з забеспячэннем школьнікаў праграмнай і пазакласнай літаратурай. Некаторыя падручнікі знаходзяцца ў дрэнным стане, а замяніць іх няма чым. Адназначна-цікавыя кнігі зараз праходзяць спецкурс "Вялікая Айчынная вайна", на ўсе адзінаццатыя класы маецца толькі дванаццаць падручнікаў. Таму магчымасці займацца дома ў вучняў няма, а прачытаць усё за 45 хвілін яны не паспеюць... Не хапае на ўсіх кніг для пазакласнага чытання, а некаторыя з тых, што мае наша бібліятэка, даўно ўжо не адпа-

Але як вызначаецца пералік неабходнай для набывцця ў такую бібліятэку літаратуры?

Існуюць вучэбныя праграмы ды праграмы для пазакласнага чытання. Міністэрства адукацыі, абласныя ўпраўленні адукацыі, вучэбна-метадычныя кабінеты рэгулярна даводзяць да школ рэкамендацыйныя спісы новай літаратуры, якая выйшла ў выдавецтвах і патрэбна для вивучэння, а значыць — павінна знаходзіцца ў СШ. Бібліятэкары — а гэта зазвычай усяго толькі адна штатная адзінка на школу — пастаянна аналізуюць запыты чыгачоў — і вучняў, і педагогічных работнікаў. Але казусы існавання першай у жыцці чалавека бібліятэкі толькі павялічваюцца. Чаму?

Усім зацікаўленым мы запрашаем да шчырай, канструктыўнай размовы. Да размовы, вынікі якой, магчыма, паўплываюць на паляпшэнне становішча школьных бібліятэк. Сёння мы прапануем размову з загадчыцай бібліятэкі сярэдняй школы № 52 г. Мінска Валянцінай Фраловай і бібліятэкарам Таццянай Чэшко.

школа атрымала камп'ютэр, прынтэр (чорна-белы), сканер. Але і да гэтага мы мелі, зноў жа дзякуючы клопатам дырэктара нашай школы, камп'ютэр і каларыровы прынтэр.

Т.Ч.: — Шмат усяго дапамагае бібліятэцы зацікавіць дзяцей. Яркія, прыгожыя стэнды, безумоўна, прыцягваюць да сябе ўвагу. У нашай школе выходзіць літаратурны часопіс "Пунсоўныя ветразі", над складаннем якога працуюць вучні. Ён захоўваецца ў бібліятэцы, і калі гэтае выданне бяруць самыя маленькія чыгачы, то спачатку яны разглядаюць каларовыя малюнкi. Ёсць і электронныя дапаможнікі, аднак, на мой погляд, у першую чаргу школьнікі павінны знаходзіць у бібліятэцы звычайную кнігу.

— Ці ёсць у вас якія-небудзь пажаданні на будучыню?

В.Ф.: — Якія пажаданні? Толькі адно і патрэбна, каб было шмат якаснай літаратуры. Тады і бібліятэкарам працаваць будзе ў радасць, і вучні часцей заходзіць да нас пачнуць.

Т.Ч.: — Мэта існавання школьных бібліятэк — прывучыць дзіця да кнігі. Гэта ж адрозненне, хто шмат чытае, а хто — не. Таму, каб моладзь была адукаваная, трэба больш увагі надаваць абсталяванню школьных бібліятэк.

Дар'я КАЛІНІНА
Фота аўтара

Рашэннем Краснапольскага райвыканкама летась быў аб'яўлены конкурс па напісанні летапісу населеных пунктаў раёна. Згодна з палажэннем аб конкурсе ў ім узялі ўдзел творчыя калектывы, а таксама ўсе зацікаўленыя краязнаўцы. Камісія ўзначальвала намеснік старшыні райвыканкама Т. Каваленка.

Адзначаны летапісцы

На конкурс былі прадстаўлены матэрыялы па гісторыі краснапольскіх вёсак Тур'я, Палуж, Пачапы, Леніна, Казелле Яноўскага і Казелле Мхініцкага сельсаветаў, аўтарскія работы вучняў Ленінскай СШ пад кіраўніцтвам настаўніка гісторыі, мясцовага краязнаўцы А. Марзалюка па напісанні летапісу вёсак Грозны, Арцёхаў, Вясёлы Горскага сельсавета.

Адметна, што пераможцы конкурсу ўслаўляліся на раннім сходзе перадавікоў народнай гаспадаркі. Сярод цэнтральных вёсак гаспадарак вызначаны творчы калектыв Тур'яўскага вучэбна-педагагічнага комплексу "Дзіцячы сад — сярэдняя школа", які плённа працаваў па стварэнні летапісу вёскі Тур'я (Дыплом I ступені і грашовая прэмія). Сярод астатніх вёсак — летапіс вёскі Казелле Мхініцкага сельсавета (кіраўнік — настаўнік Казельскага вучэбна-педагагічнага комплексу "Дзіцячы сад — сярэдняя школа" М. Еўдакімаў). Краязнаўцы адзначаны таксама Дыпламам I ступені райвыканкама і грашовай прэміяй.

У гэтым годзе конкурс па напісанні летапісу населеных пунктаў раёна прадоўжаны.

Згодна з мерапрыемствамі савета раённай арганізацыі Беларускага грамадскага аб'яднання ветэранаў і раённага камітэта БРСМ пры садзейнічання ідэалагічнага аддзела, адрозненне ў справах моладзі, адукацыі, культуры райвыканкама, сельвыканкамаў мяркуецца ў кожнай установе адукацыі і культуры аформіць куткі баявой і працоўнай славы.

Фёдар ГАНЧАРОЎ

У 11 нумары 2007 г. часопіса "Маладосць" была ўзнята гаворка пра актуалізацыю класікі (Запрудкі І. "Прага актуалізацыі"). Цытую: "Творчая спадчына Якуба Коласа ўжо даўно трапіла ў так званы "ўяўны музей" класікаў, набыла маштабнае функцыянальнае прызначэнне". Хацелася б выказаць сваё меркаванне "не прэзэнціцызнага эстэтыка", а простага бібліяграфа публічнай бібліятэкі.

Сапраўды, мінулы год прайшоў у нашай бібліятэцы пад знакам ушанавання вялікіх імёнаў, класікаў беларускай літаратуры, народных песняроў Янкі Купалы і Якуба Коласа. Урачыстасці прайшлі, а цікавасць да іх жыцця і творчасці, у многім "стмуляваная" мерапрыемствамі не зменшылася. Гэта тэма заўжды запатрабавана. Галоўнае ў рабоце з моладдзю, каб тая, хто выступае ў ролі выкладчыкаў, самі глыбока ўсведамлялі і значнасць коласаўскіх твораў, яго асобы і падавалі гэта з душой, у адрозненні ад формак. Лічу, што праводзіць з дзецьмі гудльні нахталат "Слабое звяно" па творах класікаў не зусім карэктна ("Роднае слова", 2007, № 11). Лепш прачытаць творы ўслых з "сэрцам і розумам". Я бачыла, як нават дарослыя чытачы пасля добрага эмоцыйнага

Класікі заўсёды актуальныя

распаведа вядучай вечара "Сымон-музыка" Святланы Боцаравай бралі перачытваць творы класікаў. Адно нашу наведвальніцу перачытваў твораў Якуба Коласа натхніла на стварэнне мастацкіх твораў з саломкі.

Наша бібліятэка з 1970 носіць ганаровае імя Якуба Коласа. Вядома, мы не маглі застацца ў баку ад урачыстасцей у гонар славетных пісьменнікаў. Тым больш, што наша бібліятэка працуе па праграме "Новая зямля", дзе галоўным з'яўляецца прапаганда творчасці беларускіх аўтараў.

У першую чаргу ў пачатку года былі аформлены кніжныя выстаўкі пра Якуба Коласа і Янку Купалу. Акрамя таго бібліяграфам бібліятэкі складзены бібліяграфічны спіс "Ад першай сустрэчы...", інфармацыйны лісток-рэцэнзія на кнігу Алега Лойкі "Як агонь, як вада..." пра Янку Купалу. Таксама быў складзены і выдадзены дайджэст: "Янка Купала ў Полацку".

У Полацку Янка Купала жыў з лета 1916 да лістапада 1917 года ў час вайскавай службы ў дарожна-будаўнічым атрадзе Варшавскай акругі шляхоў зносін. З Полацка ў дні Кастрычніцкай

рэвалюцыі Янка Купала пераехаў у Смаленск.

Але асаблівую ўвагу мы прысвяцілі мерапрыемствам па ўшанаванні спадчыны Якуба Коласа. Пастаянная фотавыстаўка — своеасаблівая ілюстрацыя біяграфіі пісьменніка, размешчаная на абанемце, была дапоўнена кніжнай выстаўкай "Душа мая і думкі мае тут". У чыгальнай зале знаходзіцца вялікі мазайны партрэт Якуба Коласа (з розных парод дрэва), які займае ўсю сцяну. Паблізу яго была разгорнута вялікая кніжная экспазіцыя пад назвай: "Не моўкне галас песняра". На ёй былі прадстаўлены матэрыялы пра жыццё і творчасць Якуба Коласа, яго творы. На кнігу Максіма Лужаніна "Колас расказвае пра сябе" была напісана рэцэнзія і размешчана на інфармацыйным стэндзе, праведзена таксама радыёперадача на гарадскім радыё. З масавых мерапрыемстваў, што адбыліся ў нашай бібліятэцы, трэба адзначыць літаратурную гадзіну, праведзеную для вучняў СШ № 11 "Класікі зблізку". З выдавецкай бібліяграфічнай прадукцыі пра

Якуба Коласа падрыхтаваны: анатаваны рэкамендацыйны спіс на тэму: "Вобраз Якуба Коласа ў беларускай мастацкай літаратуры", складзены вялікі дайджэст: "Постаць і палітра", дзе раскрываецца вобраз Якуба Коласа ў беларускім выяўленчым мастацтве. А таксама быў выдадзены буклет "Якуб Колас і Полаччына". Якуб Колас наведаў Полацк у лютым 1930 года ў складзе брыгады пісьменнікаў. Разам з ім на творчую сустрэчу ў горад прыязджалі: Алесь Званак, Іларыён Барашка, Мікола Нікановіч і інш. Падчас знаходжання ў Полацку Якуб Колас з пісьменнікамі сустракаліся з рабочымі, моладдзю, выступалі ў навукальных установах і клубах. Асабліва падрабязна распавядае пра знаходжанне Якуба Коласа ў Полацку Максім Лужанін, які таксама быў у складзе дэлегацыі. У апавесці-эсе "Колас расказвае пра сябе" ён з гумарам апісвае ўсё, што з ім адбылося. Раздзел кнігі так і называецца "Полацкія прыгоды". Папраўдзе, гумар тут адносіцца да успрымання Коласам асобных момантаў сустрэч і да сваіх сяброў па пісьменніцкай брыга-

дзе, а наогул, Коласа сустракалі цёпла, з усведамленнем яго велічнага таленту. Максім Лужанін зазначае, што спадарожнікі Якуба Коласа былі вельмі здзіўлены яго ведамі гісторыі Полаччыны і асабліва валоданнем інфармацыі пра яе эканамічнае становішча. Пра ўсё гэта, пра ушанаванне яго імя на Полаччыне і распавядаюць звесткі з буклета.

Бібліяграфам бібліятэкі была складзена крыжаванка "Жыццё і творчасць Якуба Коласа", якая была апублікавана ў гарадской газеце з запрашэннем прыняць удзел у конкурсе. Яго вынікі былі падведзены на юбілейнай коласаўскай вечарыне "Мой родны кут, як ты мне мілы...". Арганізатарамі выставы выступілі клуб сяброў культуры "Вытокі", бібліятэка імя Я. Коласа, УА "ДПТВ-89 будаўнікоў г. Наваполацка".

Юбілейныя ўрачыстасці закончыліся, але праца па актуалізацыі літаратурнай спадчыны класікаў працягваецца.

Валянціна СОПКАВА,
бібліяграф бібліятэкі імя
Якуба Коласа
г. Наваполацк

Край, дзе жыве Муза

Не так даўно выйшла з друку чарговая кніга з серыі "Беларусь літаратурная", якая рэпрэзентуе багацце мастацкага слова паўночнага кутка Берасцейска-Пінскага Палесся, што змясціўся "паміж Бобрыкам і Ланню" (укладанне рабілі В. Гардзеі і К. Мохар).

Родныя ж вёскі для многіх сталі своеасаблівымі ключамі, якімі адчыняліся дзверы ў краіну Пазычанага слова, і самі сталі атаясамляцца з гэтай краінай:

"Ёсць Востраў у мяне — у мяне ёсць ліра", — як пісаў М. Рудкоўскі.

Краіна паэзіі — віртуальная. Туды і пянікі не ходзяць, і самалёты не лётаноць. Там трэба нарадзіцца:

Толькі тут ёй (душы — А. Т.)
будзе добра,

дзе паўзмрок і цішыня,
дзе матуля, як мадонна,
будзе вечна ля акна.

(А. Каско)

Фармальна паэт з'явіўся на свет у звычайнай палескай вёсачцы: "тады мой Чудзін — проста нават вёска". Але сакральнасць яе характава, гармонію і эстэтыку непрыкметнага куточка на глобусе напоўніцу адчуць дадзена не кожнаму з тых, хто там нарадзіўся, як гэта радзіць згаданы нямецкі класік. Аднак туды можна атрымаць своеасабліваю візу. І ў гэтым дапамагаюць лірычныя замалёўкі мастакоў слова. Яны, мастакі, надзелены ад прыроды вострым адчуваннем жыцця, адкрываюць тое, чаго не здолеў бы адкрыць іншы чалавек, нават часта зусім неабякавы да таго, што хваляе паэтаў, ці калі б і здолеў, то не змог бы перадаць, раскажаць пра "накіпелае". Паэтычнае слова становіцца тым настаўнікам, што ведае "гарогу гагому" (І. Кірэйчык) душы чалавечай. І значыць, тая "проста вёска" — усё-ткі не прости куточак Палесся, а цэлы космас. Прынамсі такой яна з'яўлялася на працягу вякоў для яе насельніцтва — на падсвядомым узроўні, — які ў палешукоў іншым разам праяўляўся праз здзіўленне, што й "за Гомелем людзі е". І хоць гэтае выслоўе паходзіць не з нашых краёў, яно адлюстроўвае ўспрыманне касмічнасці свайго радзіннага куточка палескіх жыхарамі.

Віктар Ярац тонка ўлавіў адносна В. Гардзея, што лірык з Малога Сяла свае пачуцці "акумулюе ў густой плыні радкоў не крыклівых і па-эстраднаму кіркіх, а прасякнутых здольнасцю стрымана чуць рытм і арытмію і свайго сэрца і таго, чыё побач альбо ў далёкай далечы. Ён прыслухоўваецца да зямнога і нябеснага, узіраецца ў вочы чалавека і зёлкі, золкай крыніцы і квалай завязі". І найбольшая ўвага паэта, ягонае чуласць канцэнтруецца якраз на роднай старонцы. Цікава, што гэтыя словы можна адрасаваць ці не ўсім аўтарам — землякам В. Гардзея.

Мала хто з ганцаўскіх паэтаў спрабаваў ці спрабуе сябе ў праявіць жанрах. Аднак ёсць два таленавітыя выключэнні — В. Праскураў і В. Гардзеі. Калегі па журналісцкай працы ў "раёнцы", настаўнік і вучань на мастацка-літаратурнай дзялянцы засведчылі сваё адметнае майстэрства ў праявіць жанры. І хоць першы шырокавядомы як нарысіст, а другі выявіўся як аўтар апавяданняў, аповесцей, раманаў, знаходзяцца паміж іхняй творчасцю дзве, думаецца, зусім

невывадковыя грані судакранання. Па-першае, геаграфія пісьменніцкай увагі і В. Праскурава, і В. Гардзея зрэдку выходзіць за межы Ганцаўшчыны (празаік В. Гардзеі, як можа падацца пры азнамленні з ягонымі творами, наогул пакідае сваё Малое Сяло адно толькі разам са сваімі персанажамі). А па-другое, разнажанравыя творы абодвух прасякнуты лірычнасцю настолькі, што, адчуваецца, аўтары ўклалі ў іх часцінку сваёй душы. І па ступені лірычнасці з такой прозай можа спаборнічаць толькі паэзія. Аднак, зразумела, шмат праявіць лірыкі, якая таксама магла б паўнапраўна прапісацца пад вокладкай, аб'ём выдання не вытрымаў бы. Тым не менш, апроч згаданых, варта адзначыць ужо "маскоўскага" празаіка Алеся Кажадуба ды перакладчыка і філосафа Міхаіла Дубянецкага, таксама прадстаўленых у кнізе.

Вядомы сваім гуманізмам Леў Талстой неяк выказаў прыкладна такую думку: родных трэба любіць ужо за тое, што яны ёсць. У нашым выпадку слухна яе экстрапаліраваць на любоў да сваёй малой радзімы. Не кожнаму дадзена перакласці свае пачуцці на мову літаратурнага радка. Ды любіць сваё "простое і блізкае" закладзена ў чалавеку, можна сказаць, на генетычным узроўні. Адсюль — і паэтызацыя вуліц і сцехах маленства, і такія, здавалася б, простыя, але сардэчныя, словы:

А для мяне мой скарб набыты —
Маёй радзімы ў жыцце васількі.

(А. Галаскоў)

У гэтым свеце ўсё цыклічнае — усё вяртаецца на кругі свае. Такі ж закон, прыняты жыццёвай дыялектыкі назіраецца і ў традыцый "ганцаўскага рэгіянальнага літаратурнага працэсу". Таму паэтычны перажыванні нібы перанялі і тыя, хто ідзе следам за сваімі больш знакамітымі землякамі — Іван Лагвіновіч, Ірына Дарафейчук, Святлана Локтыш...

Зразумела, пра ўсе творы гэтай "анталагіі" пры нагодзе і магчымасці будзе сказана больш глыбока, шырока і аб'ёмна. І ўсё ж адну, найбольш адметную рысу выдання нельга абмінуць увагай — душэўнасць, з якою яно зроблена. (За ёю ўгадваецца стыль В. Гардзея, які з-за сваёй прыроднай сціпласці не з'яўляецца мажлівасцю пашырыць кола ўласных твораў. А шкада!)

Ёсць бакі ва ўкладанні кнігі, якія, магчыма, нехта (і я ў тым ліку) убачыў бы па-свойму. Прынамсі, ў ёй не было б слабых рускамоўных тэкстаў. Аднак на тое ж яна і візітоўка, каб прадставіць аблічча пэўнага феномена. Да таго ж, як слухна заўважае філосаф В. Акудовіч, "усё сакральнае варта ішанаваць такім, яким яно ёсць. Бо той, хто не ішануе сакральнае, абірае сабе радзімай прафанае". А што можа быць больш сакральным за літаратуру? Толькі пачуцці, на аснове якіх тая літаратура ўзнікае.

Вяртаючыся да слоў, сказаных напачатку, ужо карціць паставіць пытанне наступным чынам: а можа, і не варта біцца над разгадкаю ганцаўскага Музы, зрываць з яе вэлю? Навошта — адрасуем гэты адказ праз вымі Гэтэ — разумець паэзію? Паэзію і паэтаў, відаць, трэба не разумець, а чуць — адчуваць усёй сутнасцю чалавечай сваёй душы. Таму ці не лепей проста чытаць творы з гэтага зборніка і разам з аўтарамі захапляцца цудоўным краем — паэтычнаю Ганцаўшчынай, а разам з тым і творами яго таленавітых гадаванцаў.

Анатоль ТРАФІМЧЫК

літаратурнага дыскурсу. Сведчаннем таму і шырокая геаграфія аўтараў, якія мелі простае дачыненне да Ганцаўшчыны, узбагаціўшы яе лакальную мастацкую прастору. Аднак гэта знешне, фармальна. Прааналізаваўшы і пераварыўшы хаця б гэта выданне, чытачу нескладана прыйсці да парадаксальнай высновы, што гэта мастацкая прастора Ганцаўшчыны, яе сакральнасць спрычыніліся да ўзбагачэння літаратурнага дыскурсу Беларусі.

Структура кнігі зладжана так, што яе кампаненты не існуюць паасобна, а цесна знітаваны паміж сабой. Так, літаратурны пачатак з коласаўскай тэмы меў гарманічны працяг праз казачны свет Сержытуўскага, які ў сваю чаргу іскрыўся не раз і ў водблісках "Берасцейскага вогнішча". А далей — яшчэ прасцей, бо куратар таго вогнішча — Уладзімір Калеснік — меў асаблівае дачыненне да станаўлення на крыло многіх ганцаўскіх літаратураў. Немаалаважную ролю ў стварэнні той гармоніі адыгрываюць артыкулы і нарысы В. Гардзея, што ўяўляюць сабою ўводзіны да творчасці аўтараў. Зразумела, іх мастацкі здабытак адлюстраваны фрагментарна, таму менавіта праз такія уверціоры слова неабазнанаму чытачу адкрываецца акно ў творчы свет ганцаўскіх рупліўцаў п'яра.

Тэматычнае кола паэзіі ганцаўскіх лірыкаў вельмі шырокае. Што-нішто ў іх пераклікаецца паміж сабой — сведчанне існавання пэўнай традыцыі, якая мае ўплыў, можна сказаць, на падсвядомасць агульнага пазычанага мыслення. А вось адна тэма з гэтага спектра праходзіць чырвонай ніткаю праз творчасць ці не ўсіх ганцаўскіх палешукоў, хто ўжо заявіў пра сябе ў літаратуры. І гэта — тэма малой радзімы, без якой яны не ўяўляюць сябе ў гэтым свеце. Даўно ўжо сталі хрэстаматычнымі словы М. Рудкоўскага:

Відаць, я б жыў, відаць бы,
не загінуў,
пісаў бы вершы, сена ў копы клаў,
— ды толькі не такой была б Айчына
і песня б незакончанай была.

Менавіта Айчыне, як заўважае В. Гардзеі, паэтам з Вострава пісалася яго другая паэтычная песня, а "найпершая песня — Маці".

Як кажуць, у кожнага паэта — свая песня. У Змітрака Марозава яна сапраўды адметная: пра вёску і яе жыхароў, пра наш час, чалавека ў гэтым часе, пра яго перажыванні, думкі, надзеі, спадзяванні, пра светлае і ўзнёслае — каханне...

Змітрок Марозаў верны завету свайго любімага паэта Максіма Багдановіча: "Трэба з сталі каваць, гартаваць гібкі верш, // Абрабіць яго трэба з цяпленнем". Як шчыры і адданы яго вучань, Змітрок Марозаў менавіта так ставіцца да сваёй творчасці. Таму ў кнігу пад назвай "Вяртанне да цішыні" ("Мастацкая літаратура", 2006) уключыў лепшыя вершы, санеты, створаныя за апошнія шэсць гадоў. Як падкрэслівае сам аўтар, зборнік выдаваецца ён не спяшаюся, таму што хацелася пераасэнсаваць напісанае і перажытае, паглядзець на пройдзенае з вышыні ўзросту. А паэт, як вядома, знаходзіцца ў тым узросце, пра які гавораць "Высокі поўдзень".

У творах — думкі пра вёску, з якой карані аўтара, пра вясковых людзей, іх побыт і жыццё. Аб гэтым раскажваюць вершы, санеты, змешчаныя ў першым раздзеле зборніка "Драўляны храм". Значная частка твораў прысвечана маці — "крыніцы вечнай дабрывы", чый "вобраз бачыцца святых"...

Змітрок Марозаў любіць зямлю, глыбока паважае людзей, якія жывуць і працуюць на ёй, непакоіцца, каб не страціць сувязі з зямлёй". Ён, як сапраўдны грамадзянін сваёй краіны, заяўляе:

З верай у заўтрашні дзень

Жыву, пакутую, люблю,
Малюся коласу і Богу,
З трывог і радасці ляплю
Днём і ўначы сябе самага.
Жадаю зазірнуць у век,
Які пражыць не давядзецца...

Ён сам імкнецца і заклікае іншых дарыць "жывым сваё цяпло — да донца" і падкрэслівае, што "З нас кожны прахожы // На дроггай дарозе жыцця", таму трэба паспець "раллі пакланіцца, аддзячыць за хлеб і за пот".

Паэтычным радкам уласцівы вобразнасць, празрыстасць, лёгкасць: "Распранае зіму сакавік // Ад пагоркаў да сонных лагчын"; "Я сэрца сваё абмарозіў // На холадзе любых вачэй..." Сапраўднымі паэтычнымі шэдэўрамі ўяўляюцца такія творы Змітрака Марозава, як "Успамін", "Роздум сейбіта", "З юнацтва".

З вышыні сваіх гадоў і вопыту пройдзеных жыццёвых дарог піша паэт пра найвялікшае чалавечае пачуццё — каханне. Больш сотні вершаў склалі другі раздзел кнігі, які называецца "Табе каханне я падараваў". З поўным правам аўтар адзначае:

Жыццё пражыўшы да паловы,
Я зняў з гушы сваёй аковы,
Яе не здзівіш больш нічым.
Адным каханнем... Ім адным.

Паэт спазнаў і радасць, і пякучы боль ад гэтага пачуцця, таму чытач верыць яму.

П'яру Змітрака Марозава належаць больш дваццаці кнігі паэзіі і прозы для дарослых і дзяцей. Ён першы ў еўрапейскай літаратуры стварыў вянок вяноку санетаў "Апакаліпсіс душы". Ён лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі (1988 год), прэміі Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі ў галіне літаратуры (1995 год). А за разглядаемую кнігу "Вяртанне да цішыні" паэту прысуджана трэцяе месца ў намінацыі "паэзія" ў літаратурным конкурсе "Залаты Купідон". Змітрок Марозаў яшчэ раз даказаў, што "Паэзія не рамяство, // А першацвет душы!", сам ён з годнасцю выконвае завет сваёй маці: "З адкрытым сэрцам да людзей // Ідзі, дабра насенне сей // І не лічы свае гады, // Пакуль душою малады".

Міхась КАВАЛЁЎ

Ніхто не хоча ў маргіналы?

Трэба найхутчэй адмовіцца ад крыку, вывучыць сучаснасць і настойліва працаваць над сваім талентам.

Сяргей ГАРАДЗЕЦКІ

«Польмя» № 4

Самым цікавым у нумары падаецца апавесць М. Прохар «Паўночнае лета». Сюжэт твора нібыта не арыгінальны і не багаты на падзеі, прываблівае іншае — адметная мелодыка, элегічная настраёнасць, якой прасякнуты твор, загадкавы антураж. Галоўная гераіня прыязджае ў невялікае літоўскае мястэчка, уцякаючы ад вяршэння праблем у асабістым жыцці. Нечакана яна сустракаецца з французскім пісьменнікам Андрэ, які ўжо збіраецца вяртацца на радзіму, выпадкова апынаецца ў тым жа гасцінічным нумары, што займаў загадкавы француз, і знаходзіць наўмысна пакінуты рукапіс, у якім распавядаецца трагічная гісторыя няспраўджанага кахання. Такім чынам, у апавесці два апавядальныя планы: гісторыя пісьменніка Андрэ і гісторыя галоўнай гераіні. Праўда, першы значна больш разгорнуты, фактычна, ён і складае змест апавесці, другі ж падаецца толькі перарванымі разважаннямі і цёмнымі намёкамі. Аднак такая недагаворанасць не шкодзіць мастацкай цэласнасці, паколькі сутнасць праблемы галоўнай гераіні раскрываецца па меры працтычання ёй рукапісу Андрэ. Праўда, заканчэнне апавесці відавочна слабое для такога эмацыйнага напружання, якое падтрымлівае М. Прохар цягам апавесці. Набліжаючыся да завяршэння гісторыі, аўтарка нібыта і сама пачынае губляць да яе інтарэс: сыхджанне на самае донца чалавечы пачуццё, якое робіць М. Прохар, і да якога неўпрымкмет далучае чытача, напрыканцы твора штучна перарываецца маралізатарскімі разважаннямі. Магчыма, некаму аўтарская ідэя падаецца залішне сентыментальнай («Мне здаецца, мы, такія ўпэўненыя ў сабе, баімся, баімся, баімся. Баімся застацца без панцыра напускнога цыннізму — такімі, як ёсць, якімі нараджаюцца ўсе — сентыментальнымі, рамантычнымі, добрымі. Мы баімся паказацца смешнымі, людзьмі са звычайным мінулым.»), аднак лёгкасць, гарманічнасць стылю, ненавязлівасць прысутнасці аўтара пакідаюць прыемнае ўражанне і робяць твор запамінальным.

Пра камедыю Г. Марчука «Муж, жонка і целаахоўнік» цяжка сказаць што-небудзь, акрамя таго, што назва твора абсалютна не адпавядае яго зместу. Само сабой, можна паразважаць і аб актуальнасці узнятых праблем (маральна разбэшчанасць, карыслінасць, прыстасавальніцтва, караілінасць і аб значнасці выказанай ідэі (захапанне сямейных каштоўнасцей)... Аднак наўрад ці ёсць сэнс разважаць пра ўсё гэта, калі ў п'есе няма ніводнага мастацкага вобраза, а ёсць толькі зацэпкі, накіды і рэплікі.

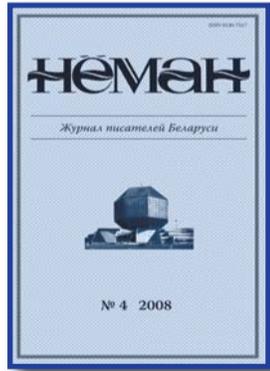
Варгая ўвагі невялікая нізка апавяданняў М. Даніленкі («Два Іваны», «Цвіў бэз», «Стасік едзе ў госці») — сваёй праблемнай скіраванасцю, лаканічнасцю мастацкай манеры, акрэсленасцю аўтарскага бачання рэчаіснасці. Асабліва ўражае глыбінёй псіхалагічнага асэнсавання апавяданне «Цвіў бэз...». Апавяданне І. Валасевіча «Дождж» чытаецца цікава і з усмешкай, сур'ёзнага, праўда, уражання не пакідае, але наўрад ці сам аўтар да гэтага імкнецца.

Варгая працтычання паэтычнага нізка з нейкай недарэчнай — не беларускай і непаэтычнай — назвай «З прастораў Беларусі». Вер-

шы З. Калкоўскай і Л. Валасюка здзіўляюць свежасцю вобразаў і адметным бачаннем паэтычнага асэнсавання насуперак распаўсюджанай у сучаснай паэзіі вялай інерцыйнасці альбо значна зменшанай безмястоўнасці. Вершы А. Цыркунова і вершаваныя нізкі «Шалі жыцця» М. Мятліцкага, «У абдымках бяроз» С. Давідовіча з'яўляюцца, па сутнасці, працягам паэтычнай традыцыі часопіса «Польмя», яны аб'яднаныя адной тэмай і адной настраёнасцю: настальгія па дзіцінстве і маладосці, малой радзіме і своеасаблівае падвядзенне жыццёвых рахункаў. Часам, праўда, такая адданасць адной тэме прыводзіць да аднастайнасці матываў і вобразаў, што можа паслабіць увагу чытача і перашкодзіць яму заўважыць у гэтай аднастайнасці і сапраўды цікавыя вершы.

Прыемнай нечаканкай сталася для чытачоў часопіса публікацыя верша А. Пісьмянкова «Маміны сны» з невялікай прадмовай Алены Пісьмянковай. У раздзеле «Крытыка і літаратуразнаўства» асабліва увагі заслугоўвае артыкул С. Андраюка «Покліч душы і часу», у прадмове да якога змешчаны вельмі цікавыя разважання аб тэндэнцыях сучаснага літаратурнага працтэсу.

Сучасны чалавек, пры знешняй мабільнасці, кантактнасці, адкрытасці, становіцца ўсё больш адасобленым і адзіночым. Чытаючы творы, надрукаваныя ў часопісах, прыходзіць да высновы, што паміж беларускімі пісьменнікамі няма дыялога: кожны жыве ў нейкім закаркаваным літаратурным свеце. Можа, менавіта таму спакваля страчваецца і дыялог з чытачом?

Нёман №4

Аповесць С. Кулакова «Эмигрант» пачынаеш чытаць з цікавасцю: ну, вось, нарэшце з'явілася ў творах сучаснасці і канкрэтыка паўсядзённасці, нарэшце мясціны, дзе адбываецца дзеянне, сталі пазнавальнымі для чытача, нарэшце гаворка пайшла аб самых вострых супярэчнасцях...

Галоўны герой Віктар Судас, які 13 гадоў таму з'ехаў з Беларусі, каб атрымаць на Захадзе палітычны прытулак (баяўся арышту за сваю апазіцыйную дзейнасць), прыязджае наведваць родную вёску. Рознасць светапоглядаў прыводзіць да неадназначных канфліктаў з братам Міхаілам і сябрамі Леанідам і Санем, аднак пакрысе Віктар пачынае пераконвацца ў слушнасці сваіх «апанентаў», захапляцца становаўчымі пераменамі (у прыватнасці, росквітам суседняга аграгарадка), а ў вы-

ніку, закахаўшыся ў маладою настаўніцу рускай мовы і літаратуры Марыну, і ўвогуле вырашае вярнуцца ў Беларусь.

Калі не крывадушнічаць, то трэба прызнаць: праблема, пастаўленая ў цэнтр апавесці, створаная штучна, сюжэт таксама праўдападобным не назавеш. Але ж тое, што жаданне пісьменніка можа не адпавядаць жыццёвай праўдзе, — не навіна ў літаратуры. Мастацкай вартасці апавесці пазбаўляе іншае: аўтар робіць паказальнае тыповым, а ў выніку героі, падмануўшы чытача надзеяй на змястоўны вобраз, пераўтвараюцца ў хадзятчыя ідэі, дыялогі, у якіх напачатку адчуваўся пульс жыцця, пераўтвараюцца ў адкрытае прапагандаванне пэўнага ладу жыцця, логіка характараў непазбежна пачынае скажацца, а развіццё сюжэта становіцца да немагчымасці прадказальным. Калі галоўны герой з захапленнем аглядае новы чыгуначны вакзал, становіцца зразумелым, што наступнае падарожжа па абноўленай за час яго адсутнасці сталіцы, прывядзе да Нацыянальнай бібліятэкі, што і адбываецца. Дарэчы, апісваючы ўражанні героя ад гэтага будынка, аўтар ставіць яго ў недарэчнае становішча: «І это чудо, словно выросшее из солнца и воздуха, — библиотека? Обычная библиотека для всего народа? Не может быть...» Но сноваштвенне вядома, што самым непасрэдным чынам людзі пераўтвараюцца ў ідэю, што гэты архітэктурны шедевр — дасягненне всех і кожнаго. В бібліотеку заходзілі свабодна, і, пахожа, нікому в голову не прыходзіла, што ў кого-то могуць узнікнуць сумненні адносна даступнасці гэтага збудавання». Складаецца такое ўражанне, што апошнія 13 гадоў героя правёў не ў Еўропе і Амерыцы, а ў анекдацыйным чукоцкім чуме.

Нельга абмінуць увагай разважання герояў апавесці на гістарычную тэму. У нашым грамадстве з гісторыяй адбываецца прыкладна тое самае, што і з мовай: у вырашэнні пытанняў правапісу найчасцей кіруюцца асабістым густам. Так вось і з інтэрпрэтацыйнай гістарычных фактаў: беларуская дзяржава Вялікае княства Літоўскае ці не — гэта ўжо, як каму болей падабаецца... Мы заўсёды бачым тое, што хочам бачыць, а таму калі асабіста жаданне не супадае з вынікамі навуковых даследаванняў, мы аддаём перавагу першаму. Атрымліваецца: большую частку ХХ ст. прынята было лічыць, што беларуская дзяржаўнасць пачынаецца з 1917 г. Адзін з герояў апавесці С. Кулакова прапаноўвае іншую, больш «сучасную» дату: «Если уж говорить по совести, то лишь последние десять лет мы живем в истинно независимой стране».

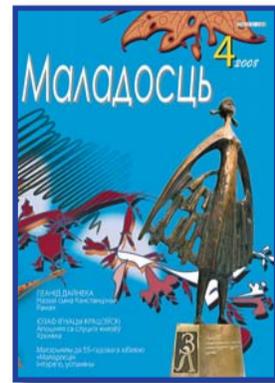
З думкай аўтара, з яго жыццёвай пазіцыяй можна згаджацца альбо не згаджацца. Але тое, што мастацкі твор павінен быць у першую чаргу мастацкім, якім бы моцным ні была яго публіцыстычная насычанасць, застаецца па-за сумневам. Вельмі шкада, што

адзін з нешматлікіх твораў, прысвечаны праблемам сучаснасці, замест жывога мастацкага асэнсавання жыццёвай канкрэтыкі, якога так нестae сёння беларускай літаратуры, прапаноўвае аднабаковае адлюстраванне падзей і вывераных па шкале паліткарэктнасці герояў.

Два апавядання К. Хадасевіч-Лісавой аб'яднаныя назвай «Женские истории» не толькі паводле агульнасці тэматыкі: гэта сапраўды «жаночыя гісторыі», і наўрад ці яны змогуць зацікавіць мужчынскую аўдыторыю, затое ў жаночай — з'явіцца некалькі тэм для абмеркавання. Разам з тым, апавяданні і застаюцца цікавымі больш тымі гісторыямі, якія апісваюць, чым як уласна літаратурныя творы: ім нестae мастацкай апрацаванасці.

Паэзія прадстаўленая ўрыўкам з паэмы М. Мятліцкага «Запертый дом», нізкамі вершаў У. Карызыны, Ф. Лапаніка, М. Таевай. Калі М. Мятліцкі і У. Карызна звяртаюцца ў сваіх творах да праблем мінулага ў святленні сучаснасці, то вершы Ф. Лапаніка, такой жывой повязі не ствараючы, апынаюцца, так бы мовіць, не ў сваім літаратурным кантэксце. Цікавы матэрыял для знаёмства з творчасцю маладых паэтаў прадстаўляе нізка вершаў «Голоса молодых». Найбольш перспектыўнымі ў паэтычным сэнсе з адзінаццаці прадстаўленых аўтараў (хаця, вядома, па адным-двух творах не заўсёды можна рабіць сур'ёзныя высновы) з'яўляюцца на маю думку, Дзіта Карэліна і Віталій Маскалёў.

Вельмі змястоўны нарыс Г. Ануфрыева «Криминалисты» — як у сэнсе пазнавальным, так і ў сэнсе магчымага літаратурнага матэрыялу. Акрамя гэтага, увагі варта прыцягнуць І. Штэйнера «Глубокая огранка слова. Штрихи к творческому портрету Изыслава Котлярова» і невялікае «літаратуразнаўчае расследаванне» П. Радзечкі «Как Снежко критиковал Есенина».

«Малодосць» № 4

Апошні нумар «Малодосці» прэзентуюць, безумоўна, у першую чаргу матэрыялы, прысвечаныя 55-гадоваму юбілею выдання. Артыкулы, успаміны, нататкі Р. Баравіковай, Я. Сіпакова, А. Жука, А. Казлова, І. Клімковіч, інтэрв'ю з М. Аўрамчыкам, падрыхтаваныя Вікай Трэнас, прысвечаныя гэтай падзеі, распавядаюць не толькі пра гісторыю часопіса, людзей, якія ў яго рэдакцыі працавалі, — юбілей «Малодосці» міжволі стаўся нагодай для абмеркавання беларускай культуры-літаратурнай прасторы пэўнага перыяду, па-свойму адметнага і ў пэўным сэнсе знакавага. Нават калі б у часопісе не было надрукавана

больш нічога, акрамя гэтых матэрыялаў, ён усё адно атрымаўся б змястоўным.

Распачалося друкаванне гістарычнага рамана Л. Дайнекі «Назаві сына Канстанцінам». Неяк не хочацца пачынаць з таго, што: гэта толькі пачаток рамана, таму яшчэ пакуль цяжка меркаваць... Пачну з іншага: пісьменнікі чамусьці сталі забывацца, што першыя словы твора, тым больш — буйнога праявінага твора, павінны быць выключнымі, чароўнымі, неверагодна прыцягальнымі. (Нездарма ж існуе нават конкурс на лепшы першы радок). Тлумачыцца гэтае літаратурнае чарадзейства надзвычай проста і прагматычна — калі першыя радкі чытача не зацікавяць, то ён не будзе чытаць далей. Л. Дайнека ў своеасаблівым пралогу да рамана зрабіў усё, што толькі мог, каб распужаць чытачоў абодвух полаў і ўсіх узростаў. Чытаеш не раман, а падручнік па ўсвятленні гісторыі, параграф «Развіццё культуры і мастацтва»... Прынцып гістарызму вытрыманы ў рамане непаслядоўна, што дадае яшчэ адну нотку ў дысгармонію мастацкіх кампанентаў, якая, акрамя гэтага, складаецца і са штучных інтрыг (арышт галоўнага героя Марціна Жабыка-Жэмбы інквізіцыяй, садысцкія схільнасці жонкі сенатара Філамуза Сабіны), учынкаў без матывацыі (расправа са здраднікам, паплечнікам галоўнага героя Сцяпанам Ляпам), па-мастацку неапраўданых аўтарскіх адступленняў. Увогуле ж недахопам твора з'яўляецца перанасычанасць дадатковай інфармацыяй, так бы мовіць, не адаптаванай да ўзроўню мастацкага тэксту.

Апавяданні В. Данілавай ілюструюць агульную для маладых аўтараў праблему: жаданне выказацца ёсць, а дастаткова яснага ўсведамлення, што ж насампраўдзе варта сказаць, няма. Адсюль штучнасць сюжэта (гераіня аднаго з апавяданняў — марсіянка, якая прыляцела на Зямлю тры стагоддзі таму, — перажывае найглыбейшы стрэс з-за таго, што кандуктар у аўтобусе звярнулася да яе на «ты»), схематызм у разважаннях на грамадскія тэмы, няўменне будаваць дыялогі (героі апавядання «Палёт савы ў сінім небе» размаўляюць так, нібыта чытаюць свае рэплікі са сцэнарыяў розных твораў), псіхалагічна неапраўданасць учынкаў герояў. Самае ўдалае з трох надрукаваных апавяданняў — «Крама «Зоркавы вальс», у якім В. Данілавай сапраўды ўдалося стварыць цікавы мастацкі ракурс, гарманічна спалучыць рэтраспектыўны часткі сюжэта.

Сярод паэтычных твораў, змешчаных у часопісе, найбольш цікавымі падаюцца вершы Л. Рублеўскай і У. Марука. Нізка Л. Рублеўскай прысвечана класічнай тэме ролі паэта ў грамадстве, якая на сучасным этапе пераўтвараецца ў асэнсаванне адсутнасці гэтай ролі. Надзвычай каштоўнай падаецца думка, што сцвярджае лірычнага гераіня: якім бы неадназначным ні было сёння становішча творцы, гэта не павінна прымушаць яго здраджаваць літаратуры, замяняючы служэнне ёй служэннем свайму паэтычнаму імя:

*Кожны прэз на гасцінец!
Ніхто ў маргіналы не хоча.
Лічаць камні, радкі,
нумары і паднятыя рукі...*

Жана КАПУСТА

Вольга
САВАСЦЮК

Самотны верш

Пайшла.
Нічога не сказала.
Няхай суддзёю будзе Бог.
Гады вузельчыкам звязала,
Шпурнула ў скрусе
за парог,
Нібы той дрэнны сон,
што ўранні
Вадой халоднай з рук страсеш.
Асірацелае каханне
Зноў просіцца ў самотны верш.

* * *

Грукне брамкаю вецер,
Разарве цішыню.

Тут ніхто не прывеціць,
Не запаліць агню.

Чый ты, двор апусцелы,
Сум у вокнах-вачах?
Хто душою збалелай
Тут блукае у снах?

Адзічэлыя вішні —
Аж галін не падняць.
Ягад тут аж залішне,
Ды каму іх збіраць?

Зрэдку шумнай чародкай
Прылятаюць шпакі.
Водар вішань салодкіх
Не адчуты нікім.

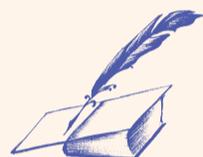
Пырснуць ягады чорнай
Пераспелай крывёй...
...Над старонкаю зорнай
Хмары чорнай бядой.

Восеньскае вяртанне

Дымам горкім
восень пачастуе,
Пацячэ зноў
лёгка сляза.

Рагнэд
МАЛАХОЎСКИ

Песню даўною голасам горкім
Беражніца на выспе спявала.
Над пачуццямі ўспыхвалі зоркі,
І шчаслівы быў Янка Купала.

* * *

Я маю твар душы
На небе сонным,
У вачах шукаю
Колер дабрыні,
Каб пазбыцца прагі
Ў сне бяздонным
Маляваць і нішчыць
Цемры карані.

Супыніць
Гульні ў жыцці
На вейцы часу,
Грэзнае, бяскрыўднае —
Забыць.

На шляху
Да непадступнага Парнаса,
Як паішчасціць —
Ісціну здабыць.

Ласунак

Ласунак лепшы
Для мяне —
Кропелькі
Ажынавага соку,
Што марамі
Шчаслівага юнацтва
Коцяцца па тваім
Бурытынавым целе.
А свежы водар
Ранішняга сонца
Зачароўвае сціпласцю
І непаўторнай цеплынёй.
Пяшчота праманёў
Пераліваецца
З кропелькі ў кропельку,
І лёгкая,
Дрыготкая хваля
Працінае цела.

На кастрышчы
восеньскім адчуеш,
Што яшчэ так многа
не скажаў
Гэтаму пустому агароду,
Сіратлівай грушы
ля мяжы,
Вербам састарэлым
каля броду,
Яблыку,
што ў баразне ляжыць.
Тут гадамі

стоптанья сцэжкі
Помняць ногі босыя твае
І вярцінь асення усмешкі —
Ім цябе таксама не стае.
Не стае калодзежцу
і саду,

Ад чакання пачарнеў парог...
Можна,
некалі ты ўсё ж прысядзеш
І разблытаеш

вязьмо дарог?
Не згаджаешся,
хоць добра знаеш:
Гэты вось, стары,
бацькоўскі дом
У сумоце тут цябе чакае,
І не гасцем, а гаспадаром.

Сусвет —
Перад вачыма,
А смак яго
Ў мяне на вуснах.
І сэрцы дрыжаць
У рытме
Ап'янелай асалоды —
Кропелькі
Ажынавага соку.

Арыён і Венера

Н.Ю.

Калі над намі гасне Арыён,
Ўзыходзіць непаўторная Венера.
Сузор'е, нібы прывідны дракон.
Планета, як салодкая хімера.

Мая начная споведзь для цябе
Не большы,
чым нечаканае прызнанне.
Сузор'е знікла ў танцы-варажбе...
Венера нам прадказвае каханне.

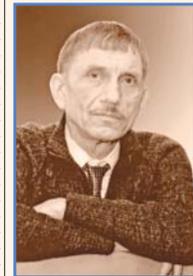
У свеце павялося так здавён —
Шчаслівыя не пакідаюць веру.
Калі ў нябёсах гасне Арыён,
Сусвет вітае мудрую Венеру.

* * *

Над дахам дым, як шэрая газета,
Галодны год апошні зуб ашчэрыў.
А я чакаў маланкавага лета —
Ніколі безвыходнасці не верыў.

Таму, на зайздрасць
з'едліваму дыму,
Не прагнуў страшыць
шэрыя нябёсы.

Нарэшце, навальніцу
Бог абрынуў, —
У дыме
Бліскавіцы востраць косы...

Іван
ЛАГВІНОВІЧ

Паміж прысадмі і лесам

Раблю для душы
і для цела зарадку
пасля халадоў і слаты
Дарозе да лесу на добрую згадку
свае пакідаю сляды.
Хаду прыпыняю,

спыняю імгненне:
мясціны цудоўныя ў нас!
Лагчына з калінай —
Даліна Натхнення,
пагорак з бярозай — Парнас.

* * *

Над сціплай вясковай хатай,
над гордым сталічным гмахам,
над папарацю і мятай,
над зверам лясным і птахам —
бурытынавы звон.

Адкуль ён?
На неба зірнуў і ўспомніў:
Мікола Купрэў кульбай
пастукаў у бубен поўні.

І слава і праклён

Злева Авеля луг,
справа Каіна поле.
І няма паміж імі
ніякай мяжы.
Але камень, што Авелю
чэрап расколе,
з поля выкінуты,
скраю луга ляжыць.

На зямлі для забойства
заўсёды ёсць зброя —
ад часоў старадаўніх
да сённяшніх дзён.
Зброя служыць героям
і антыгероям.
Зброі вечная слава
і вечны праклён.

Суцяшэнне

Я ведаю, пасмяротна
Радзіма мяне ўзнагародзіць
ордэнам Залатога
Палескага Матыля.
Лагоднаю летняй парою,
няхай сабе і не доўга,
будзе ён красавацца
на зялёнай стужцы
раслінкі-самасейкі,
што да сонца памкнецца
з магільнага капца.

* * *

Ускрос
І зноў па Беларусі
Ідзе заступнік наш —
Хрыстос...
Здымае з душ настылых вуціш,
Дабраслаўляе соладзь кроз.

Грахі зямныя — наша памяць,
Што на старонках вечных кніг.
Нябёсаў барва цемру спаліць,
Ды зло не знішчыць у агні.

Ідзе Хрыстос...
Суціхлі войны,
І чуцен толькі шум бяроз,
А ногі, ў ранах незагойных,
Кладуць сляды на шэрань рос.

Баліць душа, як сотня целаў,
Дрыжаць малітваў галасы.
Вартуюць праведную веру
У светлым храме абразы.

Ідзе Хрыстос... —
Выратаванне
Заблудных душаў — шлях дабра.
Пакутаў боль і пакаянне
Вядуць да боскага святла.

Усцяж над родным папялішчам
Не загалосіць нема лёс.
Дабро — крываваць,
Праўду — нішчаць,
Ды Край ускрэсне.

Ён ускрос.

Ідзе Хрыстос...

Янка Купала на Нарачы

Ружы хваляў, паэзіі водар...
Ноч купальская свет ахінала,
І гучала мінуўшчыны ода —
Крочыў берагам Янка Купала.

Перашэптваў чарот яго крокі,
Здані вознішчаў смутна ўздыхалі.
А паэта натхнялі аблокі,
Што паданне пра Нарач шапталі.

Задуменная поўня-каханка
Супярэчлівы шлях асвятляла.
У прыроды свая калыханка —
Захапляўся Нароччам Купала.

Прытуліліся сонныя сосны
Да загадкавай бездані млявай.
Ткалі вершы нябёсныя кросны,
І паэзія сталася явай.

Фота Кастуся Дробава

ЖУК І ЛЯМПАЧКА

Мой балкон у кватэры выходзіць на паўднёвы захад. Днём там сядзець — як у сауне. І таму, калі прыходзіць ноч, для мяне наступае лепшы час адпачынку: адзінае месца ў кватэры, дзе мне дазволена сядзець, паліць і піць каву адначасова.

На балконе — яркая лямпачка. Іншы раз я там чытаю ці што запісваю. Рама балкона адчыненая.

І да мяне прылятаюць жукі. Вось першы з разгону, на хуткасіці пікіруе амаль на лямпачку на сцяне, але прамахаецца — і ў сцяну!

Чыткаецца на падлогу, я літаральна адчуваю яго поўную разгубленасць: "Як жа гэта я?!". Жук узятая, асцярожна кружачы ў невялікай прасторы балкона, але не ляціць у адчыненое акно — зноў б'ецца паблізу лямпачкі ў сцяну!

Збоку глядзець за жукамі пацешна. І шкада.

Гэтак жа паводзяць сябе вялікія начныя матылі — ляціць на лямпачку і трапляюць у сцяну.

А было — у канцы мінулага года — цэлае нашэсце цвыркуноў. Яны кружылі ў нейкім апантаным жаданні прабіць сцяну каля лямпачкі, біліся, падалі, узнімаліся і зноў біліся...

Разгэдка прастая і праязіная. Для навігацыі кузуркі ў палце выкарыстоўваюць "лямпачку" большага памеру — Месяц. Яны ляціць у вылучаным кірунку, заўсёды трымаючы Месяц з нейкага аднаго боку. Месяц далёка — іх шлях прамы.

Лямпачка блізка. І палёт жука за канчваецца сцяной.

Па той жа прычыне ляціць матылёк на агеньчык свечкі, і ў рэшце рэшт у ім згарае...

Страта арыентацыі — так гэта завецца. Нават правільней — падмена сапраўднага арыенціру бутафорый. Замест Месяца я падсунуў жукам лямпачку.

А мы ж чымсьці падобныя на жукоў... Колькі разоў самі, прымаючы за сапраўдны арыенцір яркую падробку, разбівалі сабе ў кроў ілы і душы...

І Я НЕ НЫРНУЎ...

Гэта было так даўно, калі просты пластмасавы пярсцёнак са шкельбам на пальцы дзятчынкі-аднагодкі быў незвычайным і прыгожым. Дзятчынкі была гарадская, яна прыехала на канікулы да бабулі ў нашу вёску. Мне было пятнаццаць.

Было ў нас за вёскай невялікае возера, дзе мы і бавіліся днямі. Плаваў я яшчэ не вельмі, нешта не атрымывалася, але галоўнае — душыў мяне страх глыбіні. Невыносна было ўявіць, што ты плынеш — а пад табой тоўшча вады...

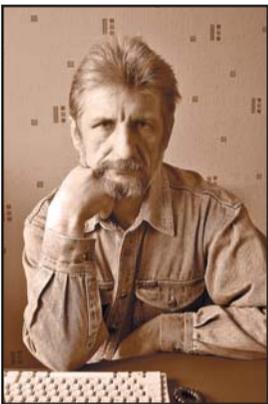
Дурэючы, я цягнуў Рыпу (так звалі дзятчынку) туды, дзе глыбей. Яна супраціўлялася, ірвалася з маіх рук.

І — зляцеў з яе рукі пярсцёнак. Плюхнуўся недзе за маёй спінай. Яна заплакала. Вельмі пакрыўдзілася і пайшла дахаць.

Усе пайшлі. Я застаўся — пачаў шукаць пярсцёнак.

Прамацаў сантыметр за сантыметрам дно вакол сябе — балазе,

Запісы на балконе

Валеры ГАПЕЕЎ

Мініяцюры

І тут адбылося нечаканае: жонка запатрабавала ў мяне пэўную суму і закупіла нейкія новыя маленькія, акуратныя збанкі. Потым адправіла мяне на пошкі зямлі: менавіта той, якая ёй была патрэбна.

Потым купіла ўгнаенні. Сказала, каб мы з сынам ёй на дзень нараджэння, на 8 сакавіка, на Новы год дарылі... кактусы. І, акрамя таго, пачала сама іх купляць.

Праз паўгода на падаконні ў кухні было два дзсяткі невялікіх збанкоў з кактусамі. Ні аднаго аднолькавага! І гэта выглядае хораша!

Больш ніякіх раслін на гэтым падаконні. На іншых — па пары кактусаў памерамі пабольш.

У нас сёння каля 30 відаў кактусаў. Многія цвітуць. Усе здаровыя.

Хто б падумаў, але гасці дзятчынкі і з задавальненнем разглядаюць гэтую калочую калекцыю. З цягам часу ў нас з'яўляецца новыя калючы шарык або сцяблінка — жонка нагледзела новы гатунак... У многіх кактусаў з'явіліся нават свае імёны.

...Заўсёды хочацца шмат. І усяго. У выніку маем шмат рознага, але нічога вартага.

Поспех — гэта заўсёды вынік засяроджвання на адным накірунку.

І тады нават калючыя кактусы становяцца каштоўнымі.

Я І ЦІМУР

Калі вам цяжка, калі ў вас нічога не выходзіць, калі вам балоча — што б вы выбралі: каб вас пашкадавалі ці над вамі пасмяяліся?

Аб усходнім заваёўніку Цімур-хане (або Цемір, Чынгіз) было складзена нямала легенд. Запала ў душу мне адна, аварская. Прачытаў яе яшчэ ў 14 гадоў, але ўрэзалася ў памяць некалькі радкоў аж да гэтай пары.

Дык вось, Цімур нарадзіўся з заціснутым кулачком, а ў кулачку знайшлі згустак крыві. Але калі гэта быў знак, то іншае ніяк не вязалася з ім: адна нага ў яго была карацей за другую, адно вока крывым (па некаторых крыніцах, наогул на яго не бачыў).

Слабы, хваравіты Цімур быў аб'ектам насмешак у аўле.

Аднойчы ўвечары ён вяртаўся да хаты і спалохаўся вялікіх надмагільных камянеў, што баялі ў цемры. Гэта толькі павялічыла ступень здэклівых кпінаў над ім.

Рыдаючы, ён аднойчы прыбег да маці — чаму яны не шкадоўць, смяюцца з мяне, такога няшчаснага: я ж калека ад нараджэння, няўжо яны не разумеюць!

Тады маці сказала сыну словы. Вось тыя словы перавярнулі яго жыццё.

Я памятаў іх — і для мяне яны былі звышважныя. Але такая прырода наша: памятаць адно, ужыць — другое.

У свае 20 гадоў я знаходзіўся з дзятчыннай у сябе ў пакоі. Мы пасварыліся. Меў рацыю не я, яна пакрыўдзілася і пайшла. Праз дзесці хвілін я выскачыў за ёй — спалохаўся, што страчу яе назаўсёды.

Аўтобус, станцыя метро, бягом, бягом, а ўжо поўнач, транспарт рэдка ходзіць.

Дагнаў яе ля ўваходу ў інтэрнат. Слёзна прасіў прабачэння, гаварыў, што памру, калі яна не прабачыць, казаў яшчэ нешта ў гэтым сэнсе.

Раптам сам тады ўсвядоміў, наколькі я быў вартым жалю: закаханы, задыханы, спалоханы.

Яна глядзіла мяне па галаве, як маці сына, суцішала, што ўсё добра, яна думае, што і сама вінаватая... І я раптам зразумеў — у той момант яшчэ зразумеў! — што мы не будзем разам.

Я вяртаўся назад і працінаў сябе. Як жа так можна — увесь час памятаў тыя самыя словы, а тут раптам забыў. Ці не забыў, а проста палічыў іх словамі і не больш?

Так, мы рассталіся. Вы ўжо, пэўна, разумелі, чаму. Таму, што Цімур паслухаў сваю маці, а я забыў словы аварскай легенды.

Вось што сказала тады маці сыну-калеку:

"Шкадаба страшней за смех. Шкадоўць слабых, смяюцца над вар'ятамі. Але вар'яцтва прабачаць, слабасць — ніколі!"

І сын-калека заваяваў паўсвету. А я не змог утрымаць адну дзятчынну...

КАЛІ ПРАПАДАЕ РАМАНТЫКА

+35 ужо тры дні. Трохі затрымаўся. На вуліцу выходзіць не хочацца — там сонца і распалены асфальт, а ў кабінцеце хаця б ёсць вентылятар.

Выключыў камп'ютэр, за акном раптам пацімнела.

А потым — навалыніца, залава! Выйшаў на ганак — ух ты, уся плошча залітая вадой, дыхаць лёгка, аж у грудзях баліць.

Пало, гляджу на струмені вады. Выходзіць яшчэ чыноўнік сярэдняга рангу, гадоў 47 яму. Палім, неба кдае на зямлю апошнія цяжкія кроплі. А потым чыноўнік крэча з усмешкай, нахіляецца і здымае туфлі, шкарпэткі...

Я — за ім. І мы ідзем, падкасаўшы штаны, басанож па плошчы, паблізу абмьтай ад пылу, але не ад птушынных плямаў статуі Леніна, далей — пасярод пешаходнай вуліцы па струменях цёплай вады.

Амаль фізічна адчуваеш, як зямля выпягвае, а вада змывае раздражнёнасць дня.

А за намі і наперадзе нас: дзеці хто

ў чым, дзятчаты ў басаножках і проста басанож — па лужынах.

Маці вядзе дзятчынку гадоў чатырох, сама па тратуары, там няма вады, а дзятчынкі ў туфліках — па дарозе, па вадзе і так смяецца!

І маці смяецца. І мы ўсміхаемся.

А ў паветры пахне лісцем, а далей — ашаламляльны пах квітнеючай акацыі.

Іду па лесвіцы пад'езда, пакідаючы смешныя сляды ад босых ног.

Дзверы адчыняю сваім ключом. У ваннай — плёскаць вады, жонка мяецца пад душам.

— Валеры?! Я табе ўчора сказала: вынесі раніцай смецце! Чым ты слухаў?! Зайшла — смурод на ўсю кватэру! Бяры пакет з балкона і выносі! Моўчы іду за смеццем.

Выходзячы з кватэры, усоўваю ногі ў туфлі...

НАПЕРАД, НЕ АЗІРАЮЧЫСЯ...

Сёння жонка сказала, што мне пара патрымаць у руках нешта цяжэй, чым ручку. І ўручыла... рыдлёўку. Ёй раптам захацелася пасадзіць на лецішчы капусту.

Было 17.20. Яшчэ гарача. Устакаў, які вылучыла жонка пад капусту, ужо багата задзірванёў. Я кашнуў тры разы. Пот тут жа выступіў на ілбе. Распануўся.

Націскаць на рыдлёўку — цяжэй, чым на кнопкі клавятуры камп'ютэра.

Градка была вузкая, але доўгая. Я капаў упоперак. Справа — неруш, якая палыхала дзікай расліннасцю, злева — вузенькая палоска ўскапа-нага.

Спіна абурылася пакутлівым болем праз дзесці хвілін. А даўжэзняя паласа справа не змянілася ні на ёту...

Перакур. Кава. Адшукаў пальчаткі з тканіны, таму што далоні ўжо зрабіліся чырвонымі. Прайшоўся два рады — распача ахапіла. Здавалася, да цемры мне не справіцца — душыла сваёй велічынёй неўскапаная палоска.

Тады я разлаваўся і адвярнуўся ад яе.

Перад сабою бачыў толькі тое, што ўскапаў. Паласа чорнай зямлі паволі расла. Ужо разгінаючыся, я не азіраўся — плонуў на тое, што за спінай, да чаго я іду. Я бачыў перад сабою толькі тое, што зрабіў.

І капаў. Паліў, зноў капаў.

Ведаецца, стала неяк спакойна. Тое, што было ззаду — не хвалывала, таму што я яго не бачыў. Я бачыў толькі вынік. І бачыў, што вынік павялічваецца.

Прайшла думка аб тым, што гэта не так і важна — зрабіць УСЁ. Важней стала зрабіць проста як мага больш паміж перакурамі.

Прайшла паўтары гадзіны. Спінай закрунуў галінік яблыні.

Да гэтага часу я ўжо не аглядваў і тое, што пакідаў перад сабою, адыходзячы назад — я ведаў, што там усё шырэі і шырэі паласа чорнай зямлі.

А тут яблыня. Я азірнуўся, у паўметра ад сябе ўбачыў канец вызначанай жонкай градкі.

Трэба ж — хутка дайшоў...

Сяргей САПОНЕНКА

Абразкі

БЯРОЗКА

Вясна. Чутно, як расце трава скрозь леташняе лісце. Ветраніца распусціла далікатныя кветкі-зорачкі, запаланіўшы ўсё навокал. Яркі-зялёныя хустачкі маладой лістоты палоща лёгкі ветрык. Першы раз пасля доўгай зімы прагульваюся па лесе. Спяшаюся да таго месца, дзе расце маладая бярозка. Мы пазнаёмліліся некалькі гадоў таму. Яна мне адразу прыглынула, таму што пасялілася паміж старымі карабельнымі соснамі, там, дзе нібыта і жыць нельга. Сосны не па-суседску закрывалі бярозцы святло, кідаліся шышккамі ды іголкі. Пад імі, нічога, акрамя моху, не расло, пакуль не з'явілася бярозка. Здалёк бачу, што там, куды я спяшаюся, незвычайна святла. Напэўна, сосны спілавалі. Даўно пара. Праз некалькі гадоў яны ўсё роўна ўпалі б ад старасці, а так прынясуць карысць, стаўшы дошккамі ці брусам. А дзе ж мая бярозка? Яе спілавалі! Напэўна, вырубка была яшчэ восенню і бярозка перашкаджала весці нарыхтоўку будучага лесу. Вось яе пянёк. Чамусьці

ён мокры. Раз-пораз на яго садзяцца чмялі і маленькія пташачкі. Ды гэта ж бярозавы сок! Але ж бярозы даўно распусціліся, і з іх не ідзе сок. Сасновыя пні амярцвелі. А бярозавы пянёк насуперак усяму поіць сваім жывым сокам сасмяглых.

А ці жыву я так, каб пакінуць пасля сябе хоць адну жыватворную кропельку?

ІДЗЕ ДОЖДЖ

Пад кроплямі дажджу дробна дрыжыць зябка лістова. Перапоўнення лужыны няспынна булькаюць, пераліваючыся цераз край. Дождж лье ўжо некалькі дзён. Пра-сёлкі і сцежкі ператварыліся ў непраходнае балота. Спелеае жыг па цяжарам кропель падае на размокнуў зямлю. Гніе скошаная трава. Свет апусцеў. Амаль усё жывое схавалася ад нуднага дажджу. Здаецца, яму не будзе канца: лета скончылася ў канцы чэрвеня і адразу наступіў кастрычнік. Раптам прыляцела і бесклапотна ўселася на прамоклай грушы, весела чырыкаючы, вераб'іная чародка. Птушкі ведаюць, што

дождж некалі скончыцца, будзе зноў свяціць ліпеньскае сонца, паветра напоўніцца водарам кветак, вернецца радасць лета. Чаму ж я забываю пра гэта? Ідзе дождж...

СУНЦЫ

Халадна і вільготна. Дзьме пранізлівы вецер. Ён зрывае з дрэў стомленую пажоўклую лістоту. Неба выгарала да шэрасці. Здаецца, лес памірае, згараючы ў яркім восенскім агні. Яшчэ некалькі дзён і ён заціхне надоўга. Але сярэд змярцвелага лісця зелянее кусцік суніц. Ён увенчаны далікатнымі кветачкамі. Лета, што адышло, было гарачым і сухім. Да ліпеня высахла ўся трава. Згарэлі, паспеўшы даць свае ягадкі, і суніцы. А ў канцы жніўня прабег па зямлі жыватворны дождж. Ён абудзіў суніцы і яны, радуючыся зноў падаранаму жыццю, выпусцілі новыя лісточкі, а пасля і бутоны. Напэўна, ягады зноў не паспеюць завязца, таму што хутка прыйдзе холад. Але якія яны цудоўныя, гэтыя сціплыя кветачкі!

У нашым жыцці таксама аднойчы наступае восень — пара, калі наўрад ці можна дачакацца пладоў ад пачатых спраў. І што тады рабіць? Жыць мінулымі заслугамі, чакаючы зімы? Не! Трэба цвісці! І няхай плады ўзросцяць

і забяруць іншыя, але ж яны будуць сагрэтыя нашым апошнім у жыцці цвіценнем.

НЕЗАБУДКА

У лесе буе май. І ў вачах рабаціць ад яркіх колераў, нібыта глядзіш у калейдаскоп. Дрэвы апрануліся ў свежыя смарагдава-сакавітыя суценкі: сонечнымі аскепкамі блішчаць дзьмухаўцы. Далікатныя лямпачкі ландышаў, нягледзячы на сваю мініяцюрнасць, асляпляльна ззяюць. І ў вачах гэтай прыгажосці аб нечым невыказна — таямнічым і прыемным складаюць свае песні салаўі. Як цудоўна пасля чорна-белай зімовай нудоты любавалася майскімі краявідамі. Хочацца глядзець на зямлю, не адрываючыся. І раптам прыкмычаеш на маленькія нябесна-блакітныя кропелькі. Незабудкі. Я ўспамінаю, што над квітнеючай майскай зямлёй раскінуўся блакіт неба. Завянуць кветкі, змоўкнуць птушкі, выгарыць, пажоўкне і ападзе лісце, зямля зноў стане чорна-белай, і толькі неба застанецца блакітным.

Перажываючы зямную радасць, мы найчасцей забываем, што яна вельмі хутка мінаецца. А вечная асалода толькі ў нябесах. Можна, для таго, каб мы не забывалі пра гэта, і цвіце незабудка.

Арт-пацеркі

Мы паведамлялі ўжо, што Нацыянальны акадэмічны тэатр балета Беларусі на чале з маэстра Валянцінам Елізар'евым быў удзельнікам праграмы Дзён культуры Беларусі ў Сірыі ды Егіпце і паказаў там спектакль "Лебядзінае возера". Вынікам гэтай творчай вандроўкі і сведчаннем поспеху нашага мастацтва сталася запрашэнне тэатра на гастролі ў Сірыю, якія маюць адбыцца ў наступным годзе.

Упершыню ў Беларусі адбываецца мастацкі конкурс на тэму "Беларусь — Вялікабрытанія". Яго праводзіць з 30 красавіка па 30 мая Брытанскае пасольства. Конкурс ладзіцца з нагоды Дня нараджэння каралевы Вялікабрытаніі. Жыхары нашай краіны, не старэйшыя за 25 гадоў, маюць шанец паспаборнічаць у стварэнні малюнкаў, скульптурных работ, эстампаў, лагатыпаў ды іншых узораў выяўленчага мастацтва, якія найбольш выразна адлюстравалі б сувязі паміж Беларуссю ды Вялікабрытаніяй. Працу спаборнікаў ацэніць журы, у складзе якога, напрыклад, — старшыня праўлення Беларускага таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі Ніна Іванова.

"Мы ганарымся тымі шчырымі адносiнамі, што склаліся паміж аркестрам і працоўнымі калектывамі буйных прадпрыемстваў нашай краіны. Такія сустрэчы з'яўляюцца яскравым прыкладам багатага творчага патэнцыялу Беларусі, спрыяюць узаемапаразуменню ў грамадстве, прапагандзе нацыянальнага мастацтва і выхаванню патрыятычных пачуццяў у маладога пакалення", — зазначыў мастацкі кіраўнік Нацыянальнага канцэртнага аркестра Беларусі Міхаіл Фінберг з нагоды нядаўняга выступлення калектыву. Гэтым разам аркестр правёў вялікі гала-канцэрт на Гомельшчыне, у Жлобіне, для работнікаў прамысловага гіганта краіны — Беларускага металургічнага завода.

Уражанне з вялікай літары, якое павінен атрымаць глядач ад успрымання фотаздымка — вось творчы прыярытэт удзельнікаў Беларускай ФотаАртСтудыі "У Бірылі". Іх выстаўка "Бірыліум 2008, па дарозе ў Парыж" адкрылася ў Брэсце — у абласным грамадска-культурным цэнтры. Прадстаўлены мастацкія фота васьмі майстроў: Аркадзя Бірылікі, Валерыя Вядрэнкі, Віталія Раковіча, Канстанціна Мельніка ды інш. На іх думку, дарога ў Парыж,

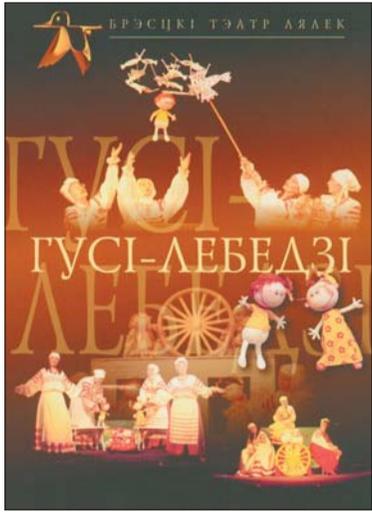

г. зн. да міжнароднага прызнання, мусіць прайсці праз вялікія і малыя гарады сваёй краіны. Гэтая экспазіцыя павявала ўжо ў Віцебску, пасля Брэста плануецца паказаць яе ў Добрушы, Полацку, Гродне, Магілёве ды Гомелі. Студыя "У Бірылі" яднае прыхільнікаў прагрэсу ў сучаснай фатаграфіі, які даюць лічбавыя тэхналогіі, без абмежаванняў у выбары творчых сродкаў і тэхнічных магчымасцей.

С. ВЕТКА

На здымку: адна з вядомых работ В. Вядрэнкі.

Фота аўтара

На сённяшні дзень гэта адзін з самых прафесійных ляльных тэатраў краіны. Яго трупы складаецца з 14 чалавек — майстроў і таленавітай моладзі, галоўны рэжысёр Брэсцкага тэатра лялек з 1995 г. — Зміцер Нуянзін, поруч працуе прафесійны, дасведчаны дырэктар Міхаіл Шавель. Афішу ўпрыгожваюць назвы, цікавыя як для дзяцей — "Дзед і жораў" В. Вольскага, "Прынцэса-паскакушка" У. Дворжскага, "Па шчупаковым загадзе" К. Тарахоўскай, "Пітэр Пэн" Дж. Бары, "Залатое куранятка" У. Арлова і іншыя, так і для дарослых — "Халстамер" паводле Л. Талстога, "Месяц Сальеры" ("Луна Сальеры") паводле А. Пушкіна, "Паляванне на зубра" паводле М. Гусоўскага.

"Месяц Сальеры" на мінулагаднім Міжнародным тэатральным фестывалі "Белая Вежа" атрымаў Гран-пры. Сярод 18 яркіх, цікавых ляльных спектакляў з розных краін гэты твор насамрэч быў выключны, што і адзначыла кампетэнтнае журы. Спектакль паводле матываў трагедыі А.Пушкіна "Моцарт і Сальеры" створаны на берасцейскай ляльнай сцэне пецяярбургскай пастановачнай групай: вядомым рэжысёрам Русланам Кудашовым, мастакамі Андрэем Запарожскім і Аляўцінай Торык; музычнае афармленне — Уладзімір Бычкоўскі.

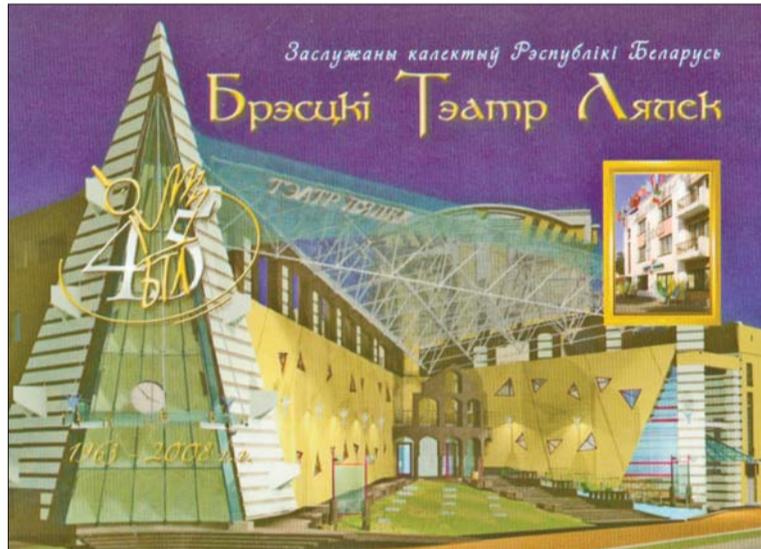
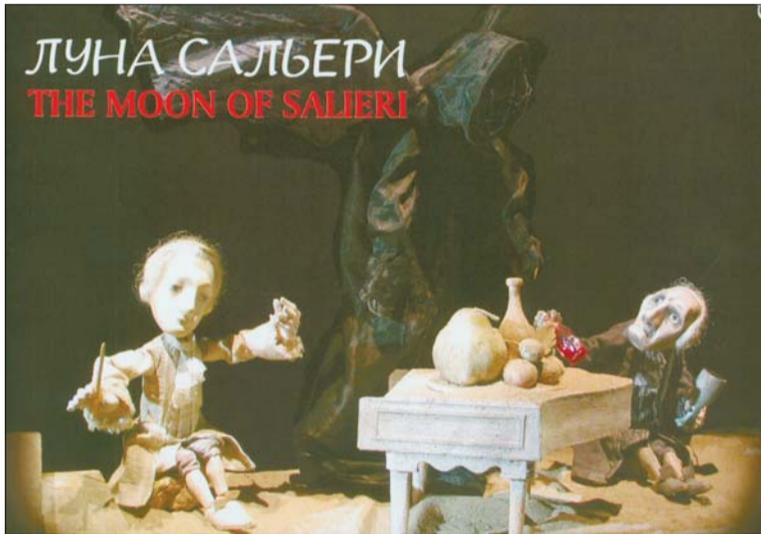
Невялікая зацемненая сцэна нагадвае таямнічую касмічную прастору з рухомымі недасягалымі планетамі. Павялічаны і набліжаны да глядача толькі Месяц, які з'яўляецца прытулкам Сальеры. Планета вымалёўваецца ў спектаклі загадкавай і халоднай, пакрытай пяском, з якога выпаўзаюць агідныя скарпіёны. Госцем гэтай прасторы становіцца Моцарт, тут жа мы сустракаем Музу Ізору — адзіную для абодвух кампазітараў. У спектаклі гэта — прыгожая дзяўчына ў белай сукенцы, надзеленая, дзякуючы актрысе Ю. Антанюўскай, звонкім цудоўным голасам багіні. Яна ўвесь час лунае ў незмяной прасторы, нават калі знаходзіцца побач то з Сальеры, то з Моцартам. Да Сальеры яна прыходзіць з успамінаў юнацтва пра суаднасць і прыгажосць арганнай музыкі, з Моцартам жа Ізора заўсёды побач, нават ідзе пад гукі яго ўласнага марша па бязважкай лесвіцы, калі кампазітар пачаставаны ўжо салодкай атрутай.

На шляху да тэатра мары

Брэсцкі тэатр лялек адзначыў сваё 45-годдзе

З 1963 года берасцейская ляльная група існавала як Брэсцкі абласны тэатр лялек пры Брэсцкім абласным драматычным тэатры імя Ленінскага камсамола Беларусі, а ў 1968-м быў створаны самастойны тэатр. Ім пройдзены вялікі шлях пошуку: новых твораў, пастаноўшчыкаў, выканаўцаў, свайго глядача. За гады існавання Брэсцкага тэатра лялек на яго сцэне пастаўлена больш як 150 спектакляў,

на якіх пабывала больш за мільён глядачоў. Папулярызацыя беларускага ляльнага мастацтва за мяжой на прэстыжных міжнародных фестывалах у 2005 годзе адзначана спецыяльнай прэміяй Прэзідэнта нашай краіны — "За развіццё міжнародных культурных сувязяў". Легась калектыву нададзена ганаровае званне "заслужаны калектыв Рэспублікі Беларусь".

На працягу ўсяго спектакля гучыць музыка Вольфганга Амадэя Моцарта і Антоніа Сальеры, і абсалютна відавочна, што гэта музыка двух геніяў. Гэтак жа ўзнісла даносіцца выканаўцамі і геніяльна пушкінскі верш. Знігаванасць слова і музыкі заварожвае глядзельную залу. Наогул, музыка магічна ўзаемадзейнічае з прасторай спектакля, яна нібы матэрыялізуецца, калі ўтварае адзінства з аповедамі, што з'яўляюцца з вуснаў герояў. Музыка спектакля "Месяц Сальеры" заварожвае глядача, прымушае па-іншаму зірнуць на пушкінскі твор, убачыць у

ім нейкія новыя грані існавання і ўзаемадзеяння галоўных персанажаў. Таленавіта працуюць у гэтым спектаклі З. Нуянзін (Сальеры), Р.Пархач (Моцарт), Ізора (Ю. Антанюўскай), І. Герасевіч, Л.Верста, Ю. Цесля (Дэман) і іншыя выканаўцы.

Вялікае ўражанне робіць на глядача і "Халстамер" паводле аднайменнай аповесці Л. Талстога. Гэты спектакль — уладальнік Гран-пры X Сусветнага фестывала тэатраў лялек, што прайшоў у 2006 г. у Празе (Чэхія). І гэта першае ўвасабленне аповесці на ляльнай сцэне, ажыццёўленае,

дарэчы, ужо названай пастановачнай групай з Пецяярбурга. Тэатр тактоўна, кранальна распавядае гісторыю Халстамера — здавалася б, звычайнага каня, ад якога нараджэння да самай смерці. Але гэта гісторыя жывёліны вельмі нагадвае і наш няпросты чалавечы лёс і жыццёвы шлях. Тэатр патрабуе павагі да існавання на зямлі кожнай жывой істоты. Сродкамі свайго мастацтва ён раскрывае глядачу таямніцы жыцця Халстамера, якое падпарадкаванае ўсё тым жа вечным законам Сусвету. Берасцейскія ляльчнікі па-майстэрску дэманструюць магчымасці тэатра ценяў, філіграннае валоданне самымі разнастайнымі лялькамі, драматычнае акцёрскае выкананне. Запамінальныя вобразы ў спектаклі — Халстамер (І. Верста), І Анёл, Сярпухаўскі (І. Герасевіч), ІІ Анёл, Феафан (Р. Пархач), ІІІ Анёл, маці Халстамера (А. Паляшэнка).

Размову пра спектаклі Брэсцкага тэатра лялек можна было б працягнуць, бо ўсе яго спектаклі заслугоўваюць аналізу, даследавання. Праца гэтага калектыву ў які ўжо раз пацвярджае, што сучасны ляльны тэатр — мастацтва сур'ёзнае, здатнае ўзрушыць не толькі маленькага, але і дарослага глядача. Кампактная сцэна з яе новымі тэхнічнымі магчымасцямі дазваляе браць для пастановак самую разнастайную, нечаканую драматургію, у тым ліку і класічныя творы. Абсалютна відавочна, што сучасныя ляльныя тэатры ў многіх сваіх адкрыццях здатныя канкуруваць з драматычнымі калектывамі.

"Мы не спыняемся, мы працягваем свой шлях, — гаворыць дырэктар тэатра Міхаіл Шавель. — У перспектыве ўжо акрэсліліся абрысы новага будынка нашага тэатра. Гэта будзе сапраўдны тэатр мары, палац, у якім накіравана жыць казцы... Сёння ён ужо існуе ў цудоўным праекце, народжаным талентам архітэктара В. Кяскевіча. Спадзяёмся, што праз некалькі гадоў мы запрасім глядачоў на наваселе ў наш новы будынак. Гэта будзе падарунак ад Урада Беларусі і кіраўніцтва Брэсцкай вобласці..."

Вераніка ЯРМАЛІНСКАЯ

200 гадоў без рамонт...

Турыст, які ўпершыню наведваўся ў Мінск, абавязкова звяртаў увагу на светлыя, але суровыя ў сваёй непрыступнай адасобленасці, абрысы замка-цытадэлі. Як міраж з далёкай мінуўшчыны — сярод сучасных дамоў і новабудоўляў.

"Гэта — турма. "Валадарка", бо адрас яе — вуліца Валадарскага...". Што яшчэ магло патлумачыць месціцы цікаўнаму гасцю? Лічылася за лепшае на такія помнікі архітэктуры не звяжаць увогуле.

Вось як было. Але сёння, калі Беларусь ладзіць новае жыццё ў сваім уласным доме, калі мацнее цікавасць да ўласнай гісторыі, адчуваецца імкненне адродзіць яе знакі ў назвах вуліц, у ахоўных шыльдах на сценах ацалелых будынкаў, у новых

музейных экспазіцыях, — прыцягнуў грамадскую ўвагу і замак па вуліцы Валадарскага. Колькі гадоў таму загаварылі пра тое, што гэты гістарычны помнік у перспектыве можна ператварыць у адметны турыстычны аб'ект — аналагічны прэзэдэнты ёсць за мяжой. Застаецца толькі чакаць, пакуль пабудуюць сучаснае памяшканне і перавядуць туды следчы ізалятар з "Валадаркі".

Аднак 20 красавіка 2008 года здарылася непрадбачанае: раптам абрынулася частка адной з вежаў замка. Людзі не пацярпелі. Але надзвычайнае здарэнне прымусіла неадкладна заняцца лёсам будынка, які цяпер выкародна завецца "Пішчалаўскі замак", і яго насельнікаў.

Па тэлеканалах ды ў інтэрнеце распаўсюдзілася інфармацыя пра тое, што ўзведзены ён быў у 1825 годзе паводле праекта, распрацаванага архітэктарам Рудольфам Пішчалам, які паўтарыў

тыповую канструкцыю гатычнага замка. Будынак адразу пачаў выкарыстоўвацца як астрог — дарэчы, першы мураваны ў Мінску. Вядома, што сярод яго зняволеных былі многія адметныя асобы, у тым ліку пісьменнікі Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч, Якуб Колас...

Спецыялісты прызналі, што Пішчалаўскі замак вымагае капітальнага рамонт, знаходзіцца ў аварыйным стане, прытым на яго падмурак разбуральна ўздзейнічаюць падземныя воды (будынак узводзіўся на штучна створаным узгорку). І рамонт, якога тут ніколі не было, і перасяленне следчага ізалятара вымагаюць вялікіх фінансавых укладанняў.

Людзі, неабякавыя да сваёй сталіцы і да яе гісторыі, сочаць за сітуацыяй вакол гэтага адметнага помніка з трывогай. І, як заўсёды, з надзеяй на лепшае...

Святлана БЕРАСЦЕНЬ

Пянчук: легенда і эпоха

Народнаму артысту Беларусі прафесару Барысу Пянчуку 15 мая споўнілася дзевяноста гадоў!

кіраўніцтвам гэтага маэстра дасягнуў сапраўдных творчых вышын.

Галоўны дырыжор галоўнага вайсковага аркестра, Барыс Пянчук шмат зрабіў для развіцця жанру духовай музыкі ў нашай краіне. Дастаткова ўспомніць штогадовыя ўражлівыя парады звонкагалосых аркестраў па цэнтральных вуліцах Мінска на свята 9 Мая. Ён, без перабольшвання, увайшоў у гісторыю як ініцыятар такіх парадаў і кіраўнік магутных зводных калектываў.

Выпускнік ваенна-дырыжорскага факультэта Маскоўскай кансерваторыі, ветэран Вялікай Айчыннай, Барыс Міхайлавіч захоўвае ў сэрцы незабыўныя ўражанні — гістарычны Парад Перамогі на Краснай плошчы ў Маскве, удзельнікам якога быў...

Ураджэнец Краснадарскага краю, Барыс Пянчук служыў военным дырыжорам у аркестрах вайсковых падраздзялен-

няў, у Штабе Ленінградскай ваеннай акругі, у Паўднёвай групе войскаў. Дарогі службы ўрэшце прывялі яго ў Беларусь, з якою ён па-сапраўднаму зрадніўся. Тут Барыс Міхайлавіч напісаў нямала музыкі для духовага аркестра, прасякнутай тэмамі вядомых не аднаму пакаленню песень Уладзіміра Алоўнікава, Яўгена Глебава, Нестара Сакалоўскага, Юрыя Семянякі, Ігара Лучанка, Леаніда Захлеўнага...

Яскравыя сюіты, бадзёрыя маршы Барыса Пянчука на тэмы беларускіх кампазітараў і сёння ўпрыгожваюць рэпертуар айчынных духовых аркестраў.

С. ВЕТКА

На здымку: народны артыст Беларусі прафесар Барыс Пянчук падчас уручэння дыпламаў удзельнікам фестывалю "Беларускія фанфары" на цэнтральнай плошчы ў Баранавічах. 1996 год.

Такою фразой абавязкова трэба завяршаць клічнікам, бо немажліва без эмоцый і захаплення называць імя юбіляра, які ўсё сваё доўгае жыццё самааддана служыць творчасці. Барыс Міхайлавіч фармальна ўжо даўно перасягнуў пенсійны рубаж, але дзе яна, тая ідылія спакойнага "заслужанага адпачынку"? Ён і сёння на службе, парады, веды, мудрыя развагі шануюнага прафесара-кансультанта запатрабаваныя ў Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі, куды Барыс Пянчук прыйшоў працаваць яшчэ ў 1960-х. Тады ён сумяшчаў педагогічную дзейнасць са службай на чале духовага аркестра Штаба Беларускай ваеннай акругі, які пад

Класіка ды яе спадарожнікі

Галоўная размова на гэтую тэму яшчэ наперадзе, бо наперадзе чарада канцэртаў, якімі Дзяржаўны акадэмічны сімфанічны аркестр Беларусі адзначае сваё 80-годдзе. Афіцыйна юбілей адзначаўся 12 мая ў Вялікай зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі. Мастацкі кіраўнік і галоўны дырыжор аркестра Аляксандр Анісімаў, не раскры-

ваючы сакрэтаў, загадзя намякнуў сталічным журналістам на сякія-такія сюрпрызы ўрачыстага вечара. Ён складаўся з умоўных чатырох частак. Першая ("Нам 80 гадоў") звярнула ўвагу на старонкі багатай гісторыі калектыву і парадавала публіку музычным экскурсам у аркестр. Другая ("Мы — дзеці XX стагоддзя") прадэманстравала плён сатворчасці акадэмічных музыкантаў з папулярным гуртом "Новы Іерусалім". Загым маэстра прадставіў уласны, скажам так, 15-хвілінны "музычны мантаж" з твораў трох беларускіх кампазітараў: Яўгена Глебава, Дзмітрыя Смольскага ды Галіны Гарэлавай. Заключная частка вечарыны з амбітнай назвай "Мы — віртуозы" дала магчымасць напоўніцу выказацца аркестру праз партытуру знакамітага "Балера" Марыса Равеля...

Юбілею аркестра прысвячаўся яго канцэрт у сталічнай філармоніі з папулярнага дзённага цыкла "Уваскрэсенне класікі". У кампаніі з опернай музыкай Рыхарда Вагнера прагучала доўгачаканая прэм'ера — "Шчыгрын", сімфанічная версія музыкі Андрэя Мдзівані з яго новага балета "Шчыгрынавая скура", створанага паводле аднайменнага рамана А. Бальзака.

С. Б.

На здымку: музыка нараджаецца ў спрэчках (маэстра Аляксандр Анісімаў і кампазітар Галіна Гарэлава на сустрэчы з журналістамі).

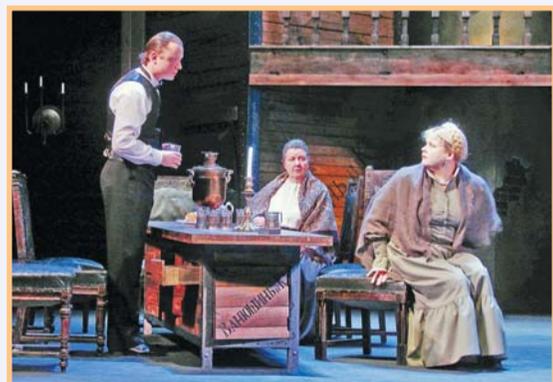
Фота аўтара

Яшчэ раз пра... сям'ю

Драма С. Найдзёнава "Дзеці Ванюшына", самае першае сцэнічнае ўвасабленне якой адбылося на пачатку мінулага стагоддзя, з'явілася нядаўна ў рэпертуары Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы. Яна не толькі атрымала новае жыццё, але і набыла хуткую папулярнасць у публіцы.

У сённяшняй запатрабаванасці п'есы, з дня нараджэння аўтара якой — С. Найдзёнава (сапраўднае прозвішча яго Сяргей Аляксееў) мінула ўжо 140 гадоў, няма нічога надзвычайнага. У 1901 годзе гісторыя вялікай сям'і купца Аляксандра Ванюшына, чальца Гарадскай управы аднаго з губернскіх цэнтраў Расійскай імперыі, мела гучны поспех у тэатраў. Тэма сямейнага жыцця, захавання лепшых традыцый, фарміравання асобы, пераканаўча праведзеная праз вобраз галоўнага героя п'есы, цікавіла і хвалявала тады самых розных глядачоў. Але хіба не актуальна гучыць гэтая тэма і ў нашым грамадстве, у цяперашні час? Да таго ж, лейтматыў сям'і як падмурка грамадскіх стасункаў, як асновы дзяржавы, асэнсоўваецца праз кожную ролю, праз псіхалагічна тонкае ўзаемадзеянне персанажаў.

Глыбіня адвечных калізій чалавечага быцця, размаітыя праявы жыццёвай філасофіі, яркія драматычныя характары, напружанасць відовішча — гэта ва ўсе часы пры-

цягвае глядача. Зрэшты, такія "звычайныя сакрэты" сапраўднай класікі.

Рэжысёр-пастаноўшчык спектакля "Дзеці Ванюшына" — Аляксандр Гарцуеў, сцэнаграфія Ігара Анісенкі. У галоўнай ролі бацькі сямейства можна пабачыць народнага артыста СССР і нашай краіны Генадзя Аўсяннікава і заслужанага артыста Беларусі Аляксандра Падабеда. Іншыя ролі выконваюць вядомыя майстры-купалаўцы і акцёрская моладзь, у тым ліку Зоя Белахвосцік, Зінаіда Зубкова, Сяргей Краўчанка, Тамара Нікалаева, Святлана Анікей, Марына Гардзіёнак, Валянціна Гарцуева, Ігар Дзянісаў, Святлана Зелянкоўская, Аляксандр Казела, Яўгенія Кульбачная, Аляксандр Малчанаў, Тамара Міронава, Юльяна Міхневіч, Раман Падаляка...

Лана ІВАНОВА

Фота Аляксандра Дзмітрыева

Юбілейны фармат опернага

Сёлета адзначае сваё 75-годдзе Нацыянальны акадэмічны Вялікі тэатр оперы Рэспублікі Беларусь. 25 мая — яго афіцыйны дзень нараджэння. Але адзначаць юбілей калектыву будзе ўжо заўтра: 17 мая ў зале Дзяржаўнага музея гісторыі тэатральнай і музычнай культуры Беларусі адбудзецца святочны вечар. Яго вядучы, заслужаны артыст краіны, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі прафесар Віктар Скоробагатаў нагадае пра карані опернага мастацтва ў Беларусі, пра старонкі 75-гадовай гісторыі сённяшняга тэатра. Будзе гучаць музыка...

Падумаецца і пра тое, што праз год закончыцца рэканструкцыя тэатральнага будынка і ўзновіцца ў ім звыклы лад жыцця. Міжволі азірнешся, каб асэнсаваць пераходны этап гісторыі опернага калектыву, у творчай біяграфіі якога тры апошнія сезоны вызначыліся як эра канцэртнага фармату.

Каб у час адсутнасці ўласнай сцэны не спыніць творчы працэс, ён быў вымушаны ўзмацніць і ўзбуіць канцэртную дзейнасць. Камерныя праграмы "пад раяль" ці выступленні з удзелам аркестра і хору за тры гады стварылі самастойны рэпертуарны пласт. Калектыву Беларускай оперы ўсё часцей пачалі запрашаць "надаць маштаб" гарадскім святкам і фестывалям: з яго ўдзелам святкавалі 1145-годдзе Полацка і 940-годдзе Мінска, ладзілі фестываль "Музычныя вечары ля Мірскага замка".

Якімі ж мастацкімі вынікамі адзначаўся росквіт эры канцэртнага фармату? Вяртаннем да традыцый творчых вечарын: прайшла серыя канцэртаў з удзелам улюбёнцаў беларускай публікі — салістаў тэатра. Стварэннем бліскучых праграм-персоналій: "Штраус-гала", "Чайкоўскі-гала" і "О, Моцарт, Моцарт!" Асваеннем двух шэдэўраў аратарыяльнага жанру, якія ў выконваліся ў Беларусі ўпершыню: "Нямецкі рэквіем" Я. Брамса і "Цар Эдып" І. Стравінскага. Сёлетнім канцэртным выкананнем оперы М. Мусаргскага "Барыс Гадуноў"...

Насуперак хваляванням, праца опернага калектыву ў канцэртным фармаце ўвянчалася сапраўднымі мастацкімі адкрыццямі.

Артур ЗАЙЦАЎ

Сталічны вернісаж

Абрыс гісторыі

У тым, што па творчасці Яўгена Куліка можна вывучаць беларускую гісторыю, пераканаліся наведнікі выстаўкі, якая прайшла ў сталічным Палацы мастацтва. Экспазіцыя лінаграфіі і графікі гэтага мастака (каля паўсотні работ) прысвячалася 70-годдзю з дня яго нараджэння.

Шэсць гадоў таму спынілася зямное жыццё Яўгена Куліка. І юбілейная выстаўка нагадала, наколькі плённым яно было, якой своеадаметнай старонкай застаўся ў нашай нацыянальнай культуры самаахвярны творчы шлях мастака-патрыёта. Ён апантана і паслядоўна працаваў над увасабленнем гістарычных мясцін Беларусі, над партрэтамі легендарных асоб нашай мінуўшчыны. З дапытлівасцю даследчыка вывучаў архіўныя дакументы, калі працаваў над рэканструкцыяй выяў Крэўскага, Мірскага, Навагрудскага замкаў, іншых помнікаў айчыннага дойлідства — сведкаў гістарычных падзей.

Выхаванец Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута (цяпер акадэмія мастацтваў), Яўген Кулік — майстар малюнка і жывапісу, спанатраны графік-станкавіст — быў адным з аўтарытэтных спецыялістаў у галіне кніжнай графікі. У 1981 годзе за афармленне паэмы Міколы Гусоўскага "Песня пра зубра" мастак быў ганараваны Дыпламам і медалём імя Франціска Скарыны — такая адзнака ўстаноўлена ў 1967 г. у якасці найвышэйшай узнагароды за мастацкае і паліграфічнае афармленне кніг.

Ноч з Пікасо

Прыгожая традыцыя нарадзілася ў Луўры пры канцы XX стагоддзя. Менавіта там аднойчы прапанавалі адкрыць музейныя дзверы для наведнікаў у начны час. Зроблена гэта было напярэдадні Міжнароднага дня музеяў, які штогод адзначаецца 18 мая. Ініцыятыву парыжан падхапіла кіраўніцтва многіх роднасных еўрапейскіх устаноў. У іх ліку і Нацыянальны мастацкі музей Беларусі, які заўтра, 17 мая, ужо чацвёрты раз далучыцца да міжнароднай акцыі "Ноч музеяў". З фондаў гэтага музея падрыхтаваная выстаўка твораў Пабло Пікасо. Унікальны вернісаж будзе сапраўды незабыўнай падзеяй.

Парадуець глядачоў і іншыя сюрпрызы ад нашай галоўнай скарбніцы мастацтва. "Ноч музеяў-2008" запомніцца святочнай акцыяй, у задуме якой — своеасаблівы паралель з пэўнымі перыядамі творчасці Пікасо, а таксама алузіі на вобразы жанчын, што натхнялі мастака. Таму "Ноч музеяў" у Нацыянальным мастацкім пройдзе ў кампаніі чароўных муз — танцавальнай групы "Cuba" ды танцавальна-сцэнічнай групы "Element".

Букет культур

Мультымедыяная выстаўка, зладжаная Польшкім інстытутам у Мінску ды Нацыянальнай бібліятэкай Беларусі, прадставіла гісторыю талерантнасці і суіснавання розных нацыянальнасцей на тэрыторыі колішняй Рэчы Паспалітай. Экспазіцыя з красамоўнай назвай "Рэспубліка шматстайнасці культур", падрыхтаваная супрацоўнікамі Нацыянальнай бібліятэкі ў Варшаве, уключыла ў сябе 10 мультымедыяных пультаў. Такім чынам, беларускія наведнікі атрымалі магчымасць паглядзець дзесяткі лакалічных дакументальных фільмаў і азнаёміцца з гісторыяй краіны-суседкі, з гісторыяй яе Нацыянальнай бібліятэкі, з мазаікай тых традыцый, што паўплывалі на развіццё сучаснай культуры Польшчы, — літоўскай, іудзейскай, нямецкай, ісламскай, французскай, італьянскай, рускай, армянскай. І дзякуючы такой дынамічнай і змястоўнай форме знаёмства (пры ўдзеле ў кожным фільме яскравай кампетэнтнай асобы) зноў пераканаліся: як цесна перапляліся карані гісторыі народаў Беларусі ды Польшчы, колькі агульнага ў нашых культурах, але ж і колькі непаўторна-самабытнага...

Я. КАРЛІМА

Фота Кастуся Дробава

Як быць крытыкам?

“Кандыдацкі мінімум”, як памятае пільны лімаўскі чытач, быў запачаткаваны ў дзёрзкіх парываннях і пакутліва-“самаахварных” намаганнях чатырох крытыкаў адказаць на прынамсі “двухаспектнае” пытанне — як быць пісьменнікам? Паколькі ўсе чацвёрта з’яўляюцца кандыдатамі філалагічных навук, што гарантуе па меншай меры знаёмства з паняццем “дыялектыкі”, на гэты раз полем “самаэкзаманавання” стаўся не “вонкавы” (для літаратуразнаўцаў/крытыкаў) акія пісьменніцкіх пошукаў і здабыткаў, але “ўнутранае мора” — праблема не менш “двухсэнсоўная” за папярэднюю: як быць крытыкам?

Л. А. Як тую традыцыю перайначыць, калі традыцыя пісьменнікі хочучь толькі славы, прычым не надта аб’ектыўна сябе ацэньваючы. Кожная бяскрыўдная заўвага ўспрымаецца як асабістая абраза, таму маем тое, што маем: пастаяннае звязенне рахункаў.

І. Ш. Сённяшняю крытыку называюць непрафесійнай, бяззубай, тэндэнцыйнай. А ці дапамагаюць пісьменнікі крытыкам быць аб’ектыўнымі?

Л. А. Памянёная дапамога ў маім выпадку набывае надзвычай цікавыя формы: нярэдка абсалютна тактоўныя крытычныя выказванні маюць наступствам тэлефанаванні мне дадому, з пагрозамі і далёкімі ад літаратурных вызначэнняў ў мой адрас.

І. Ш. А хто тэлефануе? Можаш назваць канкрэтныя прозвішчы?

Л. А. Хто ж называецца ў такім выпадку? Адна справа, калі я сама бяру тэлефонную трубку — а пасля пяцінаццаці хвілін “рэанімуюся”... Была прыкрая гісторыя, калі да тэлефона падыйшла мая маці, пажылая жанчына, якую абляялі мацікам, яна перажыла натуральны стрэс. Думаецца, той адважны “герой”, які напалохаў яе, прадстаўляўся?...

І. Ш. З нядаўняга часу, дарэчы, мне таксама пачалі тэлефанавачы, маўчаць і “хэкаць” у трубку.

І. Ш. За час маіх “крытычных штудыяў” — а гэта без малага паўтара дзесятка гадоў, пачынаючы з 1994-га, з першацвэтаўскіх практыкаванняў, — было два ці тры выпадкі, звязаныя з непаразумеўнямі паміж мной і “падрэдакцыйным” аўтарам. Напрыклад, уразіў выпадак з паэтам Алесем Пісарыкам, які надзвычай настойліва “прасіў” ацаніць кнігу “На востраве чароўнай амазонкі”... Значу: гэта не “раскрывалася” ў сітуацыю пагроз, хаця прыемнага ў падобных зносінах крытыка і літаратара таксама мала.

Л. А. У мяне цікавая гісторыя была з Андрэем Дзмітраковым,

я дагэтуль адчуваю няёмкасць перад маладымі пісьменнікам. Справа адбывалася ўлетку; мы ўсёй сям’ёй былі ў чарніцах, прыехалі дадому бясконца стомленыя. І вось прырасць — ядро з ягадамі перакулілася, чарніцы рассыпаліся па ўсёй кухні. У гэты момант раздаецца тэлефонны званок: “Это вас беспокоит Андрей Дмитриков, автор рассказа, на который вы поместили жесточайшую критику”. Я і так была злосная, занятая, а яшчэ трэба было вытрымаць “порцыю абвінавачванняў”. Таму адразу сарвала на хамскі тон: “Ну, і што вы мне хочаце паведаміць?”. У адказ чуло ветлівае: “Хочу поздравить вас с Днем независимости”...

І. Ш. Атрымліваецца, што крытыку, які прагне быць хаця б адносна аб’ектыўным, трэба вынаходзіць такі стыль “крытычнага маўлення”, які будзе аўтара трымаць у няпэўнасці, прымушаць губляцца ў здагадках: “ухвалілі” мой твор ці “спляжылі”? Чым менш пісьменнікі разумеюць крытыка — тым лепш, тым менш небяспечна для крытыка? Дык чым кіравацца крытыку ў гэтых няпростых варунках?

І. Ш. Была такая партыйная пастанова 1972 года, якая тычылася стану тагачаснай крытыкі і паводле якой функцыянаванне крытыкі было вызначана з гранічнай пэўнасцю. Мы такой пастановы, дзе было б сказана: хлопцы і дзяўчаты, вы павінны рабіць так, а не іначай, — не дачакаемся. Мы павінны самі адшукаць выйсце з сітуацыі... Дарэчы, наконт “раскруткі”... Мне падаецца, што старэйшыя пісьменнікі згадваюць часы Савецкага Саюза пісьменнікаў як “залатую клетку”: яны, я думаю, з задавальненнем у гэтую б клетку вярнуліся, але вяртанне немагчымае. Сёння кожны сам сябе павінен “раскручваць”. Пісьменнік павінен быць і “менеджэрам” сваёй кнігі. Напрыклад, чым займаецца сёння Леанід Галубовіч — бадай, не столькі крытыкай, колькі “раскруткай” самых розных аўтараў. Але гэта толькі адзін бок медала, ёсць і другі. Адсутнічае агульная стратэгія развіцця крытыкі, на-

ват агульная размова, падобная да той, вынікі якой былі апублікаваны ў расійскім часопісе “Вопросы литературы” (№ 4 за 2007 год) — настойліва рэкамендую яе прачытаць. Магу вас супакоіць: сітуацыя ў сучаснай рускай літаратуры не лепшая, чым у беларускай — калі меркаваць па гэтых матэрыялах.

Л. А. Не, сітуацыя там, відаць, лепшая.

І. Ш. Можна, і лепшая, але толькі таму, што, як напісаў адзін студэнт, у іх пісьменнікаў у 15 разоў больш, чым у нас, адпаведна, больш крытыкаў. У агульных жа рысах адчуваецца тая самая неакрэсленасць.

І. Ш. Дык ты прапануеш не шукаць саміх выйсцяў, а пераніць вопыт суседзяў?

Л. А. У расійскіх выданнях крытыка настолькі вострая, з’едлівая, што ў нас за такую крытыку, паверце, прыбілі б ці, прынамсі, па судах зацягалі б...

І. Ш. Калі сеў у лодку — дык трэба плысці, а не збіраеся плысці — дык няма чаго і сядзець!

М. Ш. Вострая, жорсткая крытыка, за якую пісьменнікі гатовы павыдзіраць валасы, патрэбная выдаўцам газет, часопісаў, каб прыцягнуць увагу як мага большай колькасці чытачоў менавіта да сваіх выданняў. Гэта трэба разумець, бо такая крытыка аплачваецца. Ухвальная, станоўчая крытыка патрэбная кнігавыдаўцам (яна выконвае чыста рэкламныя функцыі і прыцягвае ўвагу патэнцыяльных пакупнікоў) і, безумоўна, самім пісьменнікам. І яе таксама не заўсёды варта прымаць на веру. Крытыка жа, якая мяжуе з літаратуразнаўствам, а то і з філасофіяй, патрэбная студэнтам, навукоўцам — для таго, каб было што цытаваць у сваіх працах. Нягледзячы на тое, што самім крытыкам іх праца бачыцца сапраўднай творчасцю, для чытача, выдаўца — гэта ўсё не важна, бо для іх крытыка выконвае функцыю абслугоўвання, на іх думку, крытыка павінна быць “практычнай”.

І. Ш. Скажыце, а ці змянілася б што-небудзь у нашай сённяшняй літаратурнай прасторы, калі

б крытыкі наважыліся — і “забаставалі”? Вам не падаецца, што многія пісьменнікі з задавальненнем занялі б месца крытыкаў?

І. Ш. Калі мы канстатуем, што з крытыкай сёння не ўсё ў парадку, даводзіцца прызнаць, што найперш вінаватая ў гэтым сама крытыка. Ёсць празаікі, паэты, драматургі — і крытыкі. І кожны на сваёй дзялянцы павінен добра рабіць сваю справу. Нельга сказаць: божа мой, у нас крытыка зашэрхла, таму што прозы няма, няма пра каго пісаць!.. Можна напісаць бліскучы крытычны артыкул пра абсалютна пусты твор. Так што праблема ў першую чаргу — у саміх крытыкаў! Кожны хоча, каб тое, што ён піша, было ацэнена. Амбіцыі ж маюць не толькі пісьменнікі, але і крытыкі...

Л. А. Наваг амбіцыі не прымушаць мяне пісаць рэцэнзіі на кнігі, якія мне нецікавыя. Некалі Дзмітрый Якаўлевіч Бугаёў сказаў: “Я ніколі не буду пісаць пра кнігі чалавека, якога я не паважаю, калі мяне глыбока чымсьці закранула гэтая кніга. На маю думку, існуе вялікая “адгласці” паміж асобай пісьменніка і тым, што ён робіць.

І. Ш. Дарэчы, усе прысутныя на гэтым нашым “іспыце” — не “вольныя крытыкі”, але супрацоўнікі адпаведных аддзелаў літаратурна-мастацкіх выданняў. Наколькі часта вы сустракаецеся са службовым прымусам (трэба рэцэнзаваць — а не хочацца) і наколькі часта сацыяльныя варункі ўплываюць на ацэнку таго ці іншага твора?

І. Ш. Я, напрыклад, пачуваюся ў гэтым сэнсе “вольным мастаком” — у рэдакцыі “Маладосці” ніхто мне не дыктуе, пра каго пісаць і як пісаць.

Л. А. Працуючы ў “Полымі”, я таксама ніякага прымусу не адчуваю.

М. Ш. А ў мяне бывае прымусам матэрыялу — вельмі часта і надзвычай сур’ёзна. У дадзеным выпадку маю на ўвазе нязгоду з меркаваннямі, што выказваюцца аўтарамі літаратурна-крытычных артыкулаў, што плануецца друкаваць у “Полымі”. Ёсць ідэі, якія сулярачэць маім перакананням, але я ніколі іх не выкраслю як рэдактар. З другога боку, у маёй практыцы пакуль не было выпадкаў, каб за які-небудзь крытычны матэрыял “атрымаць па галаве”. І я ніколі не прымушаю сябе пісаць пра тое, што не падабаецца. Лепш адсутнасць крытыкі, чым несімпатычная, сухая, прымусовая крытыка. Варта аўтару растлумачыць: прабачце, ваша кніга мяне не закранула, вам лепш адшукаць іншага крытыка.

І. Ш. Мушу задаць яшчэ адно “шматпавярховае” пытанне: якія крытычныя жанры сёння найбольш “паспяхоўныя” як “камерцыйны прадукт” і якія жанры, безумоўна да іх “паспяховаці”, “моднасці” ў дачыненні да таго ж калялітаратурнага асяродка, рэальна цікавыя чытачу?

Л. А. Мне падаецца, што чытач рэагуе ў першую чаргу на палеміку. Найбольш “камерцыйна паспяхоўны” жанр — рэцэнзія, прычым, найперш з эмацыянальнымі, крытычна завостранымі ацэнкамі.

І. Ш. Я лічу, што “жанр” і любя “разнавіднасці” не маюць ніякага значэння. Мае значэнне, як гэта зроблена. Часта пагоня крытыка за адмысловай формай ідзе не на карысць зместу...

І. Ш. Мне падаецца, што найчасцей крытыка сёння кіруе ў бок жанру анаталыі. Немэтазгодна, бадай, спрачацца, што кароткія крытычныя анаталыі Людмілы Рублёўскай прачытае нашым больш людзей, чым артыкулы ў любым з літаратурна-мастацкіх выданняў.

Толькі ў «ЛіМе»

Паўвека на троне: вялікі князь Казімір Ягайлавіч

“Летапіс княжання Казіміра Ягайлавіча” — умоўная назва гістарычных навед, у якіх распавядаецца пра асобу і чынасць вялікага князя Казіміра Ягайлавіча (1427—1492). Гэты манарх займаў пасаду гаспадара ВКЛ вельмі працягла час, ад 1440 да 1492 года. З асобай вялікага князя Казіміра звязаны канчатковы разгром адрывага заходняга ворага ВКЛ — Тэўтонскага ордэна, а таксама прыняцце ў 1468 г. агульнадзяржаўнага Статута — першага кодэкса законаў на Беларусі.

“Летапіс княжання Казіміра Ягайлавіча” захаваны ў складзе Супрасльскага летапісу, Летапісу Рачынскага, а таксама Слуцкім і Акадэмічным летапісах. Структурна твор складаецца з сямі навед.

У “Летапісе княжання Казіміра Ягайлавіча” акцэнт зроблены на ўскладненні міждзяржаўных адносін паміж ВКЛ і Маскоўскім княствам, пачынаючы з сярэдзіны XV ст. Письменнік падае дакладныя звесткі вайсковых кампаній, пералічвае асноўныя бітвы паміж варагулоўчымі бакамі, прысвечвае падпісанне мірных пагадненняў. У цэлым твор яскрава і аб’ектыўна паказвае тагачаснае саперніцтва паміж Вільняй і Масквой за палітычныя ідэалы і ўсходнеславянскіх абшарах.

Аўтар “Летапісу...” відавочна асуджаў канфлікты і вайсковыя сутычкі паміж славянскімі народамі. Невыпадка ён з сымпатыяй паведамляў пра ўз’емную прысягу манархаў заўсёды жыць ў згодзе і асабліва вітаў падпісанне ў 1447 г. “вечнага міру” паміж дзяржавамі. Летапісец, відаць, падтрымліваў ідэю далучэння Ноўгарадскай Рэспублікі да Вялікага княства Літоўскага, якую вылучылі і спрабавалі рэалізаваць на практыцы вольналюбівыя жыхары Вялікага Ноўгарада.

Пры характарыстыцы галоўнага персанажа твора — Казіміра Ягайлавіча — письменнік аддаваў перавагу сціслым даведкам і кароткай інфармацыі. Так, ён распавёў пра час і гістарычныя акалічэнні ўзыходжання Казіміра на трон ВКЛ у 1440 г., а таксама пра яго карані ў Польшчы — у 1447 г. Сярод важнейшых спраў манарха ў “Летапісе...” адзначана вайсковая кампанія 1445 г., накіраваная на абарону ВКЛ. У заключнай наведе аўтар паведамаў дату і месца смерці Казіміра, змясціў падрабязныя звесткі пра яго спадчыніку — шасцёра сьняю, а таксама даў агульную ацэнку княжання Казіміра, адзначыўшы, што ён доўга і “шчасліва гаспадарыў”, зрабіў безліч карысных спраў для краіны і народа, застаўшыся ў памяці народа ўзорным манархам.

Узнаўленне і пераклад “Летапіса княжання Казіміра Ягайлавіча” выкананы паводле Супрасльскага летапіса (ПСРА. М., 1980. Т. 35. С. 60) і Летапіса Рачынскага (ПСРА. М., 1980. Т. 35. С. 165 — 166).

Іван САВЕРЧАНКА

Летапіс княжання Казіміра Ягайлавіча

I
У 1440 годзе ад Бога нараджэння князі, паны і ўсе землі Вялікага княства Літоўскага паралілі і ўзялі сабе вялікім князем Казіміра Ягайлавіча, каралеўскага сына.
З вялікім ушанаваннем Казімір быў узведзены на трон у сталічных гарадах — Вільні і Троках. Яго ўрачыста абвясцілі гаспадаром усяго Вялікага княства Літоўскага і Рускага.

У той час з Ноўгарада ў Літву прыйшоў князь Юрый Лынтвеневіч. Вялікі князь Казімір даў яму яго башкаўшчыну — горад Мсціслаў.

II
У 1445 годзе вялікі князь Казімір уступіў у вайну з вялікім князем маскоўскім. Маскоўскія войскі і татарскія загоны заваявалі ўсю Вяземскую зямлю.

Узмку таго ж года Казімір накіраваў сваё ваявод, князю і паноў, каб яны захапілі Маскоўскае княства. Войскі Казіміра ўзялі і папарадкавалі Казельск, Вярэю, Калугу і Мажайск. Шмат шкоды яны прычынілі Маскоўскай зямлі, павялі ў палон мноства людзей.

Масквічы склікалі вялікае войска — звыш 50 000 і пагналіся ў пагоню за літвом. Дагналі літоўскія харугвы і моцна з імі біліся.

Бог паспрыяў літве. Маскоўскае войска было ўшчэнт разгромлена. Шмат маскоўскіх ваяроў трапілі жывымі ў палон. Іх прывялі ў Смаленск да вялікага князя Казіміра.

Так учынілі вялікаму князю гонар, а сабе здабылі славу!

III
У 1447 годзе, праз тры гады пасля смерці польскага караля Уладзіслава, забітага пад Варнаю, палікі запрасілі Казіміра Ягайлавіча на пасады польскага караля.

Каранавалі Казіміра ў Кракаве на свята Яна Хрысціцеля. Гэта Казімір Ягайлавіч стаў каралём польскім, вялікім князем літоўскім, рускім і жамойцікам.

IV
У тую ж восень 1447 года, на Піліпавы запусты, войскі Вялікага княства Літоўскага прыйшлі пад Смаленск. І стаў пад Смаленскам паўтара тыдня. Спалілі шмат цэркваў і горад. Вялікае мноства людзей пасеклі. Манастыры таксама спалілі. Шмат шкоды прычынілі Смаленскай зямлі.

А князь Юрый, яшчэ перад іх прыходам да Смаленска, спалохаўшыся, збег у Маскву.

V
У тым жа 1447 годзе вялікі князь Казімір і маскоўскі князь падпісалі замірэнне. Яны прысягнулі адзін другому, каб паміж іх землямі быў спакой.

VI
Казімір Ягайлавіч — кароль польскі, вялікі князь літоўскі, рускі і жамойцікі, — ішчасліва панавалі на сваіх землях. Ён меў шасць сьняю — Уладзіслава, Казіміра, Альбрэхта, Аляксандра, Жыгімонта і Фрыдэрыка. Старэйшы сын — Уладзіслаў, спачатку стаў каралём чэшскім, а затым каралём венгерскім.

VII
У 1492 годзе кароль польскі і вялікі князь літоўскі Казімір Ягайлавіч памёр у Гародні.

Ён шчасліва гаспадарыў на Польскім Каралеўстве 45 гадоў, а на вялікім княжанні літоўскім знаходзіўся 52 гады, бо спачатку ён заняў трон у Вялікім княстве Літоўскім, а толькі праз сем гадоў — у Польскім Каралеўстве.

Пераклад Іван САВЕРЧАНКА

татура палепшылася?! Вось назавіце сапраўдную падзею, артэфакт літаратурны, што з’явіўся на апошнія 15 гадоў. Яго няма!

I. Ш. А ці мае права крытык свядома канструяваць дыскусію, “правакаваць” палеміку на пустым месцы, штучна яе распальваючы, дзеля надання жывасці таму ж літаратурнаму працэсу? Напрыклад, выхад кнігі Алеся Наварыча “Літоўскі воўк” не стаў прадметам вострай дыскусіі — а яна магла б мець месца, стаць падставай для прыцягнення ўвагі шырокага чытача да літаратуры. Іначай кажучы, ці мае права крытык ахвяраваць уласным бачаннем той ці іншай з’явы, ператвараючы ў “правакатара” на карысць “агульнай справы”?

М. Ш. На маю думку, свядома гаварыць тое, чаго не думаеш, дзеля якой бы там ні было дыскусіі — нельга, бо такі артыкул адразу выдаць сваю штучнасць. Іншая справа, калі адшукаць чалавека, што прытрымліваецца супрацьлеглага меркавання, змовіць яму матэрыял, самому ж пісаць з уласнага пункта гледжання, тады атрымаецца сапраўды цікавая публікацыя...

I. Ш. Словам, ты за “інтэлігентную правакацыю”...

М. Ш. Скажам так: за “шчырую”...

I. Ш. Як рэдактар і як крытык я за “правакацыю” — прыстойную, зрэшты, якая дазволіла б надаць імпульс і пісьменнікам, і чытачам. Аднак я выступаю за перабарлівасць у сродках. Часам аддзел крытыкі “ЛіМа” мусіць так ці іначай рэпрэзентаваць тую пазіцыю ў дачыненні да літаратурнага твора ці з’явы, якой на самай справе не прытрымліваецца ні рэдактар аддзела Л. Галубовіч, ні аглядальнік І. Шаўлякова. А ведаеце чаму? Таму што немагчыма знайсці людзей, якія дапамаглі б той ці іншай дыскусіі ўвабрацца ў сілу.

Л. А. Мне гэтае пытанне на конт правакацыі нагадвае анекдатычнае: “Вы перасталі піць каньяк уранку? Адкажыце: так ці не?”

I. З. Я не проста “за” канструктыўную правакацыю. Я ёю займаюся: распрацаваў стратэгію, тактыку, распрацаваў план, якога і прытрымліваюся. (Аладысменты). Якой павінна быць крытыка, ведаюць усе. Давайце пагаворым пра тое, якой яна не павінна быць. Пра гэта часта гавораць самі пісьменнікі, калі лічаць, што крытык не здолеў адэкватна “расчытаць” іх твор, і выступаюць з “пісьменніцкай крытыкай”. Відавочна, што сённяшня пісьменніцкая крытыка выразна адрозніваецца ад узорнай, скажам, трыццацігадовай даўніны; зрэшты, саміх узораў незарэўнана менш. Чаму? Адкажыць можа быць два. Першы: крытыкі пішуць так добра, што пісьменніку няма сэнсу лезці ў іх парафіну. Другі: пісаць увогуле не хочацца — апатыя.

I. Ш. Звольнасць супрацьстаяць агульналітаратурнай апатыі — адзін з важнейшых чыннікаў прафесійнай крытыкі. А вам не здаецца, што пытанне “як быць крытыкам?” само па сабе станецца неактуальным, бо ў хуткім часе папросту будзе няма каму “крытыкам быць”? Сярэдняе і асабліва старэйшае пакаленне эмігруе ў літаратурна-знаўства, дваццацігадовыя крытыкі пішуць “пры выпадку”... І што рабіць?

I. З. Гадаваць новае пакаленне.

Л. А. Усё-такі давайце коратка рэзюміруем сітуацыю з наयाўнай беларускай літаратурнай крытыкай: безнадзейная згаданая сітуацыя ці не? Для мяне, напрыклад, крытыка ёсць мастацтва. Падчас напісання рэцэнзіяў, я думаю, пакутую не менш, чым пісьменнік пакутаваў. Часам гэта салодкі боль: напрыклад, артыкул пра наведы Уладзіміра Сцяпана аддавала ў друк з нейкай непазбыўнай незадаволенасцю, бо, як падаецца, не адлюстравала, наколькі гэта

глыбокі праязік, наколькі глыбока мяне закранулі рэчы, пра якія ён пісаў.

I. Ш. Ты прапануеш пакутаваць далей: крытыка — мастацтва, і пакіньце нас — “мастакоў” — у спакой?

Л. А. Не, але хачу падкрэсліць: крытыка — гэта перспектыўная галіна літаратурнай творчасці, і яна, несумненна, будзе жыць, і будзе развівацца. І сёння яна карыстаецца значна большай увагай, чым літаратурнаўства.

М. Ш. Калі паглядзець на літаратурную прастору не толькі беларускую, але і на расійскую, зазірнуць у іншыя, дык бачыш, што ў абсалютна аднолькавым стане цяпер літаратура (асабліва на нацыянальных мовах) і крытыка. У нас адпавядае колькасць вартых твораў колькасці прысвечаных ім крытычных артыкулаў. Гэта абсалютна нармальна — матэматычна — залежнасць. І не трэба надалей тое нейкім штучным чынам мяняць, бо наўрад ці атрымаецца. Толькі варта было б павялічваць колькасць крытыкаў, прычым крытыкаў з рознымі густамі. Бо некаторыя жанры папросту няма каму аналізаваць, ахопліваць увагай. Я, напрыклад, у сабе не бачу ўпэўненасці, што сацыяльна-бытавы раман здолеў б адэкватна, цэласна прааналізаваць, а вось фантастыку — калі ласка. Падкрэсліў: тое, што мы маем — гэта натуральны стан рэчаў, і няхай такім застаецца. Няхай усё развіваецца само сабой.

I. З. Я з Марыяй абсалютна не згодны. Чыста матэматычны падыход — “колькасць рэцэнзіяў адпавядае колькасці твораў” — заганны падыход. Лепш бы ў нас было крытыкі ўтрая меней, але ўтрая больш якаснай. Акрамя таго, зусім не згодны, што ў Беларусі, Украіне і Расіі стан літаратуры аднолькавы. Паўтараю: сітуацыя і з літаратурай, і з крытыкай у нас не самая лепшая з-за памянёнай апатыі. З ёй можна і трэба змагацца — усё тымі ж “драпежнымі” артыкуламі. Гэта першы спосаб. Другі: узяцца самім пісаць мастацкія творы. Апошні спосаб малаплённы, бо мы хутка ператворымся ў графманаў...

Л. А. Ніякай задазненасці ўвогуле не павінна быць. Згадаем плён, які пакінула пасля сябе “вульгарызатарская крытыка”. Крытыку варта быць не задазненым, але шчырым... Калі гаварыць аб правакацыі, трэба дакладна вызначаць яе “параметры”, акрэсліваць, што маецца на ўвазе пад “канструктыўнай правакацыяй”.

I. З. У артыкуле павінна быць інтрыга, загадка — і разгадка. Трэба напісаць так, каб быць упэўненым, што цябе прачытаюць. А яшчэ лепш — так, каб быць упэўненым, што табе адкажуць, што з табой будуць спрачацца, высвятляць адносіны — і званіць дахаты ўвечары.

I. Ш. Такім чынам, Марыя выступае за натуральнае развіццё крытыкі (як “працэс” ідзе — так няхай ідзе), Ігар — за “правакацыю”, Лада — за шчырасць і супраць любой задазненасці ў крытычнай палеміцы, я хутчэй, прыхільнік крэатыўнага “кіравання” літпрацэсам, у тым ліку — праз “арганізаваную”, прыстойную (ва ўсіх сэнсах) палеміку. Паколькі меркаванні (“галасы”) падзяліліся паройну, каб не пераварыцца, пакідаем права рашаючага голаса чытачу. Выбар шляху, стратэгіі і тактыкі сучаснай беларускай крытыкі — па сутнасці, за ім.

P. S. Была яшчэ прапанова запісаць у “пастанову” “Кандыдацкага мінімуму” наступнае: мэтазгодна зрабіць ганарар за крытычны артыкул большым, чым за мастацкія творы. Па-першае, колькасць крытыкаў адрозніваецца ад адрозненняў у адрозненні права рашаючага голаса чытачу. Выбар шляху, стратэгіі і тактыкі сучаснай беларускай крытыкі — па сутнасці, за ім.

Грына ШАЎЛЯКОВА

Грамадства — мова — літаратура

Першая ластаўка ў крязнаўстве Шклоўшчыны

Ці думаў калі юнак Аляксандр Грудзіна, што будзе захоплена вывучаць шматграннае жыццё Шклоўскага Падняпроўя? Тым больш, што ён скончыў Беларускае сельскагаспадарчае акадэмію, атрымаў спецыяльнасць інжынера-механіка і працаваў у Шклоўскай райаграпрамтэхніцы.

Але менавіта тады напісаў свой дэбютны допіс у раённую газету "Ударны фронт" пра мужана партызана Мікалая Дудкевіча. Былі іншыя артыкулы ў "раёнцы", даследаванні гістарычнага кірунку. І вось нядаўна выйшаў зборнік яго артыкулаў "І родныя сэрцу мясціны..." У прадмове да кніжкі кандыдат гістарычных навук, дацэнт МДУ імя А. Куляшова Аляксандр Агееў спадзяецца, "што першая ластаўка будзе не апошняя, што яна пакладзе пачатак серыі выданняў па гісторыі малой Бацькаўшчыны".

Зборнік адкрываецца артыкулам "Чым Шклову пашанцавала?" — пра развіццё горада, пра яго ролю ў гісторыі Магілёўшчыны і Беларусі ўвогуле.

Наступны артыкул прысвечаны гісторыі старажытнага Шклова часоў Вялікага княства Літоўскага. Прыводзяцца высновы даследчыкаў пра ўзнікненне горада. Чытачы даведаюцца, як уладары Шклова клапаціліся пра яго годнасць у дзяржаве, якія станоўчыя і трагічныя падзеі перажылі гараджане. Гаспадары шклоўскага маёнтка былі не толькі эксплуататары, але і патрыётамі, рупліліся пра годнасць нашага люду, выхадцы з якога славіліся як таленавітыя артысты, майстры, што аздаблялі царскія палаты ў Маскве.

Пазмрачнела жыццё ў нашым краі, калі ён стаў ахвярай прыгонніцкай Расіі пасля першага падзея Рэчы Паспалітай у 1772 годзе. Насельнікі Шклоўшчыны патрапілі з аднаго пекла ў іншае, яшчэ горшае. З гэтай пачынаецца артыкул "Шклоў у складзе Расійскай імперыі". Усходнімі землямі Беларусі заўладарылі рускія памешчыкі. Мясцовыя сяляне хутка адчулі кабалу багатых суседзяў.

Працягвае тэму папярэдняга артыкула даследаванне А. Грудзіна "Уладары Шклова". Прадаўнікоў буйнога магнатскага роду Гаштольдаў замянілі не менш вядомыя магнаты Хадкевічы. Валадарылі шклоўскім маёнткам Сямён Зорыч, Чартаўскія і, нарэшце, Сямён Зорыч. Ён ператварыў Шклоў па форме і змесце жыццёвых рэалій у "друю сталіцу". Пасля гаспадарамі маёнтка былі не надта знаныя асобы, калі не лічыць міністра шляхоў зносін Расіі Апалона Крывашэіна, які пакінуў шклоўцам папярэнюю фабрыку. Даволі падрабязна аўтар кнігі разгледзеў гісторыю хрысціянскіх храмаў на Шклоўшчыне. Пра іх адпаведны артыкул — "Хрысціянскія святыні Шклова". Хадкевічы пабудавалі кальвінскі збор — тып пратэстанцкага храма. Дзейнічалі ў старажытны час у горадзе і праваслаўныя цэрквы.

Распавядаецца пра касцёл святых Пятра і Паўла, пра барацьбу савецкай улады з рэлігіяй, пра ганенні на святароў ды знішчэнне храмаў.

Шмат карыснага і цікавага ў артыкулах "Дом, у якім ядналіся сэрцы" — пра дзейнасць шклоўскага дзіцячага дома № 2, і "Пра дзіцячы прытулак і цудоўны куток прыроды" — дзіцячы дом у вёсцы Бярозаўка. У іх прыводзяцца ўспаміны выхаванцаў дзіцячых устаноў.

Завяршаецца зборнік двума артыкуламі: "Архітэктура і будаўніцтва Шклова" і "Як пачулі казанне ў сваёй мове, дык адрадасці аж заплакалі" (З гісторыі беларускай мовы на Шклоўшчыне).

Усе матэрыялы вызначаюцца новымі фактамі, якіх раней не было ў газетных публікацыях. Некаторыя артыкулы пралістраваны здымкамі.

Леанід АНЦПЕНКА

Саюз пісьменнікаў Беларусі смуткуе з прычыны смерці паэта, члена СП Беларусі ЗУБРЫЦКАГА Эдуарда Іосіфавіча і выказвае спачуванні яго родным і блізкім.

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Літаратура і Мастацтва» смуткуе з прычыны смерці паэта ЗУБРЫЦКАГА Эдуарда Іосіфавіча і выказвае шчырыя спачуванні родным і блізкім нябожчыка.

і разбурэнні вы панесяце поўную адказнасць»

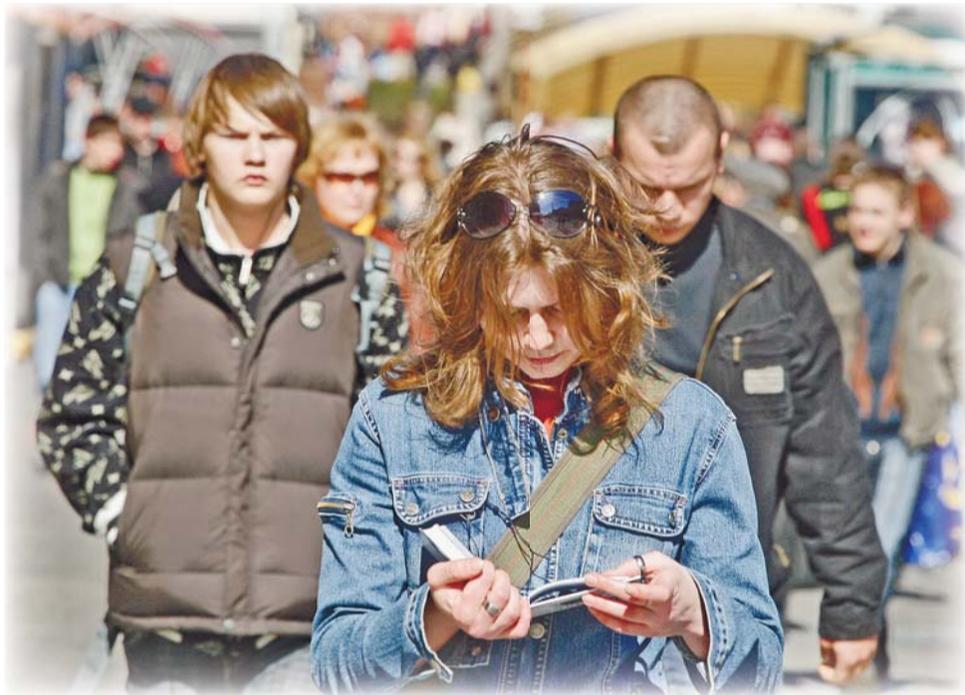
Ігар Сідарук, «Каравайчык-34»

«— Ой, прабачце, прабачце мне, спадарыня Марыя. Столькі ўсяго неадкладнага набегла... Але я не апраўдваюся, вінаватая да сораму. Няма мне даравання, — звінела звачкам устрывожаная сястрыца і парадкавала кропельніцу.»

Сяргей Рублеўскі, «Па кропельцы»

Руслан Равяка, "Дваінік"

«— Прапаноўваю неадкладна пракраціць абстрэл і спыніць безабразія! — неслася разлаванана-спалыханае ў жоўты маціюгальнік, які трымаў (...) сам начальнік тутэйшай міліцыі. — За нанесеныя ўрон

Зрэшты, не трэба прыводзіць безліч прыкладаў з творчасці сённяшніх аўтараў, каб вызначыць па сутнасці адзіны, найбольш ужывальны прынцып надзялення герояў мовай. Звычайна ўсе працоўныя, прыбіральшчыцы, магазіншчыцы ды злодзеі з вёскі гутараць на трасянцы, адмоўныя героі з горада — па-руску, бабулі, што жывуць у глыбінцы — на мяцовым дыялекце, але 80—90 працэнтаў насельніцкаў сучасных твораў стала ўжываюць беларускаю — традыцыйную ці "файную" сучасную — мову. Праўда, трапіць у беларускамоўнае лярнаро ці транспартную фірму — здарэнне, бадай, фантастычнае ў нашым грамадстве. Таму гаворка ветэрана і сямігадовага хлопчыка, эканаміста і бібліятэкаркі звычайна ўяўляюць сабой нейкі сярэдні, правільны, не адметны нічым варыянт. Рэдка калі ў нечым маўленні сустранецца цікавае сучаснае выслоўе, жарт ці прафесіяналізм. Вось і атрымліваецца, што большасць "гарадскіх" дзеючых асобаў — за выключэннем асабліва каларытных узростаў і прафесій — цалкам пазбаўлена ўласнай жывой, выразнай моўнай характарыстыкі. Мова практычна не ўжываецца як мастацкі сродак, магчыма сцэнаграфічнае думкі, схільнасці, узровень адукацыі героя. І справа тут не ў ляноце пісьменнікаў ці іх ізаляванасці ад жыцця і шырокіх грамадскіх колаў. Проста адлюстравана тое, што не існуе, немагчыма.

А па-беларуску, як вядома, размаўляе галоўным чынам патрыятычная моладзь, творцы ды навукоўцы-выкладчыкі. У іншых асяроддзях сустраціць беларускамоўных грамадзян надзвычай складана: альбо яны трапляюць туды выпадкова і на кароткі час, альбо гавораць на працы па-руску, дарэчы, не з-за прыстасавальнасці, а з-за напружанай справы атмасферы, у якой усім неабходна дакладна і хутка адзінадушна разумець. І, хаця шмат хто ў сённяшнім грамадстве ставіцца да беларускай мовы прыхільна, яна, родная, такі бясспрэчна знаходзіцца па-за прафесійным ужыткам. Што мае цэлы шэраг адмоўных выпнікаў.

Па-першае, не ўжываюцца ўласнабеларускія вузкаспецыяльныя словы; іх рускія адпаведнікі для грамадства ўвогуле зразумелыя, а вось што такое *кіт*, *каштарыс*, *цырата* здагадаецца нават не кожны выкладчык мовы.

Па-другое, шмат якія распаўсюджаныя ў справядстве і вытворчасці з'явы атрымліваюць сваё рускае прастамоўнае і распаўсюджанае ў пэўнай сферы найменне, а ў беларускай мове **фактычна** не існуюць. Бо носьбіты мовы з імі практычна не сутыкаюцца. Вядома, можна пры неабходнасці перакласці "накладную" і "процентовку" як "накладзеную" і "адсаткоўку", а фірмоўскі выраз "красные голубятни" (памяшканні пад офісы на першых ды апошніх паверхах будынкаў) як "чырвоныя галубоўні". Але зноў атрымаюцца калкі з рускай, а калі б утваралася гэтая ўсё натуральным чынам, то гучала б па-беларуску, можа, зусім інакш...

Да таго ж, шматлікія новыя словы і навуковыя тэрміны існуюць пераважна ў запызчаным варыянце ("...раўнамерна ды прамалінейна рухаўся суб'ект па траекторыі, створаны з матэрыі надзейнай..."/ В. Жыбуль, "Дыяфрагма"), хаця маглі б атрымаць і сапраўды-беларускія адпаведнікі. Бо завецца ж па-польску душ *прышніцам*... І, разам з гэтым, не ва ўсіх беларускамоўных атрымаецца даць з ходу, падчас гаворкі, беларускае найменне такім звыклым рэчам, як "майка", "повестка", "погремешка"...

Увогуле, існаванне вялікага "небеларускага" моўнага пласта і адсутнасць у беларускай мове значнай часткі сучаснай шырокаўжывальнай лексікі ўскладняе і агучванне кіно, і перакладанне, і камунікацыю між носьбітамі розных дзяржаўных моў, а таксама даволі адчувальна адбіваецца на стане і развіцці сённяшняй літаратуры, у першую чаргу прозы.

Так, прыкладам, у вышэйзгаданай "Дыяфрагме" награвашчанае этымалагічна "не наскіх" словаў, здаецца, знароч стварае адчуванне лінгвістычнай незадаволенасці і раздражнення. Такія ж пачуцці з'яўляюцца, калі позірк ламаецца аб сучасныя радкі рускіх

сказаў ці транслітарацыі жарганізмаў, якія па-беларуску зусім не гучаць. Вось і атрымліваецца, што, з аднаго боку, лексіка сучаснага грамадства сапраўды павінна адбівацца ў творах ва ўсёй сваёй разнастайнасці і разнамоўнасці, а з другога — гэта істотна абязжарвае твор, пазбаўляе яго мілагучнасці ды суладнасці. Праўда, у некаторых аўтараў такі атрымліваецца выяўляць моўную прыналежнасць героя, не траўмуючы ўнутранага слыху чытача. Так, у Альгерда Бахарэвіча ("Ніякай літасці Ваяніне Г.") рускамоўнасць большай часткі дзеючых асоб азначаецца акуратна-небеларускімі і адносна нешматлікімі словамі і выразамі (малакасос, самавыражацца, лобы гражданин, паўнацэннае жыццё), прычым часам сапраўды трапнымі ("І паменей англійскае букваў"). Ды, на жаль, адпаведнае майстэрства мае не кожны празаік...

Але справа не толькі ў перадачы мовы героя, справа яшчэ і ў тым, што героя трэба псіхалагічна распрацаваць, увяціць, адчуць, **паразважаць на гэткім жа ўзроўні, як ён**. І моўная рознасць у гэтым сапраўды замянае. Зразумела, калі герой — адзін з галоўных у творы, добра асэнсаваны, блізкі аўтару, **то адпаведна ён і надзелены прыстойнай**, прыгожай мовай. Гэта самае натуральнае і простае вырашэнне для пісьменніка, беларускага душою і галавой. Але беларускамоўнасць, паводле рэчаіснасці, павінна тлумачыцца пэўным асяроддзем ці прафесійнай прыналежнасцю. Таму герой, хутчэй за ўсё, атрымаецца акцэрам ці паэткай, месца дзеяння вызначаюцца як мастакоўска майстэрня ці поўная задумлівага дыму кухня. А вось асобы, што размаўляюць і думаюць выключна па-руску і, адпаведна, належаць да іншых сацыяльных груп, нават на падсвядомым узроўні з'яўляюцца чужымі для пісьменніка-беларуса.

З гэтай падставы вялікая колькасць жыццёвага матэрыялу ад пачатку апынаецца па заўвагай празаіка з-за нязручнасці будучай распаўсюўкі-перакладання. Таму з'яўленне на старонках сучасных твораў шэрага герояў і стожэтаў робіцца даволі складаным, а шмат якія духоўныя і сацыяльныя праблемы, адпаведна, не ўздываюцца. А нацыянальная літаратура **павінна усё ж адлюстроўваць** не толькі жыццё "асяроддзя", але і ўсяго грамадства. Ёсць, вядома, "Натуральная афарбоўка" таго ж Бахарэвіча ці "Любіць ноч — права пацую" Юрыя Станкевіча, праблемы якіх выходзіць за звыклае кола творча-інтэлектуальна-філасофскіх. Але такіх твораў не шмат, хаця чытаць пра фарбаванне сцен ды рознага кшталту стасункі на вялікай Фабрыцы значна цікавей, чым пра чарговыя каханні ці Еўфрасіно. Прынамсі, штосьці адрознае, новае... Бо большасць аўтараў засяроджана стварае літаратуру пра асяроддзе і для асяроддзя. І, што надзвычай істотна, — на ягонай мове. Бо

мова — тэма — чытач знаходзяцца сёння ў прамой залежнасці...

Так, даволі складана ўявіць чытаючую дзяўчыну-менеджэра, што шукае ў беларускім адрэзе кнігарні штосьці кшталту Лукіна. Бо дзяўчына-менеджэр, **беларускі** адрэз і "штосьці кшталту Лукіна" — рэчы цалкам несумяшчальныя. І галоўнае, што іх раз'ядноўвае — роднае слова "беларускі" (адрэз). З'явіліся ж у нас і Наталя Батракова, і Вольга Грамыка, добра вядомая сярод прыхільнікаў фэнтэзі. Але ідуць яны па-руску, бо ў адваротным выпадку мелі б значна меншую колькасць чытачоў. Менавіта беларускамоўнасць адмяжоўвае сучасную беларускую літаратуру ад шырокага чытацкага кола, і далёка за спінай застаюцца залішня арыгінальнасць ці інтэлектуалізм, уласцівыя, дарэчы, зусім не кожнаму аўтару. А такія ненатуральныя ізаляванасць, між іншым, звычайна далягаюць пісьменніка, змяняе цікавасць да жыцця, не спрыяе шматбаковасці і разнастайнасці твораў, што, у сваю чаргу, адмоўна адбіваецца на мастацкіх вартасцях усёй сучаснай літаратуры.

Прыкладам, вобразы босаў і сакратарак сёння такія ж схематычныя і неглыбокія, як вобразы будаўнікоў ды сялян у часы панавання сапрэалізму. Дый выскоўцы на старонках сучасных твораў па-мінуламу спрошчаныя, падобныя адзін да аднаго, толькі ўжо не ідэалізаваныя, а аб'якава-адмоўныя. Зазірнуць у душу гэтым людзям, убачыць праблемы, клопаты, незадаволенасць і зараз спрабуе далёка не кожны пісьменнік, хаця лобы добра распрацаваныя вобразы, да якога сам ягоны стваральнік неабякава, будзе цікавым і сутнасным. Варта хаця б згадаць "Стары і мора" Хемінгуэя...

Безумоўна, усё гэтыя разважанні зусім у рознай ступені маюць дачыненне да творчасці асобных пісьменнікаў. Але не так шмат нацыянальных літаратур існуе сёння ў падобных спецыфічных моўных умовах. Шкада мову, родную, любую, за еіную малазапапрабаванасць, пэўную засмечанасць і застыласць, за тое, што яна адмяжоўвае і стрымлівае, хаця павінна яднаць — не асобныя сацыяльныя групы, а ўсё грамадства. Праўда, увага да яе асоб адукаваных і творчых — з'ява станоўчая, бо становіцца пацыху змяняецца... А праблемы чытача, лексікі і героя сапраўды адбіваюцца на тэмах і вобразам сучаснай беларускай літаратуры, ейнай цікавасці і глыбіні. Увогуле, творчасць пісьменніка ў амаль іншамоўным грамадстве можа стаць выдатным аб'ектам аналізу для псіхалагаў, лінгвістаў ды сацыёлагаў. Матэрыял ёсць — толькі й пісаць навуковыя працы. Ды, вядома, хочацца, каб, нягледзячы ні на што, пісаліся ў нас і насамрэч вартыя творы...

Аляксандра ЛАПЦКАЯ

Феномен «Беларускага Клімату»

«Кіно аказвае магутны ўплыў не толькі на выяўленчае мастацтва, тэатр і літаратуру, але і на непасрэдна зварот чалавека да чалавека. Сёння, калі мы захочам што-небудзь распавесці сябрам, то, самі таго не жадаючы, скарыстаемся тымі ці іншымі кінапрыёмамі,» — гэтая думка належыць удзельнікам «Беларускага Клімату», які склалі мастакі, фатографы, літаратары і г. д. Менавіта ў іх коле дваццаць гадоў таму з'явіліся першыя аўтэнтычныя кінафільмы Філіпа Чмыра і Яўгена Юнова. Аўтары «паказвалі» іх сваім сябрам вусна ў прыватных умовах. Праз некаторы час паэт Дзмітрый Строцаў засведчыў нараджэнне новага жанру і прапанаваў зладкаваць першы міні-фестываль вусных фільмаў.

Вуліца Чырвонаармейская, дом 8

24 кастрычніка 1988 года стала пачаткам падарожжа незвычайнага жанру ў свет. Дарэчы, месца правядзення першага фестывалю звуснага кіно было такім жа арыгінальным, як і самі «фільмы». Свята адбывалася ў мінскім пад'ездзе па вуліцы Чырвонаармейская, дом 8. Наступны фестываль праходзіў ужо ў межах групавой выставы «Канец лета ў Месапатаміі» ў мінскім Палацы прафсаюзаў вясной 1989. Затым быў Капенгаген, дзе звусныя фільмы сіхронна перакладалі на дацкую. Трэці фестываль, які адбыўся ў мінскім Доме мастацтваў пры ўдзеле галерэі «Віта Нова» 29 лістапада 1993 года, меў ужо цалкам адпаведную падобным мерапрыемствам структуру: конкурсны і пазаконкурсны паказы, а таксама рэтраспектыву. Наступнымі прывіталі станаўленне новага жанру кінематографа Санкт-Пецярбург ды Масква.

Поспех у Швецыі

У студзені гэтага года фестываль звуснага кіно адбыўся ў шведскім горадзе Мальме. У мерапрыемстве акрамя беларускіх аўтараў упершыню прынялі ўдзел 4 шведскія вусныя кінематографісты. Фестываль выклікаў значны станоўчы рэзананс сярод мясцовага грамадства. Крытыкі адзначылі творчы момант новага жанру еўрапейскага мастацтва. Прывітальныя словы накіравалі рэжысёры Ларс фон Трыер і Лукас Мудзісан. А каралеўскі драматычны тэатр Швецыі ў Стакгольме гасцінна прапанаваў памяшканне для фестывалю звуснага кіно восенню 2008 года. Карыстаючыся галівудскімі словамі, «наступным днём беларускі жанр «прачнуўся» знакамітым».

Да пазітыўных водгукаў у адрас звуснага кіно далучылася і шведская прэса. Літаратурная рэдактарка самай тыражнай шведскай газеты Aftonbladet, вядомая паэтка і крытык Ені Тунедаль, якая сама прыняла ўдзел у фестывалі, выказала свае ўражанні такімі словамі: «Я магу сказаць, што гэта вельмі асаблівы жанр, звязаны менавіта з вуснай традыцыяй і памяццю, з магчымасцю праяўляць вобразы адной сілаю слова. Прычым, сіла гэтага слова павінна быць такой, каб іншыя людзі ўбачылі перад сабою карціны, якія дагэтуль існавалі толькі ў тваёй галаве.»

Дыялог з радзімай

Гэтай вясной звуснае кіно вярнулася на радзіму, каб у чарговы раз сустрацца з жыхарамі сталіцы і адшукаць новыя таленты, неабходныя для правядзення чацвёртага фестывалю.

Адзін з арганізатараў рэтраспектывы фільмаў у Музеі гісторыі беларускага кіно Дзмітрый Строцаў знайшоў час, каб параўнаць звуснае кіно з традыцыйным кінематографам, раскрыць сакрэт папулярнасці жанру ды распавесці пра вясенне-летнія перспектывы.

— Дзмітрый, які момант можна лічыць нараджэннем звуснага кіно?

— Людзі заўсёды імкнуліся распавесці пра ўбачаны фільм іншаму. Калі чалавек з вёскі кіраваўся на «Чапаева» ў горад, то сваім першым абавязкам па вяртанні лічыў распавесці сюжэт суседзям, вядома, нешта змяніўшы ды аздобіўшы. Такія «фільмы» таксама можна назваць звуснымі, хоць і не аўтэнтычнымі. Бо яны былі «знятыя» ў разуменні вуснай традыцыі, нашмат старэйшай за пісьмовую, і раскрывалі даўнюю праўду: мастацкі твор нараджаецца не тады, калі яго зафіксавалі,

Слова «кіно» звычайна выклікае ў нашай свядомасці іншае паняцце — «экран». У канцы 80-х гадоў ХХ ст. мінская арт-група «Беларускі Клімат» прапанавала сваё тлумачэнне гэтаму слову, заснаваўшы «звуснае кіно». Мудрагелістае азначэнне раскрывалася вельмі проста — «кіно з вуснаў». Новы жанр імкнуўся аднавіць старадаўнія традыцыі расповеда і ўсталяваць дыялог між творцам і «гледачом». Ідэя прыжылася і атрымала распаўсюджанне ў Беларусі і за яе межамі: у Расіі ды Швецыі. Цяпер «звуснае кіно» вярнулася ў Мінск, каб нагадаць пра сябе рэтраспектывай стужак у Музеі гісторыі беларускага кіно. А ў хуткім часе яго прыхільнікі атрымаюць магчымасць праявіць сябе на IV фестывалі «звуснага кіно», што мае адбыцца ў гэтым годзе.

Кіно — вусны жанр

а тады, калі з'яўляецца «прадукт», што сам сябе трымае кампазіцыйна. Аўтар можа ў дэталю адыходзіць ад першапачатковага варыянта, але цэласнасць сюжэта захоўваецца. Гэта падобна на тое, як шмат разоў глядзіш адзін і той жа фільм. Кожным разам ты канцэнтруешся на нейкіх іншых момантах стужкі, на нейкіх звяртаеш менш увагі, але агульнае ўражанне ад кіно захоўваецца. Гэтак і ў нас. Нават праз 20 гадоў нашы гледачы пазнаюць убачаныя фільмы.

— Ці ёсць каноны ў звуснага кіно?

— Жанр яшчэ знаходзіцца ў працэсе свайго станаўлення, таму любое абмежаванне яго развіцця прынясе больш шкоды, чым карысці. За мінулыя гады было створана ўсяго некалькі дзесяткаў прац, якія вельмі адрозніваюцца між сабою. Колькі рэжысёраў — столькі і стылістык. Тэхнічна можна арганізаваць паказ па-рознаму: тэатралізаваць, альбо наблізіць да кінематографа... Стварыць атмасферу кіназала, на сцэну пусціць святло з праектвальнага апарата і ў асветлены квадрат пасадыць апавядальніка... Можна нават дадаць нейкія касцюмраваныя сцэны. Але галоўным застанецца расповед, бо звуснае кіно — маўленчы жанр. Гэтак, напрыклад, у маскоўскіх калег, нягледзячы на тое, што да ўдзелу ў кіно дапускаюцца нават прафесійныя актёры, слоўная частка застаецца прырытэтанай. Звернутасць да гледача — надзвычай важны момант. Рэжысёр звуснага кіно не чытае з ліста, ён выказвае сваю фантазію, прыпамінае. І гледачы адчуваюць творчае напружанне, адчу-

ваюць, што кожная секунда вырашае, якое слова прагучыць. Яны «хварэюць» за рэжысёра і самі становяцца ўдзельнікамі працэсу.

— Якая класіфікацыя існуе ўнутры самога жанру?

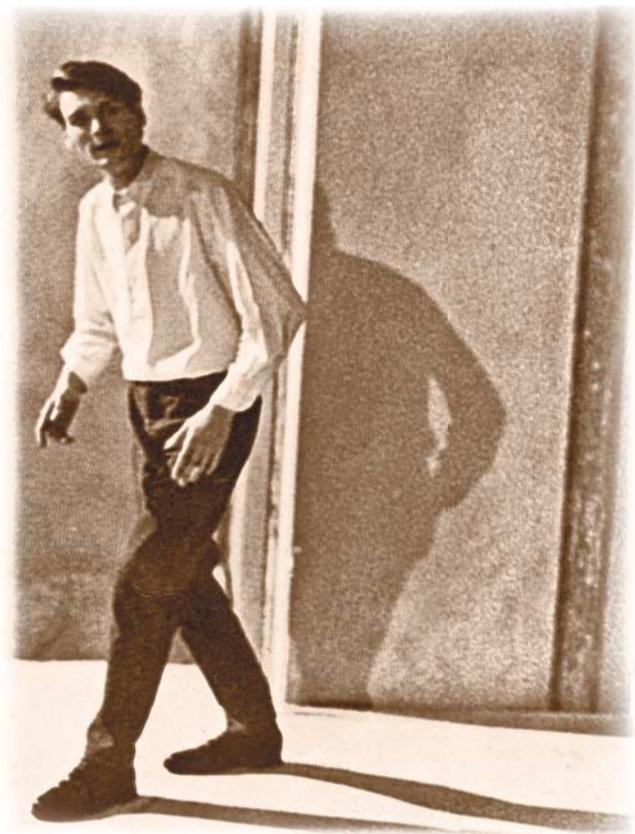
— Класіфікацыя пазычана з традыцыйнага кіно: поўнаметражныя, кароткаметражныя карціны, мультыплікацыйныя фільмы і г. д. Такі падзел — гэта своеасаблівыя правілы гульні, якія дапамагаюць гледачу ўспрымаць пэўную карцінку. Калі які-небудзь аўтар пашырыць дадзеную класіфікацыю, ніхто супраць не будзе.

— Сярод паказаных фільмаў рэтраспектывы ёсць нямое кіно з беларускай назвай — «Трышчан і Іжота». Ці шмат у звусным кіно стужак на роднай мове?

— Кампанія, якая напрыканцы 80-х стварала звуснае кіно, была рускамоўнай. Аўтар фільма «Трышчан і Іжота» Мікола Раманоўскі — паэт і перакладчык. Пераклад твора са старабеларускай на беларускую быў яго дыпломнай працай. Таму, калі ўзнікла пытанне, які сюжэт увасобіць, ён выбраў добра знаёмы. Фільм стаў першым датэчным роднай мовы вопытам у звусным кіно. Сёння моладзевая актыўнасць перамясцілася ў беларускамоўную сферу і мы з радасцю вітаем такіх аўтараў.

— Звуснае кіно — канкурэнт традыцыйнага кінематографа альбо яго частка?

— Канкурэнцыі не будзе. Кінематограф — пераможца на сённяшні дзень, бо стварае для аўдыторыі найбольш

камфортныя ўмовы, дзе ўсё скажучы і пакажучы. Ад гледача патрабуецца хіба што не заснуць. Вусны жанр — гэта напружаная праца, калі карцінку трэба будаваць у свядомасці. Мы хочам, каб людзі трэніравалі «мускулы» свайго ўяўлення. Але гэта праца не для ўсіх. Таму першапачаткова звуснае кіно звяртаецца не да масавай аўдыторыі, як класічны кінематограф, а да тых, каму гэта цікава.

— Чаму ж, нягледзячы на гэта, беларускі жанр атрымаў такое распаўсюджанне?

— Людзі надзвычай засумавалі па жывой камунікацыі! З калісьці шырокага спектра вусных жанраў: казка, быліна, гутарка... — зараз актыўна бытуе хіба што анекдот. Таму такімі папулярнымі з'яўляюцца, напрыклад, тэатральныя «імправізаваныя апавяданні» Яўгена Грышкаўца, выступы Пятра Мамонава... Сапраўды, жанр звуснага кіно можна параўнаць з тэатрам. Аднак, нам бліжэй усё ж не літаратурная, а маўленчая традыцыя. Чаму мы выбралі менавіта кіно? Бо гэта ці не самая значная культурная падзея ХХ ст., якая выпрацавала магутнейшую мову і набор выяўленчых сродкаў. Абавязак рэжысёра — пабудаваць свой шлях сярод гэтых бясконцых магчымасцей, сабраць сваю гісторыю, а не пераказаць хаатычны шэраг вобразаў з галавы.

— Якія перспектывы, на вашу думку, у звуснага кіно?

— Канечне, гэты жанр ніколі не стане стадыённым. Але мы да гэтага і не імкнёмся. Найлепшым вынікам будзе, калі людзі, паглядзеўшы наша кіно, проста стануць распавядаць цікавыя сюжэты адзін аднаму вусна.

— Чаго чакаць ад IV кінафестывалю?

— У першую чаргу, новых імёнаў. Не хочацца праводзіць свята на старым матэрыяле, «для птушакі». У Беларусі хапае людзей з арыгінальнымі думкамі, якія звяртаюцца да жанру звуснага кіно, каб праявіць сябе. Менавіта на іх разлічаны гэты фестываль. Дыялог са Стакгольмам і Масквою ў нас ёсць. Але хочацца ведаць, што адбываецца на радзіме, у Мінску.

Погляд кінакрытыка Максіма Жбанкова:

Звусны жанр узнік тады, калі паўза ў сферы беларускага кіно стварыла ўмовы для спроб кампраміснага кінематографа (напрыклад, відэакоміксаў). За 20 гадоў жанр з лакальнага праекта пачаў набываць міжнародную вядомасць. Не дзіва! «Кіно на словах» — базавая формула, што не мае нацыянальнай праясці. Гэта шыкоўны клубны праект, які не патрабуе бюджэту і тэхнічных сродкаў, а таму можа быць паказаны ў любой краіне, дзе ёсць зацікаўленыя людзі.

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе газета
ўзнагароджана ордэнам
Дружбы народаў

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:
Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь

ГА "Саюз пісьменнікаў
Беларусі"

РВУ "Літаратура
і Мастацтва"

ГАЛОЎНЫ РЭДАКТАР
Анатоль КАЗЛОЎ

Рэдакцыйная калегія:

- Анатоль Акушэвіч
- Лілія Ананіч
- Алесь Бадак
- Дзяніс Барскоў
- Святлана Берасцень
- Віктар Гардзей
- Уладзімір Гніламедаў
- Вольга Дадзімава
- Уладзімір Дуктаў
- Анатоль Жук
- Вольга Казлова
- Анатоль Казлоў
- Алесь Карлюкевіч
- Анатоль Крайдзіч
- Віктар Кураш
- Дзмітрый Лыбін
- Алесь Марціновіч
- Мікола Станкевіч
- Юрый Цвяткоў
- Мікалай Чаргінец
- Іван Чарота
- Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:

220034, Мінск,
вул. Захарава, 19

Тэлефоны:

галоўны рэдактар,
намеснік — 284-66-73

Адрэсы:

публіцыстыкі — 284-66-71
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-95-62

крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы і паэзіі — 284-44-04
мастацтва — 284-82-04
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73

E-mail: lim_new@mail.ru

Адрас у Інтэрнеце:
www.lim.by

Пры перадруку просьба
спасылацца на "ЛіМ".
Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцэнзуе.
Аўтары допісаў у рэдакцыю
паведмляюць сваё
прозвішча, поўнасьцю імя і
імя па бацьку, пашпартныя
звесткі, асноўнае месца
працы, зваротны адрас.
Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацый.
Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтру
РВУ "Літаратура і Мастацтва".

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
"Літаратура і Мастацтва".
Друкарня Рэспубліканскага
ўнітарнага прадпрыемства
"Выдавецтва
"Беларускі Дом друку"
г. Мінск,
пр. Незалежнасці, 79.

Індэкс 63856
Наклад 3613

Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісаны ў друк
14.05.2008 у 11.00

Рэгістрацыйнае
паведчанне № 715

Заказ — 2466

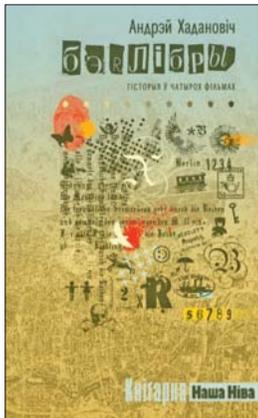
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

ISSN 0024-4686

9770024468001 0 8 0 2 0

Андрэі ХАДАНОВІЧ. нарадзіўся 13 лютага 1973 года ў Мінску. Вучыўся ў школе № 113, потым у школе № 162. Скончыў агульнаадукацыйную школу і літаратуры філфака і аспірантуру БДУ. Выкладае французскую літаратуру на філфаку гэтага ж універсітэта. Перакладае на беларускую мову з англійскай, польскай, расійскай, украінскай, французскай. Скончыў Міжнародную пэдагагічную школу гуманітарных навук (Варшава, 1996—2000). Яго творы перакладзены на англійскую, латышскую, літоўскую, нямецкую, польскую ды іншыя мовы. У 2002 годзе ва Украіне выйшла ў перакладзе кніга яго вершаў "Лісты з-пад коўдры", а ў 2006 годзе ў Польшчы — "Święta Nowego Rocku". Аўтар арыгінальных кніг паэзіі "Старыя вершы", "Лісты з-пад коўдры", "Землякі, альбо Беларускія лімэрыкі", "From Belarus with love", "Сто лі 100ў на TUT.BY". Нядаўна пабачыла свет яго новая кніжка "БЭРЛІБРЫ: гісторыя ў чатырох фільмах" (Мінск, 2008, кнігарня "Наша Ніва", выдавец Логвінаў, 115 стар., 100 экз.)

"Моя двусмысленная слава
И недвусмысленный талант..."

Ігар СЕВЯРАНІН

Зусім выпадкова працытаўшы яшчэ не апублікаваны артыкул Івана Штэйнера "Кому без чалавека нужно Слово?", здаецца, яшчэ яснаей зразумеў і яшчэ больш пранікся думкамі, што высокая мастацкая літаратура — з'ява спрадвечная і незваротная. Гэта значыць, што хоць літаратура і эвалюцыянуе разам з чалавекам і не з'яўляецца зацвярдзелай канстантай (пэўнай нормай мастацкасці), а толькі формай зменлівай чалавечай свядомасці (трансфармацыяй мастацкага), яна ўсё ж не ўдасканальваецца ў сваім развіцці, а толькі акумуляе мастацкую энергію ў бяскончым працэсе чалавечай творчасці. На мастацкім узроўні яна непараўнальная (што **пераважае** ў напашаным разумовым досведзе ды інтэлекце сучаснага чалавека: "Адысея", "Евангелле", "Гамлет", "Злачынства і пакаранне", "Вянок", "Сотнікаў", "Шлях-360"?.. Усё па-свойму адмысловае).

Ці не таму, чым даўжэй жыву, тым яснаей (знутры сябе, а не са знешніх эмацыйных пасылаў) разумею і адчуваю сутнасць Паэзіі. Мяне, сённяшняга, яна не павінна ні шакараваць, ні маралізаваць, а перш за ўсё здзіўляць, прыадкрываючы таямніцу аўтарскай душы. Паэзія, у высокім яе разуменні, ніколі не была **асабістай справай**, а найперш **асабовай творчай дзеяй**. Яна была і ёсць з'явай духоўных узрушэнняў чалавека, а не прыгожаслоўнай канстатацыяй пэўных дзей і рэчаў у прыродзе людскога жыцця. Прасцей кажучы, Паэзія — гэта **інтымныя** (tet-a-tet) адносіны паміж Словам і чалавекам...

А. Хадановіч спрабуе разбурыць падобны стэрэатып. Якім чынам? Ён задзейнічае механізм паэтыкі ў сучасных актуальных нацыянальнага жыцця. Смешна? Парадаксальна? Мабыць, так. Але, як мне бачыцца, спроба такая ёсць. Магчыма, яе не ўсведамляе і сам паэт. І гэта, на маю думку, у гісторыі беларускай літаратуры першы і надзвычайны акт версіфікацыйнай прышчэпкі **паэзіі** да адарванай ад яе **прозы** жывога грамадскага арганізма...

У нашым выпадку Хадановіч — не "орган паэзіі", як пісаў Горкі пра Ясеніна, а — **інструмент паэзіі**. Ён і піша не для чытання (чытачоў), а для дэкламацыі (слухачоў, дзе ён каламбурна выгаворваецца на высокім узроўні свайго інтэлекту і начытанасці). І піша ён не зборнікі і не кнігі, які яму здаецца, а сюжэтна раскладвае ўласныя вершы згодна сцэнарыяў сваіх былых ці яшчэ будучых выступленняў (канцэртаў па сутнасці). Нездарма ў інтэрв'ю "Советской Белоруссии" ён наўпрост гаворыць Л. Рублеўскай пра неабходнасць збліжэння сучаснай літаратуры (маючы на ўвазе паэзію) з масавай культурай.

Мне адразу ўспомнілася, як пісалі ў рэкламных электронных абвестках напярэдадні аднаго з яго чарговых выступленняў: "Прыходзьце. Хадановіч зробіць шоу!"

А яшчэ ў ім, як тое было ў Сыса і ёсць у Дранько-Майсюка, нязводна сядзіць нарцызізм (самалюбанне на публіцы). Калі ў Сыса гэта было натуральным, прынамсі, настолькі адрэпацыраваным, што гульні не заўважалася ("моё мастэрства избежать

мастэрства"), а ў Дранько-Майсюка яно тонка гарманіруе з характарам і паводзінамі паэта, то ў Хадановіча артыстызм і тэатральнасць не толькі не прыхоўваюцца, а наадварот — "слоўная гра на сцэне натуральнага жыцця" выступаюць як аўтарская заслуга і пазнака своеасаблівага таленту, што прагне ў адказ воплескаў і воклічаў "Брава!"

Большасць метафараў свету — рэкламныя слоганы, у якіх ты не ўрубіўся.

"Ты" — гэта слухач і чытач, бо сам Хадановіч **урубіўся** ў гэта як ніхто іншы. Ужо ў прадмове да свайго зборніка паэт добраахвотна дае паказанні на сябе. Ён прастануе прызнаецца, што ў гэтых гульніва-іранічных рытмізаваных тэкстах яго "главы" і асабліва "гушы і сэрца" ўкладзе на столькі, колькі дазволіла маскультурнае грамадскае атачэнне, у якім ён жыве і творыць. Пра гэта ён піша і ў вершы "Чэмпіянат свету па акынскай паэзіі" (дарэчы, а ці не лепш было б "першыняцтва"?):

*І ты, як стары гасведчаны акын,
ты ставіш стары ад радасці,
бо ўсе іншыя нечага шукаюць,
а ты ўжо знайшоў.*

Я добра памятаю, як недзе на пачатку 70-х у суседняй вёсцы Сабачкі (неўзабаве клецкія службісты перайменавалі яе ў Светлую, пэўна, мяркуючы, што тым самым пазбавіліся ад усіх сабак брэжнеўскага часу) быў стары пастух, які бясконца дэкламаваў па памяці свае прымітывныя і простыя паэмы, што "пісаў у галаве" падчас выпасу кароў... Слухаць яго ў выдзельны падвечорак сыходзілася шмат людзей. У тых яго вершах усё было натуральна, праўдзіва і шчыра, апроч незвычайнага, — што і прыцягвала публіку — рыфмы, рытм і артыстычнай дэкламацыі... Праз колькі гадоў гэта яго аднастайнасць усім надакучыла. Пра яго паступова забылі. Дажываў ён ціха і адзінока. Памёр пастухом.

Чамусьці, чытаючы іранічныя радкі "Давераснёўскай лірыкі" А.Хадановіча, мне і ўспомніўся той "паэт", якога я, вядома, і блізка не стаўлю з **нашым** паэтам:

*можна смела
рыфмаваць
"сакавік — красавік"
потым крэсліць
пісаць нанова
словы
радкі
вершы
застаецца
кожны
чацвёрты
і дзякуй*

(Здаецца, я пісаў аднойчы, што ў Хадановіча нярэдка здараюцца не зусім **этычныя** метафары тыпу гэтай: "кожны чацвёрты"... Нават разумеючы, што яны наўмысна пішуцца дзеля **правакацыйнай мэты**, у падсвядомасці нараджаецца маральны "супраціў"...)

Але вернемся да сутнасці верша. Пасля такога даволі-такі трапнага высмейвання ім аічных паэтаў дазволі сабе каратка спыніцца на некаторых "старых", але так і "не знятых" паўторах самога А.Хадановіча. Пра цэнтоны ўжо абрыдла казаць. Пра начытанасць ды інтэлектуальнасць паэта, выдатнае веданне ім замежнай літаратуры і паэзіі — таксама. Малайчына! Але ж — дзе што новае?! Рыфмаваць "кайф — драйв" ужо і самому не з рукі. Значыць, ёсць зразуменне і доля самакрытычнасці. Аднак чытаю верш "Сухі закон":

*"Пара па пабах!" —
гучыць немілагучна,
асабліва гэтае "па-па",
нібы намякае на развітанне,
а вечар яшчэ толькі пачынаецца.
З табой іранічны іранец,
крыху затурканы турак,
два рассяяныя расейцы,
вугорац,
чарнагорац,
шатландскі горац
і твая сяброўка,
у якой сёння сухі закон.*

Нацягнута, надумана, "халяўна", як рыфма ўпамненага папярэдняга верша "Драйв", асабліва гэтае банальнае: **іранічны іранец, затурканы турак, рассяяныя расейцы**... Далей аўтар распавядае дзе хто жыві і вячаўся з вялікіх творцаў... Яшчэ раз кажу, Хадановіч — чалавек начытаны. Будзем спадзявацца, што, дзякуючы яго літаратурнаму "лікбезу", у нашай краіне стане больш **даведчаных** людзей, найперш сярод моладзі.

Верш "Пераключаючы каналы" (дарэчы, чытаючы зборнік, падобнае адчуванне якраз і ўзнікае, нездарма і падназва яго — "Гісторыя ў чатырох фільмах") увесі пабудаваны на блізкіх алігэрацыйных і паняццёва-досведных асацыяцыяў, тыпу:

*каналаў у Амстэргаме
нашмат болей,
чым на тэлебачанні.
І што:
масты каналаў тут
разводзяцца значна часцей,
чым людзі.*

Дарэчы, не абдызены ўвагай і спартыўны раздзел, прабачаюся, "канал" зборніка (не без вядомага падгэсту) ("Чэмпіянат Еўропы", "Жаночы футбол", "Бяглон", "Велагонка пратэсту"...)

Ёсць і ўвогуле даволі прымітывныя тэксты ("Смачна есці!", "Чысціня ібер алес", "Парная лічба"). Проста здзіўляешся, чаму іх аўтарства пазначана А.Хадановічам, а не рэкламнай фірмай, дзе прозвішча аўтара хоць і не ўказваюць, але ганарар сплываюць.

Альбо такая цытата з верша "Плакалі, знаём!":

*Хлопчык трох гадоў
крочыць побач з маці.
"Мама, а ведаеш,
ты таксама памрэш!"
"Што ты такое вярзееш?!
Ты што, хочаш,
каб твая мама памерла?"
"Не, я не хачу.
Я проста нагадваю".*

Як вам гэтае нагаданне трохгадовага хлопчыка?.. Паэт настолькі ўваходзіць у ролю, што забываецца, і пачынае мысліць за хлопчыка сваім розумам...

Нярэдка А.Хадановіч піша вершы ў дагоду сваім чытачам-прыхільнікам, падпарадкоўваючы свой талент моладзевым настроям і паводзінам, альбо дапасоўваючы свае тэксты да часовай палітычнай кан'юнктуры ў грамадстве. Даходзіць да таго, што нават яго маленькая дачка, "праглядваючы" прынесеную распаўсюднікам газету, няхай яшчэ і **бязмоўна**, але ўжо **безумоўна** робіцца свядомай:

*Хвіліна няўвагі —
і рука цацягнулася
да вядомага палітыка!
"Так яму, так!" —
радуюцца бацькі.*

Дзіця зрабіла свой выбар.
А ў вершы "Палтэргейст" паэт увогуле "выстаўляе" сябе перад чытачамі (слухачамі) гэтым беларускім сучасным Бадлерам, у якога *зранку рукі над лэптопам трасуцца так, што цыгарэта падае на паглогу*

*з іншага краю стала.
Акуль яна тут?
Ты ж не паліш гэсыяць гадоў.
Відавочна, палтэргейст.
Хто яшчэ мог за адну ноч
нанесці сюды столькі пляшак
з віном,*

*спаражніць іх
і параскідаць у лазенцы?*

Так хочацца **слыць** выклік паэтам, а вось **быць** жадаюць — шчаслівым і ўслаўленым... На жаль. Хіба глядзячы на роўнаакруглы ружовашчокі, усмешлівы і задаволены твар Андрэя Хадановіча, можна ўявіць яго няшчасным пакутнікам?! І крыў Божа. Хай самазадавольваецца... Пакуль гэта яшчэ шмат каму цікава...

Адзін з маладых творцаў аднойчы ўжо крыўдаваў на мяне, упікаючы за неразуменне, і ўпарта даказваючы, што найчасцей аўтар "піша не з сябе", а "са сваіх герояў" і прыпісваць яму тую ці іншую тэкставую характарыстыку — гэта "крытычны цыннізм". Мілыя мае творцы, калі вы пішаце не з сябе, баючыся паказацца такім як ёсць, то лепш не пішыце ўвогуле, каб не рабіць нас (сваіх герояў) падобнымі да сябе...

Па сабе ведаю, хоць, па вялікім рахунку, у маладых і не хадыў, што ў такую пару (а маладымі па сённяшнім часе я лічу літаратараў да 35 гадоў) людзі звычайна адмахваюцца ад усякіх падказак збоку, а тым больш ад крытыкі, маўляў, "сабакі брэжуць, караван ідзе", у нас яшчэ ёсць час, мы вам такое нашам — Купала ў труне зварухнецца... Але неўпрыкмет надыходзіць і 40, і 45 гадоў — творчы пік, і "жывыя класікі" пачынаюць патрабаваць "творчую справаздачу" за месца ў **Вышэйшым Свеце**. Даводзіцца падсоўваць ім нешта, скажам, кшталту "Сказа пра Лысую Гару", ды вось няўдача, — "класікам" чамусьці не смешна...

Гэта для роздуму.
Шаноўнае спадарства, разважаючы тут пра творчасць А.Хадановіча, я ўсё ж арыентаваўся на сваё кансерватыўна-класічнае бачанне літаратурнага працэсу, без асаблівай увагі на яго карэкцыю з боку маладога пакалення літаратараў і яе прыхільнікаў... У тым, відаць, палягае і слабасць маіх разважанняў. Але трэба мець на ўвазе, што гэтыя меркаванні носяць чыста суб'ектыўны характар. Больш за тое, я люблю і паважаю паэта Хадановіча, але хачу любіць і паважаць яго яшчэ больш. Бо ён не з тых, хто нівеліруе, а з тых, хто пашырае і насычае мастацкую прастору нацыянальнай паэзіі, як у форма-творчасці, так і ў яе новамоўным выяўленні... Патэнцыяльна — гэта адзін з найлепшых нашых творцаў. Калі, вядома, пераадолець ў сабе прыватнае і, як Паэт, узвысіцца над чалавекам, не прыніжаючы яго...

Не забудзем, што на сёння А.Хадановіч яшчэ і адзін з найбольш таленавітых нашых перакладчыкаў і спрактыкаваных прапагандыстаў нацыянальнай мовы і літаратуры. І не толькі ў Беларусі, але і за яе межамі...

Бадай, немагавана і тое, што ён пакуль адзіны паэт, пра якога я пішу ў сваіх "кулуарах" другім наваратам. Значыць, варты. А ўжо як, калі і ў чым паўнакроўна праявіцца яго творчая і мастацкая вартасць, пакажа толькі час.

ЛеГАЛ